

Harji Commemoration Volume.

पेम-प्रकाश

پیم پرکاش

PEM—PRAKĀSH

(THE LIGHT OF LOVE)

WORK OF

SHAH SYED BARAKAT ULLAH PEMI,
(SAINT-POET OF MĀRHERĀ)

EDITED

IN DEVANĀGARĪ AND PERSIAN CHARACTERS,
FOR THE FIRST TIME FROM AN ORIGINAL MANUSCRIPT,
WITH AN INTRODUCTION, AN OUTLINE-SUMMARY OF
THE SUBJECTS, NOTES ON INTRODUCTION,
NOTES AND REFERENCES IN HINDI, URDU, ARABIC,
PERSIAN, SANSKRIT AND ENGLISH ON THE ORIGINAL WORK,
AND NINE APPENDICES.

BY

LACHHMI DHAR,

ST. STEPHEN'S COLLEGE. DELHI.

810-H
54

PUBLISHED BY

FRANK BROTHERS, CHANDNI CHOWK, DELHI.

مرا ز کفرو ز اسلام هیچ کارے نیست
 کہ زیر هر شکن زلف جلوہ دین است

At the feet of
 Shah Syed Barakat Ullah "Pemi",
 The Saint-Poet of Marhera,
 Glory of United India,
 Watching her destiny for all times.

CONTENTS.

I.	Introduction	1—20
II.	An out-line summary of the subjects treated in the Verses and Poems of the Pem Prakāsh	21—37
III.	Hindi Couplets. (दोहे) (1 to 203)	1—42
IV.	Hindi Poems. (कबित) कबित (203 to 315)	42—128
V.	Compositions in mixed dialect. (रेखता) रेखता (316 to 320)	128—137
VI.	A catechism on the <i>Great Union</i> , two Hindi couplets, and one hemistich in mixed language on Death and Resurrection <div style="text-align: center;"> سوال و جواب ما سنگه - دو دهرے - ایک مصرع درمثلہ فنا و بقا सवाल-जवाब महासंग, दो दोहरे, तथा एक इकैहरा— निर्वाण और अमर पद (321-323) </div>	137—138
VII.	An address to God and God's reply—two Hindi couplets on the meaning of Unity. <div style="text-align: center;"> سوال و جواب دو دوه في التوحيد दो दोहे—अद्वैत पद (324-325) </div>	138
VIII.	A couplet, and a hemistich in Hindi on <i>Divine Light in Darkness</i> . (दोहा و مصرع) दोहरा और इकैहरा (326-327)	138—139
IX.	A supplication to God by Pemi in two Hindi couplets, and God's reply in one Hindi couplet. (عريض و ارشاد) (पेमी की ईश्वर से बातचीत) ईश्वर से वितति—दो दोहे। ईश्वर का उपदेश, एक दोहा (328-330)	139

- X. A Hindi poem of Mohammad Sharif Kamboh surnamed *Latihū Gyāni*, in appreciation of the Pem-Prakāsh.

کبت (تقریظ) محمد شریف کنبرہ تخلص لٹا گمانی

कबित मौहम्मद शरीफ कंबोह

(उच्चमान) लट्ठा ग्यानी (331)

....139—140
XI. Notes on Introduction141—144
XII. Notes and References on the Poems of	
the Pem-Prakāsh145—164
XIII. Appendices I to IX165—174

INTRODUCTION

I. The Beginnings—The publication of this work called the *Pem-Prakāsh* or The Light of Love, is based on a manuscript of the same name belonging to the editor, as a sacred legacy from his ancestors. Great efforts were made for a long period to secure other manuscripts for comparison with the present text, but they had not proved successful. My grateful thanks are, however, due to Syed Mohamamad Ahsan Esq., Assistant Registrar, University of Aligarh, who had placed at my disposal for a short while, a printed copy now out of print, of most of the Persian works of Syed Shah Barakat Ullah, the author of this Hindi work—*Pem Prakāsh*. I had already owned the sacred heirloom of these Persian writings in a manuscript form, together with this Hindi work of Shah Barakat Ullah, bound up in one volume called *Majmūā-Barakāti* (مجموعہ برکاتی). The Persian writings and the Hindi work written in the Persian character both showed a common hand-writing. In the absence of another copy of the Hindi text, I was most anxious to judge its accuracy. I started by comparing the Persian texts I possessed, with the printed edition* of the same. This, I thought, would enable me, however indirectly, to form an estimate of the accuracy of the Hindi text, so far as the work of the scribe was concerned. On comparison I found that the Persian texts that I had possessed, agreed fairly well, with the authentic version of the printed edition of Maulana Ahsan. This created in my mind a bias in favour of the general accuracy of the Hindi text that I was going to edit. This inclination of mind was further strengthened by the discovery of a complete identity of thought and meaning in both Hindi and the Persian works.

Indeed, without reading the Persian works first, and getting myself acquainted with the general trend of thought,

of our author, the decipherment of the Hindi text was well-nigh impossible for me. For, old Hindi language written in the Persian character is a hard nut to crack! Days in and days out, for a period extending over two years, this blessed Hindi work of Shah Barakāt kept me occupied with thoughts and words which would not give out their secrets without trying the utmost patience of a man! And I wish to record that the most difficult part in the performance of this work was the decipherment of the text, no less difficult than that of a worn-out inscription—the kind of work which I could stand as I was much used to it before.

II. Description of the manuscript.—The manuscript which is edited here, contains a total number of 63 pages of 15 lines each—excepting page No. 1 which contains 9 lines, page No. 62 which contains 13 lines and page No. 63 which contains 6 lines only. This gives us a total number of lines as 928. The size of a page is 9·3" long and 5·2" broad. The lines are put inside the border which is 7·5" long and 4·2" broad. The margins, however, are eaten up by worms. The paper is glazed and is of a quality which is popularly known as the Kashmir-paper. The ink used is of two kinds—black and red. The subject-matter is written in black-ink while the head-lines of poems, and the poets' pen-name *Pemi*, are given in red. The handwriting is uniform in character. The script is the Persian *Nastaliq*.

III. The sources and date of the manuscript and the name of the scribe.—A marginal note on page 29 of the manuscript against the 6th line of the poem No. 227 runs as below :—

در بعض نسخه پیمی آخر "یا بیدو" واقع شده - و در نسخه
حضر.....پیمی اول -

This note in Persian refers to various other manuscripts with a variety of reading, that had existed at the time when the annotator—who as it appears from the common handwriting, might be the original scribe—had lived! It suggests that the Hindi poem—*Pem Prakāsh*, was widely read at that time and had gained much popularity among the Persian scholars. Unfortunately, that part of the margin which gives the name of the scholar whose manuscript is copied by our scribe—who writes *Pemi* first (پیمی اول), is eaten up by worms. The clue to the original manuscript from which our scribe has copied may be found by the discovery of an old manuscript that reads *Pemi* first in the text under dispute.

The information gathered from the Persian manuscripts—all bound with this Hindi work of the same author, in the same volume, *written with the same hand*, the same kind of ink, black and red, and with the same monogram (ط) given at the end of each work—is helpful in determining the date of our Hindi manuscript and the name of its scribe.

The writing on the front-page of ریاض عشق in our manuscript, noted below, points out that our scribe is a disciple of Barakāt Sahib:—

مرشدی برکات صاحب قدس الله روحه اکبر مسمی به ریاض عشق -

The writing on the last page of the same work may be noted, as below:—

الحمد لله تعالی که از چند نسخه این صحیح شده بحضور دام اوصام -
بمقابل صحیح نموده شد در ۱۲۳۵ هجری معلی ۸ ربیع الاول در ماه ربه عریضه -

The writing at the end of دیوان عشقی in our manuscript gives the name of the scribe as Husain Bairāgi:—

تمت تمام شد - حسین بیراگی در عرصی نوشته بود

It is clear from the evidence noted above, that Husain Bairāgi, who mentions Barakāt Sahib, (the saint

of Mārhera) as his spiritual teacher (مرشد) and who himself lived at Mārhera in 1235 A. H. (1820 A. D.), wrote not only the Persian manuscripts but also the Hindi one! This fixes the date of our manuscript of the *Pem Prakāsh* as 1820 A. D., and speaks well of its authenticity; written as it is by a noted disciple of the school of philosophy founded by our author himself.

IV. Husain Bairāgi—mode of his writing and our method of reconstructing the text.—Husain Bairāgi who has reported himself at Mārhera as above, may be identified with Husain Mārheri, a *Sufi* poet of Hindi poems, whose poems are collected in that great anthology of Hindi songs and poems, called *Rāga Kalpadruma*.¹ Thus our scribe was a poet himself and a musician too. Indeed, some of the metrical errors that have crept in the text of our poems are the result of adaptation of these poems to music. Even Husain Bairāgi nods at times, and I have to use my scissors! He frequently omits to put dots on words and the necessary diacritical marks which leave the reader guessing about the right word for hours and hours together. The difficulty of the reader is aggravated by the ancient mode of writing in the Persian script which observed no distinction between *k* and *g*, *d* and *r* and the *yāye majhul* and the *yāye māruf*. I do not copy the ancient mode of writing in my Persian script which writes ط as ت; and reconstruct the original text by taking away such superfluous words as are not required by the rules of Hindi prosody and are introduced for musical purposes only—care being taken that such cases where I amend, are shown in brackets in the Persian script or in the notes at the end of the book, which must be consulted in cases of doubt regarding the correctness of the text. Since the poems are set to music, I write words with their chief vocalic sounds and not as they are written

in the standard form of writing in *Devanāgarī*. *Hari* after Urdu fashion is written as *Har* in the text. Since the Devanagari script, too, is defective in reproducing the broken vowel-sounds in Hindi, I leave it to the good orthographic sense of the reader himself to make necessary vocalic changes. I also avoid the Sanskritized mode of writing Hindi words, now in vogue, and write *e.g.* *आन्या* for *आज्ञा*. This is necessary in the interest of reproducing the living tongue, as it was known to our author. There are several dubious cases of words determined after a long search for a common idea expressed in the Persian works of our author. The rule of avoiding the initial *Jagan* of the odd lines in a *Dohā*, neglected as it is by the classical Hindi authors, is not strictly followed here. The numbering of the poems and of the syllables, and the punctuation, are all mine.

(V Syed Shah Barakat-ullah Pemi and his work the Pem-Prakāsh) From the manuscript, we now pass on to the poem itself. The title of the work as given on the front-page of the manuscript is *Pem-Prakāsh* (Light of Love). The colophon at the end of the work runs, as below :—

تمت تمام شد۔ رسالہ پیم پرکش حضرت شاہ برکات قدس سرہ

The last line of the Hindi poems generally contains the author's pen-name *Pemi* and that of the *Rekhtī* poems *Ishqi*, both the names signifying a lover. Shah Barakāt styles himself *Ishqi* in his Persian poems and *Pemi* in the Hindi poems. That the *Pem-Prakāsh* is the work of Syed Barakat-ullah, popularly known as *Shah Barakāt* or *Sahib-ul-Barakāt*, who had his pen-name *Pemi*, is borne out from the following account of our poet given by Mir Gulam Ali Azad in his work *Ma'asar-ul-Karām* ⁽²⁾:—

سید برکت اللہ قدس سرہ گاہی میل بہ شعر ہندی می نمود۔ معنی عرفاں را
بہ زبان ہندی ادامی فرمود۔ پیہم پرکاش نام رسالہ دارد۔ مشتمل بر دوہا و کبت و
بشن پد و دھریہ کہ در مردم دائر است۔ پیہمی تخلص می کرد۔

• VI. The date of the Pem Prakāsh and an account of the personal life of our poet culled from his works—the Pem Prakāsh, the chahār-anwa'a and the Awāraf-i-Hindi.

We learn from the *Pem Prakāsh* (v. 17) that our author was a native of Srinagar (identified with Belgram in the district of Oudh, U. P.). He was proud of his nativity in India, and took delight in calling himself a *Purabiān* پوریا کے پورب (v. 18). He had renounced his all at Srinagar and had adopted residence at Marhera (in the Etah district, U. P.) which was then infested with thieves and robbers (v. 17). He wrote his Hindi work in the reign of Aurangzeb and called it *Pem Prakāsh* or the Light of Love. (v. 16). The exact date of its composition given in verse 19 may be noted as Hijra 1109 (1698 A. D.) Ahmad (son of) Muhammad, the saint of Kalpi (in the U. P.) is mentioned by our poet in vv. 182-183, as his spiritual teacher (تا کر کے ہم داس) who had satisfied the hunger and thirst of his soul (یہوت من کی۔ اس). Our author looks with the greatest veneration to Abdul Qadir Gilani (founder of the Qadariyya order of Sufis in Gilan, North Iran, 1078 A.D.—1166 A.D.) mentioned in all his works but one. He had given him a rank almost equal to that of the prophet—حبیب اللہ ثانی. In his work the *Awāraf-i-Hindi*, the poet describes himself as the son of *Uvais*, a native of Belgram, and a descendant of the house of Iman Husain, in Bāsīt.⁴

(VII. The date of our poet.) The poet himself gives the date of his birth in his Persian work—*Diwan-i-Ishqi*, as below :—

سال تولد ہم تقویم داس شہر - روے حساب شایق خوبان نوشتہ اند

This fixes the date as 1070 A.H. (1660 A.D.). Azad in *Māasar-ul-Karām* (page 249) records the date of our poet's death as 1142 A.H. (1729 A.D.), cf.—8

تاریخ وصال او خرد کرد رقم - صاحب برکات واصل منزل قدس

Thus our poet lived up to the respectable age of 69 solar years from 1660 A.D. to 1729 A.D. To form a clear idea of the times when our poet had lived, it would be useful to remember the following dates:—

(1) Aurangzeb reigned (1658 A.D.-1707 A.D.)
 (2) Bahadur Shah I (1707-1712), (3) Jahandar Shah (1712-1713) (4) Farrukh Seyer (1713-1719) (5) Muhammad Shah (1719-died 1748) (6) Asif Jah became independent in the life-time of our poet in 1724.* (7) Nadir's invasion of India (1739). Thus our poet had lived during the reigns of the five kings of India; whose courts, in the majesty of his own enlightened soul, he never cared to attend! He was born two years after the ascension of Aurangzeb to the throne and had died ten years before India was overtaken by the storm of Nadir's invasion.⁵

VIII. The place of the Pem Prakāsh in the scheme of the seven works of our poet, chronologically arranged.—

Born in 1660 A. D. our poet wrote the *Pem-Prakāsh* in 1698 A. D., that is, when he was 38 years old. This precious Hindi work which sums up his philosophy of life, in terms acceptable to both Hindus and Mohammadans, was composed by our poet between the two sets of Persian works, each containing three books, the anterior in verse and the posterior in prose. Indeed, the *Pem Prakāsh* looks like the precious grain of a nut, protected by the two shells of a triple covering. The last three works in Persian prose are:—(1) رسالہ چہار انواع
 with an appendix — رسالہ سوال و جواب (2) نصایح
 (3) رسالہ عوارف ہندی

The following quotation from رساله چهار انواع gives the date of its composition :—

ترتیب آن رساله کم — سن چهار از جلوس بهادر شاهی چهارم ذی حجه
روز چهارشنبه

The work was composed four years after the coronation of Mohammad Shah, that is, in A. D. 1711, thirteen years after the composition of the *Pem Prakāsh*, when our poet was 51 years old.* The رساله سوال و جواب quotes the poem No. 215 of the *Pem Prakāsh* - جب بس کیجئے پانچ پچیس - The عارف ہندی quotes the last line of the poem No. 220 of the *Pem Prakāsh*, also the second-half of the last line of No. 280, with a slight variation †

The first three works in Persian verse are :—

(1) ترجیع بند (3) دیوان عشقی (2) مثنوی ریاض عشق

From the style and contents of the subject-matter, it is obvious that the ریاض عشق — which represents a period of *Riyaz* only in the life of our poet; is his first composition. It lays down the tenets of *sufi* philosophy in the form of an allegory, settles down the canons of *sufi* poetry, and marks the first stage of *wonder* in the spiritual development of our poet—

ولے در حیرتم زین باغ آتش - بکاغذ چوں نشانم باغ آتش

This work does not quote from any of the other six works but its verses are reproduced in Hindi in the *Pem Prakāsh*, and its first verse noted below, is quoted in later works such as رساله سوال و جواب - and رساله چهار انواع —

بنام آنک از هر مذهب و کیش - لباس تازه دارد در برخیش

The Persian verses in their proper setting in the دیوان عشقی have their counterpart in the Hindi *Pem Prakāsh*. The ترجیع بند, as we shall presently see, immediately precedes the *Pem Prakāsh*: Let us study the development of the mind and thought of our poet.

We see that in the opening verses of ریاض عشق and دیوان عشقی, the poet addresses God in the third person; but in the opening verse of the *Pem Prakāsh*, he speaks to God, *face to face*, in the second person, after a long quest for the discovery of Truth, attained in the ترجیع بند. Thus the skeleton of *Sūfi* thought given out in ریاض عشق, receives flesh and blood in the دیوان عشقی, and is further animated with spirit in the ترجیع بند in which the poet after much struggle, claims to have attained self-realization or a state of *Jīran Mukta*—(cf. ترجیع بند)

خاطرم جمع شده تفرقه از دست رفت - حالته رفت کم پنهان هم پیدا گشتم -
 شور منصور ز هر پرده هیددا گشتم - (see, note 12, under Notes on Introduction).

Then follows the *Pem Prakāsh* whose poems or *kābits* give delightful illustrations, in the imagery of Krishna and the Gopis, of the mystical experience of self-realization attained in the ترجیع بند. At this most fruitful and happy stage of his spiritual evolution, when final victory of the soul is attained, the poet adopts Hindi, that was closer to him as his mother-tongue, as a vehicle for self-expression. With the *Pem Prakāsh* that gives out the final message, closes the creative period of composition in verse, in the life of our poet. Now that the period of introversion is over, the highest spiritual culture attained; the man of *self-culture* extroverts, shares the spiritual joy with his fellow-men, and gives them his spiritual message in a simple and plain language in which they are most accustomed to read. This is Persian prose. For, literary prose in Hindi or Urdu had not yet come into being! In چهار انواع which attempts to harmonize the highest monistic philosophy with the practical needs of life, our poet tells man to find his real position in the course of spiritual development and urges him to rise upwards in the four-fold scale of life or the spiritual *chātur-varnya*, proposed

by him. (see appendix V. B.) The *نصائح* that forms an appendix to *چهار انواع* (see appendix V. A.), bequeathed by our poet to the coming generations of India, lays down the foundations of true character and a healthy public life, and deserves to be written in letters of gold ! In *رسالہ سوال و جواب*, our poet goes to the Musalman, to solve his religious perplexities arising from his own authoritarian works ; in the light of the direct experience of *oneness* of God (توحید) • (see appendix IV. 9-12). And finally, in *عوارف ہندی*, which is his last work, our poet goes to the Hindu, and interprets for him his popular sayings and beliefs, in the light of the same teaching, namely, the *oneness* of reality or *Brahman*. Thus our poet prepares a common platform for Hindus and Musalmans to unite in the *divine ground*, *without prejudice to their own beliefs and practices* ; and lays the sure foundations of Indian nationalism blossoming into the federation of man in all parts of the world. Thus, the literary activities of our poet may be divided into three periods revealing the gradual evolution of his mind and art, which may be studied according to the scheme of his works, as indicated above.

(IX. Shah Barakat ullah's principles of criticism of poetry, and an appreciation of his character.)

In his work *ریاض عشق*, our poet writes :—

کجا معنی کہ بے صورت سر آرد - کجا صورت کہ او معنی ندارد
چو معنی رنگ از صورت گرفتہ - از بس صورت بصورت عشق رفتہ
مئے تشبہ اول در گرفتند - پس آنکہ در خاتم تزییم رفتند
یکے تشبہ اول پائیم باشد - بدان تزییم خرد کار مایم باشد

The words *Takbīh* and *Tanzih* which form the main pillars of the edifice of his poetry receive a further explanation in *Dem Pravash* (VV. 144-146). In this connection, it would be useful to remember the views of Shabbīstri on the principles of criticism of poetry³ set out

in the Gulshan-i-Raz which had its influence on the mind of our poet in no small degree. Our poet holds that poetry is essentially a creative art,¹⁰ a holy metaphor, which, by its appeal to imagination, reveals the inner reality that is hidden from the common eye, but is directly perceived with 'the inner eye' of the poet himself. The mystic poetry that holds out a message for the higher life is the highest form of poetry. A true poet must always be a mystic—an artist who creates, a *Rishi* who sees, and a *Sufi*,¹¹ who knows! Judging from his own principles of literary criticism, we are able to understand why Syed Barakat Ullah, a born poet, aimed at being a true mystic—*Shah* Barakat Ullah! His strenuous efforts aiming at the personal discovery of Truth, point out his real conviction in the possession of a direct intuition of God which can not be set aside by any state of consciousness, as the highest testimony of truth that can be achieved by man. In his search for truth, Shah Barakāt really followed himself *first*, and not those whom he had chosen to follow. His freedom and independence of thought and his earnestness of spirit and exalted morality gave our poet a dynamic personality, and to his works the unique character of truthfulness and vigour! Thus his poetry brings a message of light and hope for mankind smothering in darkness, by reminding man of his *divine* status and a glorious destiny—

بشناس خویش را که تو شاه نئی گدا

We learn on the authority of Mir Gulam ali Azad, that already in his life-time, Shah Barakat Ullah had gained a wide reputation of being both a mystic and a poet, of a high rank indeed—

ذات مغیض البکات پدشتر شمع حلقه فقر است و این جا انجمن افروز شعر

Shah Barakat Ullah was a gifted poet of two languages—Hindi and Persian. Hindi being his mother-tongue, it is little wonder that his Hindi poetry excels the Persian.

His Persian poetry too is of a high order indeed ! One single verse from his *Diwān* would be enough to prove it—

مراز کفر و اسلام هیچ کار نیست - کم زیر هر شکن زلف جلوه دین است

But as a writer of the mystic poetry in Hindi, Shah Barakat Ullah is matchless ! His command of Hindi language is marvellous, and he knows how best to use the language as a hand-maid for the expression of his most profound thought and poetic feeling. He was both an erudite scholar and a gifted poet, a man of the widest sympathies and of profound culture ! His works reveal an extensive knowledge of the old masters of poetry in Arabic, Sanskrit, Persian and Hindi. He is well-versed with the religious traditions and the social conventions of his countrymen, and enjoys a full command over the advanced *esoteric* practices of the Indian *yoga*. With the powers of cool contemplation, Shah Barakat Ullah combined in himself the fire of poetic imagination, that gave a stamp of religious mysticism to his poetry which supplied life with a lofty idealism that was of the highest practical value for man. Shah Barakāt had visions but he was not a visionary ! He was singularly free from the taint of self-righteousness, and in his works remembered himself as *Haqīr Faqīr*.¹³ He enlightened others not by imposing his teaching from outside, but by *sublimating* their own beliefs and practices in the light of his monistic philosophy and religion. His poetry, which unfolds a rhythmic process of such sublimation of thought is, therefore, free from the defects of monotony and a lifeless uniformity, and is further embellished with a variety that adds to the richness of life. It supplies the largest universal in which all concepts are fitted in and none is left out ! But it is not the work of a craftsman, it is the work of an artist—a piece of divine inspiration ! Thus our poet bases Hindu-Muslim unity on the rock of the *spirit*—as a

spiritual necessity which can never be set aside with impunity; and reveals himself as one of the greatest apostles of Hindu-Muslim unity which seems to be the greatest mission of his religious life!

(X. Shah Barakat Ullah, apostle of Hindu-Muslim unity and culture, representing united India in the 17th and 18th cent. A.D.)

In all ages, India has been *one*, composed of the *many*. The *many* compose the *one*, yet the *one* is bigger than the *many*, even as the wood is bigger than the trees. Thus India has always been a larger whole composed of many parts integrated or on the road to integration. India in her long and chequered course of history never tried to achieve its oneness by destroying the *many* that entered into composition with it. It was able to maintain its unitary character by extending the scope and dimensions of its oneness to the size of the *many* that composed it. To see *one* in the *many* and the *many* in *one*, has indeed, by a sheer force of habit imposed by circumstances, become with Indians, a philosophical truth deeply rooted in their sub-conscious mind. India had never been a closed idea, since history began. It has always been a progressive unit, proposing everytime, a fresh and larger synthesis of its population, with the new elements introduced in it by march of time. For, India—having started with the land of the seven rivers of the Punjab and the Frontiers or the Sapta Sindhu Empire, extending itself across the *Brahma-rishi desha* along the banks of the Saraswati to the land of the Aryas or the *Arya Varta*, stretching itself up to the Vindhya mountains; and further, scaling up the Vindhyas, having reached the peninsula and the archipelago—had assumed the title *Bhārata Varsha* which agreed in dimensions with the modern Hindustan. In this long

and arduous journey across the many ages, the prehistoric civilization of Sindh was incorporated. the Kolerian races had united with the Dravidians and the Kolerian-cum-Dravidians had united with the Aryas, and they were all united, *without abolishing themselves*, under one common geographical name Hindu¹⁴ or an inhabitant of India. Then came the Muslim conquerors of India, who as they settled down here, could not remain for long as its *foreign guests*! Thus in keeping with her national philosophy of life, India was soon able to evolve a higher national concept which included both Hindus and Musalmans, now known as Hindi or *Hindustāni*. Indeed the whole course of Indian history, in all its periods, runs in this *one* direction of forming a larger and a still larger synthesis of the Indian population, required by the exigencies of time. India was not content to remain disunited. By contradicting itself, it rose to still greater heights, and always surpassing itself, it stood out successfully and retained its much-valued character of *unity in diversity*. The concept Hindi, now *Hindustāni*, had applied to all shades of peoples of India when Shāh Barakat Ullah had lived, in the 17th Cent. A.D. His whole character is an ample testimony of the *Hindustāni*-culture flourishing in India 300 years ago. Thanks to the Indian teaching of the Vedānta and the noble efforts of the Muslim Sufi Saints and writers who accelerated the process of the formation of Hindu-Muslim unity and culture in India, India had at last discovered the basic points of agreement between Hindu and Muslim faiths. For the Muslim Sufis (like the Vedānta) did not accentuate the religious differences; they laid emphasis on points of unity. Nay, like the Vedāntins, *they went further, and explained the differences contingent to life as aspects of the same Reality, necessary for its realization.* The influence of the Muslim Sufi Saints, and of the *Santas*

who were the followers of the *Bhakti* School, filtered down in society, and left its hall-mark on our Urdu and Hindi literature¹⁵:—

معزم نہیں ہے توہی نواہائے راز کا - یں ورنہ جو حبیب ہے پردہ ہے ساز کا
Thus Indian nationalism never tried to get rid of diversity, which, on the other hand, was regarded as the glory of a free and full national life!

In the structure of this noble edifice of the common Indian culture, resting not on *uniformity* but on *unity*, *Shah Syed Barakat Ullah Pemi*, the sage of Marhera, had played the most magnificent part indeed¹⁶! He with his own hands, laid the foundations of the unity of the Indian nation, not on the shifting sands of material gain, but on the firm rock of the unity of God. He made the subject of Hindu-Muslim unity, a matter of spiritual concern and emphasized it as a necessity for human salvation:—

पेमी सो जन मुक्त न पावै, जिनकर जाने दोय (Pem-Prakash, V. 210)
दिवस मिनत की सीख है. रैन राम के भेख (Pem-Prakash, 150)

- آن جاکم حسن حقیقی و مرتبہ جمع - اہل تفرقہ از آن آگاہی
ندارند — اسلام یعنی سلامت بودن - و آن نہ غیراست تا کہ غیراست
اسلام حقیقی نیست — بشرہم نہ پیرو جوار خرد رکنان ہندو مسلمان -
اے عزیز - ایں انسان سائیر آن شخص است کہ وحدانیت نام دارد
(رسالہ سوال و جواب)

(XI. Analysis of the Pem-Prakash.) The work is divided into three parts. The first part consists of couplets (*dohās*) numbering 202. The second part consists of poems (*kabits etc.*) varying from 3 to 10 lines each, composed in different metres set to different musical tones, totalling 113. The third part consists of the 5 *Rekhtā* poems followed by 8 Hindi couplets and two hemistiches, closing up with a kabit (*taqrīz*) of *Latthā Gyāni*, thus reaching the full total of 331.

The opening verses of the book are modelled on the usual style of composition of *masnavi*. The work begins with a prayer to God followed by 'Na'at' in honour of the prophet, and the *manqabat* in honour of the prophet's companions. This again is followed by a 'Na'at' in honour of Abdul Qadir Gilani. Then comes the mention of the king in whose reign the author had lived. This is followed by the author's own personal account. Mention of the date and the purpose of the composition of the work follow next. The couplets in the first section, properly arranged, describe in a nutshell, the cardinal points of the teachings of our author. The *Kabits* in the second section reveal our author's personal mystic experiences at different times, and are set to music for congregational purposes. Their main theme is *Love*—as between man and God; described in a highly symbolic language in terms of love between the Gopis and Lord Krishna. In the third section; the *Rekhti* poems—in which persian shakes hands with Hindi; served as a point of contact among peoples of strange tongues, uttering the same thoughts of Universal love grounded in the Divine!

(XII. The literary merits of the 'Pem-Prakāsh').—

Our poet belongs to the mystic school of poetry in Hindi, known as रहस्यवाद, which had its roots in the early school of the *Bhāgavatas* in Sanskrit. Thus the legends of Krishna and his love for the Gopis, were adopted as the most suitable *idiom* for the expression of his mystical experiences of the Divine Love. Our poet lived in the age of *conventionalism* in Hindi poetry—रीतिकाल; which is here set to reform by the spiritual purpose that he had placed before him. Indeed, the *Pem-Prakāsh*, now brought to light for the first time, is the richest treasure of the mystic poetry in Hindi (रहस्यवाद); and all Sufi poetry in Hindi, known to this day, pales in splendour before its light!

In the freshness and vigour of thought, in exuberance of a rich feeling and the forceful imagery, in the happy choice of words and delightful turns of expression and poetic excellences, and above all, in that deep spiritual fervour which makes imagination a reality, our poet in the *Pem-Prakāsh* stands out high and supreme! Each of the *Kabits* is a polished gem of poetry, and each *Dohā*, a string of radiant pearls!

Our poet's command over the Hindi language is so perfect here, that he is able to express the most abstruse philosophical ideas, with a perfect ease, in the *living* Hindi speech taken from the mouths of the people. Our modern Hindi writers would do well to take lesson from him. Our poet makes use of ornament in poetry, but he possesses such a keen sense of proportion that the ornament does not become irksome! In his poems, the sound-echoes the sense. In his quick and restless movement of thought, the train of words runs at a neck-break speed (cf. v. 234). It slows down with grace when he is more restful (cf. v. 242). As in the case of Mirā, his words breathe the dynamic force of his whole personality. He is always direct and forceful. You almost feel his presence before you and the magic of his touch as you read his poems. This warmth and intimacy of a personal feeling conveyed by a sweet and sonorous speech characterized by the widest human sympathies of a high moral and spiritual order, and a spirit of freedom and a lofty idealism in the poems of the *Pem Prakāsh*, cannot fail to captivate the sorrowful heart of a man-weighed down by the trials of this world; and to inspire him with hope and confidence in his future destiny! This is a rare achievement won by Shah Barakat Ullah, not a mere poet but a poet and a saint, who has an inspiring message for humanity, given out in the *Pem-Prakāsh*.

XIII. The message of the Pem-Prakash.—Pem-Prakash is the message of the Pem-Prakash:—The light of love has for its message, light of love.

It may briefly be stated as below:—Light of love has fallen on darkness and the universe has come into being. Love is at the heart of the universe. It is the heart-beat of man's life. Man is not a creature of the world—he is *divine* in essence. He has come from the Divine and will go back to the Divine. Since man is grounded in the Divine, the brother-hood of man is an established fact, the denial of which would mean the denial of the unity of the Divine Reality (تر حید). Man's only purpose in life is to restore his relation with *love* that is now lost to man! The discovery of *love* alone will transmute suffering into joy, and death into life renovated. Love is ceaselessly seeking for man, as *Krishna* is seeking for the *Gopis*. Man has only to respond to the call of love. Man should first seek love *within* and make it *without*. This will make the *without*, *within*, and in one sweep, love will embrace all (verse 151). Thus we shall see God in man and man in God. Fellowship with man will thus become an act of worship to God, and worship to God will not be without service of man.

The way to possess love, that is, *life* of our *life*, is to surrender ourselves. Self-surrender alone can lead to self-possession—*Fanā* yields to *Baqā*! Only by contradicting himself man will grow and rise in stately dignity to the highest divine status which he is destined to achieve. Love's programme, therefore, is intensely practical. It rests in faith, enkindles hope, and practises charity. Intellect staggers and fails to understand love's sacrifices. But the mental and moral discipline of *Yoga* applied in daily practice to the service of man and God, can lead man to self-realization. Love therefore is not sentimentalism (v. 122). It is an active

principle of universal application, of the highest ethical and spiritual value for man with which man's destiny is bound up and without which it is impossible to work out life on earth. Love is the basis of moral perfection and a high spiritual knowledge. Love grants not only power *to live* but also *to die* in the unity and rhythm of the Divine life. Life with all its charms and possessions fails to satisfy the highest aspirations of man. Love supplies the quality of *idealism* to life and leads it from strength to strength. Love alone conquers death and blesses man with life everlasting !

XIV. The Conclusion. I have no more right to stand between the reader and the author of this book. My only business was to introduce to the reader this work, now printed, for the first time, after the date of its composition, 245 years ago. This is a treasure-trove of Hindi poetry, happily rediscovered ! It is a store-house of spiritual wisdom, full of poetic symbolism, which would require long and learned commentaries to explain—the great task that I would gladly leave to more competent hands than myself, to find new depths of meaning ! Indeed, this poetic work of Shah Barakat Ullah that has now come to light will serve as an oasis in the spiritual desert of the present age !

In the end, I must offer my grateful thanks to my esteemed friends, Vali Allah, Pandit Rupkishan Sahib Sibbu, and Pandit Dasarath ji Ojha, who took keen interest in the work and helped me with their valuable suggestions in deciphering the text. My thanks are also due to my revered friend, Shams-ul-Ulema Maulvi Abdul Rahman Sahib, for the help I have received in rendering the Arabic passages in the text. I am also thankful to my own pupil J. K. Balbir Esq. M.A., a distinguished Sanskrit scholar of the University of Delhi, for assisting me in various ways.

Indeed, this work, that had kept me occupied for the last two years, has been a source of great joy and inspiration to me, and now I hasten to present it to the reader, hoping to share my joy with him !

कलेशः फलेन हि पुनर्नवतां विधत्ते

LACHHMI DHAR,

Dated

St. Stephen's College, Delhi.

8-7-43.

ADDENDA et CORRIGENDA.

- verse 3, for कहे तो, read, कहे तु
 „ 18, omit, जु (جو)
 „ 71 for अम्यान, read, अग्यान
 „ 133, for, फलयज्जहकु read फलयज्जहकु
 „ 136, for, فلا مضل لم read मुच्चिल्लहु
 „ 137, for, من يضله read मन्नुयुजिल्लहु
 „ 160 „ परयो „ पर्यो
 „ 168 „ करयो „ कर्यो
 „ 193 „ जानिरो „ जान्ने
 Poem 248 „ line 2, प्रबल निबल, etc., read परबल निबलसों, नहीं
 कोऊन खटियत है, for line 4, केधों ये नबल, read, कैधों इयें नबल
 „ 254 for हलोरे read हिलोरे
 „ 263, line 1, for देहु, read देहू
 „ 264 „ 2, for नाती (नाती), read, नातो (नातो)
 „ 314 „ 3, delete सजनीरी
 „ 314 „ 4, be read as:—
 निततरुनाई तरंग देत, रोम रोम अङ्ग अङ्ग;
 खेलत अनङ्गरङ्ग, दम्पती लला-लली ॥

An outline-summary of the subjects treated in the Verses and Poems of the Pem-Prakash.

[Caution: المعنى الشعر فى البطن الشاعر]

(I. दोह—دوہ)

(Verse 1) Intellect fails to comprehend the Divine—
 گنن تہا رہی अधिक है (سمند عقل در صدد ای اولنگ) (2) All are
 grounded in the Divine—هم آچہر کرتار مسی (3) Self-surrender—and not a mere study of books
 leads to Self-realization. (4) Scribes are many, but the
 Seers are few who realize that God is the life of our life—
 سہا رہی پراں سہا رہی پراں (5) Know thyself—the knower
 and the known are one in *essence*. (6) The Prophet is at
 one with God (ولا ہم احمد) (7) The four companions are at
 one with the Prophet. (8) The four companions represent
 the four eternal *Verities* of life—सत, नीति, लाज, विद्या (9) The
 fools make a distinction of *high* and *low* in the essential
unity of all (*four*). (10) The four *essentials* of culture are
 binding on man (صدق وعدل وحیا و علم) (11) The four *elements*
 of man's culture find their description in this work thus:—
 (1) Self-discipline or—*yoga* — training of नैन बैन etc. cor-
 responding to सत—صدق (2) Devotion—ध्यान corresponding
 to लाज or حیا (3) Knowledge—ज्ञान corresponding to علم (4)
 Selfless service—उपकार corresponding to नीति or عدل [Cf.
 the Gita-model comprising Yoga, Karma, Bhakti, Jñāna].
 (12) Lack of a single quality, as given above, in the
 make-up of man spoils his whole character. (13-15)
 In adoration of Abdul Qadir Gilani who alone had
 shouldered the burden of the Prophet in teaching the
 Unity of the self. (16) This work called Pem-Prakash was written in the reign of
 Aurangzeb. (17) The poet renounces his home in Srinagar
 (Belgram) and takes residence at Mārherā. (18) The Poet is
 proud of his native country ہم پورب کے پوریا but is free from

the taint of communalism (حالت نہ پوچھ کر لیتے); identifies himself with *men of God* only (جو دھرم پورب و ہوبی) (19) The language of the book is highly metaphorical (مہاسہ-کھار) flavoured with the nine sentiments (نورس) can be understood only by those who approach it with a spirit of earnest enquiry (ست-مت). By *double entente* the date of composition worked out as Hijri 1109. (20) The book is a presentation of the poet's own spiritual experiences (and not a rehash of others' writings). (21) Only the pure can attain fellowship with God. (22) Wander not, search your hearts and see God within. (23) God is nearer than the nearest. (Cf. *अन्तर्यामी* Br. Up. 3-7-23) (24-25) Indeed God is everywhere even as yarn is in a cloth.—(رُوی تارجمین چہرے میں) or as the reflection of the sun in the universe. (26) Salvation is at hand, if you cease to be worldly and seek God within. (27) Practise the discipline of *yoga* by *breathing out* the idols of worldly pleasure (ناله) and *breathing in* the living God. (بالد) (28) But it is not possible to reach the land of the Beloved by breathing exercises. (29) Moral and spiritual discipline—such as that of detachment from the objects of worldly pleasure, universal friendship and goodwill, freedom from anger etc.—is a necessary-requisite to meet the Lord. (مباحث درپے آزار ہرچہ خواہی کن کہ دو شریعت ما شیر ازین گناہ نیست) (30) Necessity for meditation on God. (31-33) Absorption in *yoga*. (34) Transfiguration of man. (35) The physical body that is visible, is transitory, but man has an *invisible* body that always abides with him. (36) (کے شود آتش دورنگ از اختلاف سنگ ہا) One God resides in both Hindu and Musلمان. In mosque or in temple, it is the same light everywhere (دیول اور مسیت میں ایک ہی ہوتی) (37) Know that *suffering* is the absolute condition of love. (38) Realize God as the light of the whole universe (کہ نہ مخلص برہمن شونہ دشمن مسلم را۔ بغداد داد نہ آن باش نہ این باش) (39) The world is unsubstantial—the inner reality is God:

search Him out with the light of the Prophet's lamp. (40) Be alert. (41-42) Lay up thy treasure in Heaven. (43) How glimpses of God come and go! (44) A state of divine ecstasy. (45) Fickleness of mind can be overcome by steadying it with the love of God. (چت چور) (46) Surrender thyself to God who is the captain of thy soul. (47-52) Pangs of separation in love—(विरह चाह) (فراق و محبت) (53) Man is *spirit* and above the natural pairs of opposites. (54) The transcendental character of the soul the crown of moral life and not its negation. ہم باسی و دیس کے جہاں نہ پاپ نہ ہیں۔ پیمی سے سن In this mystic experience goodness is no longer an aspiration. It is already achieved in the unitive consciousness with God that is Goodness. (55) Man is made after the image of God—(ہم درپن تم روپ) (56) Live not to eat but to worship God—(توہی توہی نہ بول) (57) *Moha* or love of the pleasures of life is the cause of man's bondage on earth. (58) For a man of Vision, life is only a pilgrimage to God. (59) The springs of man's life are embedded in God—Separation is ignorance. (60) False Prophets. (61) Union with God takes place when the impurities of the self are burnt. (ہولی) (62) The singleness of devotion. (63) Urge for unity: How *union* is a divine mystery! The lover and the beloved become one and are lost in bliss बिन देखै नहीं रह सकौ, देखै रहो न जाय। (64) Love and tears go together. (65) The aid of *yoga* in spiritual life. (66) Rest in God. (67) Men are miserable because in the guise of truth they fight for their own possessions. All honour to the brave who stake their all for the sake of truth. (68) The transcendental character of the soul. (69) Body is the temple of God—a microcosm of the whole cosmos. Spiritual alchemy. (70-77) Way to self-realization.—(73) Beauty leads to bliss मन सौँरा मन्नात नित। Mental, moral and spiritual discipline of *yoga*. (78) How *subtle* is man's *egotism* (دیگی ترے اندھیر) that hides itself in the innermost corner of man's heart, and stands in the way of

true unity! For लालन की मेज Cf. पर्यङ्क विषा in Kausitaki Up. I. 2—5. (79-94) (Bara-māsa) Pangs of separation in love—उलपल बाग्दमम—فراق (95) The relativity of Time and Space. (96-97) Love and suffering go together—जहाँ पीत तहँ बिरह है (جہاں پیست تہاں برہ ہے) (98-99) Conduct of the hypocrites. (100-101) Coercion of love. (102) God walks with man. (سنگِ ذورِ نندلان) "The Hound of Heaven." (103-106) Fire of love is more *burning* than the Doomsday fire. (107) The devotee of God works for the *love of God* and not for the sake of Paradise:—(ہم کو مومنِ جاہلیں سے علیوں جو بہرِ ہوا) (108) Heaven and Hell are two aspects (جمال و جلال) of one and the same *Reality* (حقیقت). Love rules all life and death. (109) Heaven and Hell, as good and evil deeds of man are *within* man: man is *free* to choose one or the other. (110) Comradeship at all times is Heaven. Separateness is Hell. Be quick and meet with all thy heart and be never separated. Love is the universal bond of spiritual unity between man and man, and man and God. (111) Triumph over death will be achieved by resigning yourself to the will of God. (ہم تو تب ہی دے) (112) No cause for fear—man survives death: Security is in the reunion of spirits, in God. (چمکے - پیرانِ ذاتہ کون پیران) (113) Men of God so completely forget themselves in love that the sting of death no longer hurts them. (چمکے - پیرانِ ذاتہ ہی نا ہوئے) (114) Love conquers death. (O'Death, where is thy sting!) (115) God a creditor and man a debtor. (116) Imagery of the harvest of Love. (117) Pangs of love. (118) Worldly relations not resting on love of God should be set aside. (119) "You" and "I" are aspects of the same reality. When the false notions of "You" and "I" as separate entities are resolved into unity, "He" alone remains as one *continuum*, our common meeting-ground.

Love is the kinship of spirits. (119) The world is the manifestation of God, having no independent existence of its own. (दधि तरंग नहिं दाय हैं) (بیج برچہم نہیں دے ہیں) (120) Drive self out of the self if you wish to see God, your real Self नजो अपनो संग (121) The culmination of love is the Cross. (122) Love is not a fancy. It is the game in which you set yourself on fire. (123) Talk not but *become*. (124) Love is not a matter for opinion, *this* or *that*. It is terribly *real*, (ननु मन डारो वार) (تن من ڈارو وار) which must be grasped. Cf. वार कहैं वो पार है पार कहैं वो वार। पकड़ किनारे बैठ रह यही पार यही वार (125). He that looseth himself shall find him, and attain salvation. (126-127) Pangs of love. (128) Lost in love is never lost. (129) Worldly possessions and love do not go together. (नोद नाव कैसे नरे) (لوه ناور कैसे نرے) (130) God, the anchorage of man. (131) Pairs of opposites give pain. (132) Egotism is an impediment in the way of union. (133) Spiritual sorrow. (134) Faith is vitiated by sin. (135) Necessity for a *guru* to learn the practice of Yoga. (انکم مچھونی کہیل) (136-137) Faith in the *essential* unity of man with God. (निहचयं के मन जानियो और न दूजा कोय) (نہ چہیں کے من جانیاور نہ دوجا کوئی) All events good or bad are regulated by the Divine Will. (138) First know thyself, knowledge of God will shine upon thee. (निरै हर को देख) (نیریں ہر کو دیکھ) (139) Theory of perception, based on the recognition of the unity of *self*, within and without. (140-142) Self realization is of the nature of Great Silence (गूंगे को गुड) (निर्वाणी) (کل لسانہ غفا) or, of the nature of Great Speech तार सबद ज्यों जानियो (طال لسانہ بقاء) Cf. for Great Silence नेति नेतीत्यात्मा; for Great Speech, the Mahāvākya अहं ब्रह्मास्मि in the Upanishads. (143) *Tashbih* corresponds to *Tal* or *Baqa*, and *Tanzih* to *Kalla* or *Fana*. But without *Fana* there can be no *Baqa*. मरै सो मुरगै देखि है (مرے سو سُرگے دیکھی है)

144) *Tashbih* is word and *Tanzih* its meaning and both are indissolubly united together in knowledge.

145) Both the manifest (تَشْبِیْہ) and the unmanifest (تَنْزِیْہ) were known to the Prophet (ﷺ) (Cf. Yoga सर्वकर्म समाधि for تشبیه and निर्विकल्प समाधि for تنزیہ) (146-147). This world that is visible (ظہر) is *Tashbih*, the invisible باطن is *Tanzih*.

—Man is an epitome व्यष्टि of both. देह देवरा पूजिये ता में दोर तरंग a resident of two worlds. This world or the *seen* is not divided from the next or the *unseen*. They interpenetrate. (148). Both (क्षेत्र and क्षेत्रज्ञ) are known to *men of God*. (سَدَقَہن میں دو دُنیاہیں) (149) *Zahir* or the visible is like a wave on the *Batin* or the invisible ocean. They are undivided. (دُورِ ہم است و ہم نہ دُور است) (150) *Zahir* is Daylight. *Batin* is Night, the light of Darkness. Light of the Prophet comes from God's own Darkness, mother of light. (وہی رُح کے بیگ) (151) All is known when *within* is made *without*. (152) Sincere prayer produces light. (153) All fear is gone when "You" is seen as "I". स्मर विद्वावै कामी रह्य अकेला सोय

(154) The enemy of man is his own *lust* which must be killed. (جہار لُوط کے قاتل ہے رُح اکیلا سوئے)

(In note 154 on p. 152, read वैरिणम् for वैरिणम् (155) Diet of love is self-suffering चोर मिला के कहा सुख (156) In absence of the Beloved, His remembrance is a great consolation. (157) Wander not. God, thy most inward friend, always accompanies thee. तुम ही मैं हर सीत हर सीत (158) Fast not, but feed thyself to bear more suffering of love. (159) Offer thy body as *bread* and thy blood as *drink*, for Love. (160-163) Pangs of love. (164) The price of love is thy head. (165) Wander not, the kingdom of God is within—अपने घर को राज तजि कित दौरत अज्ञानि (166) Man is by

his own nature a king, he must not be a slave. (167)
 The *Sra-Bhava* doctrine of the Universe. (168)
 Till Grace comes, bear the sufferings of love cheerfully :
 जब तक जियो मरीर में तब तक बीन बजाओ (169) Fire of
 Love no less burning in life than the *Sati's* fire, at death,
 on the funeral pyre. (170) Not only live but also die
 for love. (171) Hope in the Divine Grace. (172) Love
 as medicine. (173) Silence the best form of prayer.
 (174) Man, the secret of God ; God, the secret of
 man—complimentary ideas. (बार जो राखे खेत कों बारै राखे
 खेत) (175) The imagery of Moses and his Vision, Cf.
 Ajatsatru's dialogue in Br. Up. (176) The imagery of
 Noah's Deluge. (177) How to control mind ? (178)
 The *Yogi's* mind. (179) How the 'earthy' body can
 turn into bright gold ? (180) The school of Love—
 (पेम चटसर) (181) Life is enriched when we begin to
 live in God, and death vanishes altogether मरी मरी हूँ जी
 (182-202) *Sikh nakh* (ਖ਼ਾਨ) The description, from
 head to foot, of Ahmad of Kalpi, the spiritual
 teacher of our author ; indicating the highly developed
 spiritual powers of a man as reflected in the body—
 (Marks of a जवान-मुक्त or the liberated soul.)

. (II. कवित्त — कित)

(203). The essential unity of man with God—
 (मन को राम को एक विचार) (204) God's love is universal
 and Gopis could not claim it exclusively for themselves,
 hence, they were deserted. The deserted Gopis complain
 at Krishna's love for *kubja*—the hunch-backed woman,
 exemplifying God's love for the poor (कुबजा सी ठकुरानी)
 (205) The humble are raised (कुबजा ऊँचो कंधा). God loves man even before
 man loves God - (निहेतुक-कटाक्ष) Compare the doctrine of Grace in a school of the
 Vedānta—Cf. the मार्जार न्याय, cat carrying the kitten in

its mouth as distinguished from सकट न्याय—young monkey clinging to the mother. (206) If you wish to please God, humble down yourself like *kubja*, the *kubri*, who had a stoop in the carriage of her body. (इमहूँ कुबर काढ़ें) (207) All formalities of religion disappear when the loving presence of God is felt and realized—

(208) (शरीर-शरीरी-भाव) How God seeks for love of the rebellious man even as Krishna seeks for Gopis rebellious in love. (त्रिभुवन जाके आकाशी, आये करन निहोर । नैं जो रहीं मुखमोर—नेक चितैं उन्ह ओर ॥) As the Lord is the life of the Gopi (or the soul ; the Gopi is the life of the Lord. The joy of Union is reciprocal and has no value if it is not for God's satisfaction. (209) Self-realization as if in a mirror त्रिमं दरपन मध Cf. او در دل من است و دل من بدست او۔ چون آینه بدست من و من در آینه۔ The ecstasy of love—संपुट कंबल मिलिन्द विराजत हित-मातो मन्नाय (210) Duality is bondage, Freedom lies in unity. (211) Man in God and God in man. هم میں سیام سیام مدہ ہم ہیں Recognition of this truth is enough for man's salvation. All other religious observances are futile. (212) The Divinely mad Gopis : Unless God comes into our life, there can be no peace. God is 'Rasa'. هر بن کب ہیں نہ چنن پڑی (213) Do not seek your own salvation at the expense of others however lowly they may be. Postpone your salvation till others are saved. The Gopis would forego Krishna for the sake of the lowly *kubju* and endure a life-long suffering. Cf. the doctrine of शरणगति and निर्हेतुक-कटाक्ष or मार्जार-न्याय! — (इम ब्रजवासी यों ही रहिहैं, बौरें बिरह-कहेस) (214) Physician heal thyself در مصعب دل بین کم کتابے Seek the kingdom of God within. (Cf. Ajatasatru's dialogue in Brihad. Up). Last line—Cf. शरण doctrine (In note 214 on page 156 read निरबालं for निवारं) (215) The discipline of love and not religious

observances are required to meet God. (मिलें भांव ते ईस)
 (216) A hermit's cottage in the city of love. (ہرمیٹ کا گھر)
 (217) Fulfilment of all desires is in God. (218) The
 quest for love. (فرق و انتظار) (219) God is *suffering*
 for love of man; exemplified by Krishna's fatal condi-
 tion without Rādhā—embodiment of love—महाभाव. God
 in abundance of love seeks to efface himself in service
 of man (220) Mind is tickle, make it steady in love.
 (استقامت) (221) Lust lies hidden in the inner-most
 part of men's hearts. Pray for redemption by God's
 Grace. (222) Necessity of a good teacher for the search
 of truth (सुगुरा होब सोई पर वृत्त). (223) A good business.
 (224) Spiritual alchemy (कामधेनु घट साही). (225) Bhakti
 alone will give thee power to sustain against the trials
 and tribulations of life. (226) Without love all worship
 is waste. (جن دلیوں میں نام نس) (लालन सो सोई मिलै जिन पेस
 कि बाँहें). (227) 'He that looseth his life shall find it!'
 (जैसे बीज खेह में मिलके लावन है बहु रंग) (آپ کوں پاوے)
 (228) The saving-power of Grace. (229) Pangs of love.
 (230) The collyrium of love will reveal to your eyes
 the divine beauty everywhere (बहि अन्तर, रूपमयी लालन की
 झाई). (231) Love is of more importance than *Dhyāna*
 and *Gyāna*—(आंव झाडि कै गिने रुख को सोई पुरुष अयानो)
 Heightening of love by separation and self-surrender.
 (232) Give and take of Love and Beauty. (233) Pangs
 of love. (234) "Hound of Heaven". God is calling
 man (गुहार मार), man must respond to the call of love
 at once.—(फेर कीजे री सांमै सकार) (235) The vision of a
 mystic-communion, a narrative of our author's own
 spiritual experience in rapture of love. Ecstasy in the
 language of sense--symbolism (पुष्टि-भक्ति and मधुर रति)
 (دینی جو بہاری نیک) (236) Obstacles in the way
 of our union with God meet us at every turn of life.
 Look for God within and you will get peace. (237)
Holi or the spring-festival in *Braja*, the play of Krishna.

with the Gopis exemplifying the mystic union of the soul with God. Union and separation—the two poles of love. (संस्लेष, विस्लेष) (238) The metaphor of *Holi*. Men like Gopis should over-come all barriers and go out to meet the Lord, and sing *hallelujah*—(गुन गइये गुन गइये) (239) *Holi* that *Sadhus*, or the men of God play. (240) *Holi* of a *Yogi*; our author relates his own spiritual experience of the mystic-union with God (موری هم دینی) (241) Rain—a drama of love. (242-243) In adoration of the Prophet and his great *kalama* (244) How mind becomes saintly when “I” (٭) takes a plunge in the ocean of the Void (मुन्न-समुन्द) (245) Uddhava, the messenger of Krishna to the Gopis, recommends the ascetic-practices of *Yoga*, in place of love to which they were devoted. The Gopis refuse to accept the message as true on the ground that God’s message of love experienced in their *hearts* was more authoritative than the *word* of man (कहत हो बोल, ऊयो ! स्वाव का रे, पुन रसना तिहारी है). The external evidence in religion is of no authority as compared with the internal evidence of one’s own heart. (246-250) Eyes (for symbolism see Appendix III). (251) Allegory of Gopis’ love for Krishna (मधुर रति). God equally suffers with man, for the sake of man; (see verse 219) and shares his burden. (दौरत हैं जीयें हाथ, हावन अहीरी कीं) (252) Rapture of love. Our author’s own spiritual experience of mystic union with God. (253) Love is *Yoga* without practising the *Yoga* (बिन जोग करत जोग) (254) Our author in the ecstasy of a spiritual experience of mystic-union with the Divine. Faith brings love and unites—(निहचैं पठात रीफ, रीफैं पठात है) (255) Rain and Love. (256) *Sati*—a fire-ordeal of love which fears no death—(अगन-कुंड फुलियो कंबल) (257) Breasts (for symbolism see Appen-

dix (III). (258) Self-effacement, only remedy against all pain. (259) Ecstasy of love. (260) Sight of the Lord removes all fear. (261) As you see God, *All in All*; you will see, on your face, signs promising the happy Reunion—(समाचार मेलन के) (262) Love knows no formalities of religion (मेकल्ला जोग की) (हर रूक में तारकशम हाजि रज़ार निस) , meets persecution (न्याय न कीनो) , and seeks no happiness outside its own fulfilment (कहा सुख देन). For, love is self-abandonment (तजै कुल कान)—a death of the natural man (प्रान को त्वागै) and an awakening of the spiritual one (गोरख जागै). (263) The awakening of Love. (264) Love, the true basis of all relations in life—(کانہ کو نارسدا اتر آئے) cf. Br. Up. II 4. 5. न बा अरे सर्वस्य कामाय सर्वं प्रियं भवत्वात्मनस्तु कामाय सर्वं प्रियं भवति (265) God seeks the sinner and is in furious pursuit of man on all sides—(भांवरै करत स्याम), man ought to adorn himself with beauty to meet the Lord—(काढ रूपरंग, ऐसेई न निहारि है) (266) The Enchanter's melody. God's call of love (بانسरी کی تان) is all-compelling. Even his *Guru* could not teach the author how to remain conscious of a separate self and be, at the same time, *en rapport* with the Divine. All feeling of exclusiveness is swallowed up in joy of union, and the beloved expires in the arms of Beauty. (मैन खरत अचेत होके, होत न संभार सर, मुर सो न सीखो है) (अचिन्त्य भेदाभेद) The scriptures mention two birds in the same bower, the Individual soul and the Supreme self, (Mundaka Up. III. 1. 1.). But the Supreme Self is the eternal *subject* and therefore cannot become the *object* of rational knowledge. (Br. Up. IV. 4.) (267) The Imagery of Krishna's love for Gopis. Grace transmutes man to a higher life. (निर्हेतुक-कटाक्ष) कान्हू जो सराई अहीरन की हीरी को (268) Long night of separation पेमी बियोग की रैन मतै, न घटै न हटै न मिटै न कटै (269) Be not disappointed with life, for the elixir of life is within thee—(सर-जीवन तो नैन में) (270) Love-sickness. (271)

God, the Redeemer keeps vigil whole night to save a lost soul—(मोहन बिहारी, प्यारी के बियोग पर रतवाह कीनी है)
 God not only relieves human suffering (दुख दुन्द हानियो)
 but actually *suffers* with man for his sake in the night
 of his soul. (परदुःखे दुःखितत्वम्) (272) Pangs of love.
 (273) Cheeks (for symbolism see Appendix III) (274)
 The Divine Beauty reflected in *child*; the beauty of a
 child's lips. (275) To live is nothing but to love.
 (276) (ز مذهب من تیر و صانعان نام دارد) Love made slow
 advances on our poet, till at last it took full possession
 of him and became known to everybody who were all
 annoyed with it. (see line 4, तापै सबै घुर्गय रुई मोहि, प्रीति की
 रीति दुरावत नही) Compare our poet's contemporary Dara
 Shikoh for the strong expression of a similar experi-
 ence of the persecution of saints who preach love
 and unity:— (طایفم قدیم هند را بوحشت افکار و موحدان
 نفقار نیست - بلکم پایم اعتبار است - برخلاف جهلے این وقت کم
 علما قرار دارند - و در پی قتل و آزار و تکفیر و انکار خدا شناسان و موعدان
 افتاده اند - و جمیع سخنان تو عید و دمی نمائند.) (277-278) Rain—the
 eternal game of Divine Love. (279) Letter of love in
 disguise of rain—(सावन के हाथ पतियां पछाई हैं) (280) Rain
 and pangs of love. (On P. 102, read उदावत— (اذھات)
 for उटावत (اٹھات) (281) Metaphor of the *top-knot*
 of child Krishna—the binding-force of love in the
 universe, without which it will all be a chaos—रेना होव सूटै
 (282) Suffering is a good test of love (दुख की रकौली आखी)
 (283) O my soul! Tarry not! Go ahead to meet thy
 Lord! (284) Fear no man in thy devotion for Love.
 (285) Play of Radha's lock of hair on her breasts after
 purity of bath—a metaphor of the unity of love after
 purity of the soul. (286) Eyes. (287) Locks of hair
 of the Beloved (جلوات) (288) Krishna's pursuit of
 the Gopis signifying that God will not let the soul alone
 on her journey (अरुंयो है सदा). God puts claims on man's
 (time) and all his possessions. Man refuses to admit

such claim and depends for his security on the world—Gopis would not part with their milk and sue in the court of *Kamsa*, a king of this world. The rebellious soul is really mistaken (उदमान), she must lay up all the treasures to God; for He is always her own and never a stranger to her—कोई नयो आयो लइका जो मो मो लइकान है He is the Ravisher of the soul, ravishing her out of fleshly feeling. (289) In the grip of love. (290) The delicate *Gopis* terribly suffer. Suffering must be borne, it is the badge of humanity. (दुख हो के टलि हैं ऊयो, बांट सव ही को दीनै) Suffering will be alleviated by human *charity* and *love* (दौर-दौर लिपट जाहू) and by *hope* to reunite (घर चलैं स्वम के). Salvation is not solitude or solitary. All relations meet in one, as in *Rāsālila*. All *Gopis* meet *together* to unite with one Krishna, and not alone with the alone. (291) The saving-power of Love. (292) Suffering overcome with the strength of love and resignation—बौर मवै मसि देखन को (293) Pangs of love. (294) A personal experience of our author—‘Day’ seen at ‘Night’! (295) A glorious theft. (296) Self-surrender in love and faith. (297) Breasts (for symbolism see Appendix III). (298) Love drowned in Beauty—याह लेत है सललि, तन रूप में (299) Love alone can take you over to God who is otherwise unapproachable—(सज के सिंगार सेज कान्हर की पौड़ी जाय, जाके देखने को देवतानहू को चाव है) (300) The Divine Tailor has bestowed on woman her garment of beauty—दरजा की लौंडिया. Woman therefore must not be treated as a slave of man’s passions—नाहि ये कनौडिया (301) Loyalty of heart is required (and not clever arguments). Silent prayer is needed and not loud speeches. Love is perfect tolerance (सहासील)—no anger, no pride! Love is closing eyes to the worldly pleasures, it is placing heart on the Beyond—सुधाबुध औ रैं) (302) God is in man. The flesh is weak (ससताई) Its strength lies in the light of the soul (तरुणाई) that is

within, as lightning in the clouds. The soul or the agent that speaks is other than the body. It is the wine, that gurgles in the bottle, and not the bottle. (303) The soul is always in company with God. (स्वाम के सहित, वन दामिनी जैसे) In the down-pour of the rain of love, union takes place. (दामिनी सो कूँ के, सो लागी पिय कठ को) (304) As long as the soul is sleeping in life, God is not seen. Do good and wake up my soul. All illusion will disappear as if it never was before, when that Yogic state of contemplation called *Triveni*—which removes all sense of duality—is achieved. (305) All works are futile without love. (306) New life begins at the dawn of spiritual light, when *Shyama* (श्याम) or the Lord who is *Rasa* is united with *Bāmi* (बामा) or the individual soul. (307) Why is God angry with me? Because, I have set my face against charity and love. My Lord, forgive me, for Thou art all goodness (गुन के निधान) and I am wholly devoid of it. (बिन गुन), Take my boat into safe waters for Thou art good (سَيِّد - भद्र) and I am wicked (سَيِّ - शठ) (on p. 122, line 10 read سَيِّ for سَيِّ) Speak with Thy voice to me, O Lord, for Thou art the True, the Good and the Beautiful (आइ। अभिरामतई। सांची) (308) The physical body (स्थूल शरीर) is left behind, its transcript, the subtle body (सूक्ष्म शरीर) that is highly beautiful, goes to meet the Lord. The riches of the world are at the feet of that highest beauty. (309) God never accepts the worldly beauty. (The doctrine of परमतस्वीकार and not स्वमतस्वीकार is here accepted). (310) Conundrums. (311) The path of asceticism set in contrast with the path of devotion (شوق و اضطراب) In the case of Gopis, aspiration is already crowned with achievement which is not the case with the ascetics. The value of Love of God (अभ्यास) is higher than asceticism (वैराग्य). By intuiting the beauty of God (रूपसँ भरत), man is immersed in immortal bliss. Indicates

our author's aesthetic religion, as of the *Bhāgavatas*, that is mysticism—a spiritual yearning for communion with the inner self of beauty (स्वरूपाश्रय) in a state of ecstasy (तद्भावभावित्वा). To the mystic, reality is not a problem. For Gopis imitating the way of God, out of love, compare Alvar in Tirumangai 5.6.1. also Cf. पुष्टिवाद of Vallabha. (312) Metaphor of a cool lake applied to woman's beauty. (313) The mind that was taken in by the great *illusion* in life could not make up its final choice between God and the world and had thus fallen between two stools:—निमि बीती सोचन ही, दोऊ बीच गहुं कौन (314) The spring of love. (For a correct reading of the fourth line, see note 314, p. 162). (315) In adoration of Abdul Qadir Gilani.

(III रेखता — ریختہ)

(316) See note 316, p. 163. (317) (1) God's beauty is all-pervading. (2) Followers of formal religion will soon be dissatisfied with their creed of Hell and Heaven, if they come to know of Love's soothing effect in life. (3) The whole world is moving in search of God. (4) The 'unseen' supports the 'seen', even as the slender ('unseen') waist supports the body. (5) Physical beauty is but a poor representation of the Divine. (6) The visible representation of the invisible beauty. (7) Heart knows, though the eyes may not see Him. (8) Let my body be reduced to ashes in love for Thee. (9) Peace lies in unity (وحدت) (10) Stake or Cross is the only reward for those who seek to see the face of the Beloved and proclaim Him. (11) All cares of this world and the next are abandoned for Thy sake. O Lord, save me! (318) In adoration of Abdul Qadir Gilani—apostle of the Gospel (सुखावानी) of the unity of existence (وحدت الوجود). (319) (1) God—*alone* with all (ज्यों ससि बदली में) (2) Man—flight of alone with the Alone (अब सूनी गली में) (3) God is the

light of the eye (नैनन पृथली में) (4) Work to the glory of God and be steadfast in love, God is with thee (कामिनी ओली में) He is within (अलब्रली आर्पें में). His Grace will save thee (شاهل چه عجب کبر بوزند تدارا) In shaft of love, resides His Grace. (संजन की यली में) (320) Wisdom comes when self is abandoned. Wisdom comes when fire of love is enkindled. Wisdom comes by taking a plunge in the whirlpool of the Ocean. Wisdom comes when a stone serves as a pillow. Wisdom comes not by mental excursions, it comes when heart is afflicted. Wisdom comes when alone is with the Alone and the heart is stricken. Wisdom comes when love supersedes intellect. — (جب عنق شدہ بندہ ہری ب سمجہ یوں) (321) Love is a mirror of purity, devoid its defilement that obstructs the Vision. (Cf. लोग कहैं हरि दूर है हरि हैं हृदय माहि । टाटी लागी रूपट की नामे सूकत नहि ।) (322) The vision, the mirror and its defilement all relate to the empirical reality (व्योपार). Leave it aside and take a plunge in the ocean of the Void सुन्न-सिन्धु (पारमार्थिक सत्ता) (323) Our author's own experience. After the plunge in the Deep, he came out again with a renewed spiritual life muttering *Rama Rama!* Thus *Fana* leads to *Baga*. The self dies and is re-surrected by entering into the Divine Eternity. (324) Thy work in life is to set with thought the gem of His name on the pure gold of thy heart. (325) But the highest truth is that He alone exists as one, both as having name and form, and as Nameless and Formless. (326) The worldly beauty is no match for the Divine. (327) As *light* comes, *darkness* is more deeply felt. (328) Love deepens in separation— (پیہری تب میں جانی) (329) The essence of love is known to Pemi who does not wait for the *Final Day* of union and passes the *night* of life, here and now, in company with *love* — जिन निम, पिय संग सती. Earthly life with God is preferable to Heaven (कैहरत). (330) Knowledge comes when you get

out of *night* and *day*—i. e. transcend all limitations of Time and Space. All doubt vanishes and suffering is removed when *oneness* is seen and the waters of life are united with the Deep of Divine Eternity. (सिन्धु मित्त गयो पानी).

(331) (*Tugriz*);— Latṭha Gyāni's opinion on the Hindi poems of Shah Barakāt:— The *kabits* are distinguished for their marvellous power of *healing* the wounded and sorrowful hearts—like *nectar*. The radiant light of the spiritual insight of Barakāt Joo shines with a singular brightness in these poems. Away with tears! All tears of grief are now washed away by the compelling force of the uprushing waves of the sacred (*gangū-jal*) of these poems. Says Latṭha Gyāni, Look! How the moonlight itself is put to shame on *seeing* the flowers of these poems, of the whitest sheen, in the garden of the poetry of Barakāt Joo!

پیہم پرکاش

پہم-پرکاش

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ) कल्याणाल्मने नमः)

दोहे I दोहे

(अद्वैतपद فی التوحید)

۱- گت تہاری اوجھ ہے۔ موت کے نہ گائے
جیوں کتان سم چند کے۔ ٹوگ ٹوگ ہو جائے

गत सिद्धारी अधिक है, मो. मत सके न गाव ।
ज्यों कतान सम चन्द के, टूक टूक हो जाय ॥१॥

۲- ہم اچھ کرتار مہی - ہو گرو برن بیست
کوئی پیہی نیہی کوئی - راجہ رانک ایتیت

हम अच्छर करतार मसि, लहु गुरु बरन बसीत ।
कोइ पेमी नेमि कोइ, राजा रांक अतीत ॥२॥

۳- اکھ لکھ جب آپ کوں - لکھ نہ راکھ موہ
لکھیں پڑھیں کچھو موت نہیں - کہے تو لکھ دیوں توہ

अलख लखे, जब आप कों, लखे न राखे मोह ।
लिखै पढ़ै कछु होत नहीं, कहं तो लिख दूं तोह ॥३॥

۴۔ - یعنی سبکی میں ہیں۔ مومن پر ان سہارے
اکھ لکھے کوڑ لاکھ میں۔ لکھا لکھا تو کائے !

لکھیں سبھ لکھیں نہی، مودن پان سہارہ ।
اگر لکھ کر لکھ میں، لکھا لکھا تو کائے ॥۸॥

۵۔ - کون لکھے کا کون لکھے۔ لکھا کر رہ چار
لکھے لکھا دے آپ ہیں۔ نانا رنگ سچار

کون لکھے کا کون لکھے۔ لکھا کرو بچارہ ।
لکھے لکھا دے آپ ہیں، نانا رنگ سچار ॥۹॥

(فی النعت - دے دھت - ستوتی)

۶۔ - بے حد کی حد میں سوں۔ بھی پیہ مد موی
بلا پیہ احمد کہے۔ او کا کی حد ہوئے

بہد کی حد میں سوں، مہی پیہ مد مویہ ।
بلا پیہ احمد کہے، او کا کی حد ہوئے ॥۱۰॥

(فی المنقبت - پانچا یاتن ستوتی)

۷۔ - پانچ پانچو باخسیو۔ نبی چار ہو ناہے
پانچ گے رکھ پانچ تیں۔ پانچو بیکٹھ مانہے

پانچو پانچو باخسیو، نبی چار ہو ناہے ।
پانچو بیکٹھ مانہے، پانچو بیکٹھ مانہے ॥۱۱॥

۸۔ - ابی بکر اور عمر۔ پانچو عثمان۔ علی بکھان

ست نبی اور لاج اتی۔ پانچو بیکٹھ مانہے

ابو بکر اور عمر۔ عثمان۔ علی بکھان ।
ست نبی اور لاج اتی، پانچو بیکٹھ مانہے ॥۱۲॥

۹۔ مٹو رکھ لوگ نہ بڑھی ہیں۔ دھرم کرم کی پھین
اک تو چاہیں اُدھک کئے۔ اک تو دیکھیں رہیں

مورخا لوگ نہ بھٹکے ہیں، دھرم کرم کی پھین
اک تو چاہئے अधिक के, इक तो देखै हीन ॥६॥

۱۰۔ ست جو جلے تو رہے کیا۔ نیتی گئے سب جائے
لجیا پنا پنج ہے۔ رہن بدیا نہ اگھائے !!

सत जो जाय तो रहिय कया, नीति गये सब जाय।
लज्या बिना निलज्ज है, बिन बिद्या न अघाय ॥१०॥

۱۱۔ سادھ میں کہیو گرتھ مدھ۔ دھیان گیان اُپکار
نہیں بین نائسا سزوں۔ چاروں یار بچار

साध में कह्यो ग्रंथ मधि, ध्यान ज्ञान उपकार।
नैन बैन नासा सवन, चारों यार बिचार ॥११॥

۱۲۔ بوجھو لوگو بادریے۔ دھرم کرم سب جائے
نہیں بین نائسا سزوں۔ جو ان۔ ایک رلائے

बूझो लोगो बावरे, धरम करम सब जाय।
नैन बैन नासा सवन, जो इन एक बिलाय ॥१२॥

(فی النعت غوث الصمدانی) - ستوتی अबدول کادیر جیلانی)

۱۳۔ پیہی چہنہ لوں چت چلے۔ اُپا کہیے گنہمیر!

تاہو تیں تم اُدھک ہو۔ شاہ محی الدین پیر

पेमी जिहँ लौं चितचले, उपमा कहिय गंभीर
साहँ तैं तुम अघिक हौ, साह मुहिउदीन पीर ॥१३॥

۱۳۔ مَسَا جہاں نہ جات ہے۔ کاہو نہ ہوت نہاد
کاٹھھا دیا جیب کوں۔ تہاں محی الدین شدہ

منسا جہاں نہ جات ہے، کاہو نہ ہوت نہاد
کاٹھا دیا جیب کوں، تہاں محی الدین شاہ ॥۱۳॥

۱۵۔ ہر پیر من بھیر سب۔ تم پیرن کے پیر
پوٹھی کہوں سدھار کے۔ بڑے ہوئے سریر

ہر پیر من بھیر سب، تم پیرن کے پیر
پوٹھی کہوں سوہار کے، نیم ل ہوئے سریر ॥۱۵॥

۱۶۔ اورنگ جیب کے راج میں۔ بھئی گرنٹھ کی آس
پہی ناٹو پکار کے۔ دھرا "ہیم پرکاس"

اورنگ جیب کے راج میں، بھئی گرنٹھ کی آس
پہی ناٹو پکار کے، دھرا "ہیم پرکاس" ॥۱۶॥

۱۷۔ ہم باسی۔ ہری نگر کے۔ آئے بے سب بچھو
مارہے سے نگر میں۔ جہاں ساہ نہیں پچھو

ہم باسی سیرینگر کے، آئے بے سب بچھو
'مارہے' سے نگر میں، جہاں ساہ نہیں، پچھو ॥۱۷॥

۱۸۔ ہم پورب کے پوربیا۔ جات نہ پوچھے کوئے
جات پانت سو پوچھے۔ جو دھرو پورب کا ہوئے

ہم پورب کے پوربیا، جات نہ پوچھے کوئے
جات پانت سو پوچھے، پور پورب کا ہوئے ॥۱۸॥

۱۹۔ سہنس روپ یا گرنتھ مدھہ - ڈارے نورس سان
ست مت سوں تم بائجو - سمت کرے بکھان

سہنس रूप का ग्रन्थ मधि, डारै नव रस सान ।
सत मत सँ तुम बाँधिबो, सम्मत करे बखान ॥१६॥

(रचना का प्रयोजन - درعذر تالیف)

۲۰۔ دُرُهی من دیت ترنگ نت - رنگ رنگ رستار
کو د ترنگ موتی بہت - کاہر سنگ سیوار

बहि-मन देत तरंग नित, रंग रंग बिस्तार ।
कोड तरंग मोती महित, काहू संग सेवार ॥२०॥

۲۱۔ تن نزل کر پڑھیجے - من کی ادھیکی سیکھ
’دہو معکم‘ کے بھید سوں - پھر پھر آپنی دیکھ !

तन निर्मल कर पूछिबे, मन की अधिकै सीख ।
’बहु माकुम‘ के भेद सों, फिर फिर आपै दीख ॥२१॥

۲۲۔ ہیرت ڈورت جنی پھرو - رہو گھٹا میں بیٹھ
”فی انفسکم“ بوجھ کے - آلت آپ میں بیٹھ

हेरत डोरत जनि फिरौ, रहौ गुफा में बैठ ।
”फीअनफसकुम“ बूझ के, उलट आपमें बैठ ॥२२॥

۲۳۔ ”دہو معکم“ کے چاؤ سوں - گئی آئیے بال
”سخن اقرب“ کی بانہہ گل - ڈاری موہن لال

۲۴۔ "إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ"۔ ایسے جیو ٹھٹھا !

رُودنی تار جیوں چیریں۔ تیوں جگ میں جب میت

"इन्द्रस्ताह विकुल्लरी", ऐसे भयो मुहीत ।

रुइतार ज्यां चीर में, त्यों जग में जगमीत ॥२४॥

۲۵۔ "إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ"۔ ایسے بھو ٹھٹھا !

جیسے سورج کراٹ سوں۔ ٹھٹھک ہوت بیٹھا

"इन्द्रस्ताह विकुल्लरी", ऐसे भयो मुहीत ।

जैसे सूरजक्रान्त सों, जगमग होत बसोत ॥२५॥

۲۶۔ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"۔ کو دُر کر۔ را کھو، لا للہ

مکت ہوئے گی نیک میں۔ من من گندے کھاو

"लाइलाह" को दूर कर, राखो 'इस्ल्लाह' ।

मुक्त होगी नेक में, मन मन गंदे खाह ॥२६॥

۲۷۔ "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"۔ نیچے، لا للہ !

آداگون پچار کے۔ دیکھو کے اُتار !

'लाइलाह' ऊँचे कहो, नीचे 'इस्ल्लाह' ।

आवागौन बिचार के, देखो कै उस्ताह ॥२७॥

۲۸۔ بہتر بہتر بہتریں۔ لالہن کو ہے دیس

جیو دُوبھر اُدھک ہے۔ جیہیں نہ پون پرویس

बेहतर बेहतर बेहतरीं, लालन को है देस ।

जइबो दूभर अधिक है, जहँ न पौन परवेस ॥२८॥

۲۹۔ اَلپ نیند بھون اَلپ - رتن رتن جگ مانہ
کلپ کرودھ کو دور کر۔ تب بیٹھیں دے ناہ

अलप नींद भोजन अलप, मिलन हिलन जग मांह ।
कल्प क्रोध को दूर कर, तब बैठें दे नांह ॥२९॥

۳۰۔ پون چٹھاوے گلن کون۔ جاہی دوس نس بیت
جو سادے تو سادہ ہے۔ ناہی تو کا وکیت :

पवन चढ़ावै गगन को, जाहि दिखस निस बीत ।
जो साधै ना साध है, नाहि तु काओ- कीत ॥३०॥

۳۱۔ چکھ جوگی کنتھا گریں۔ ارون سام اور سیت
آنسو بوند سمرن لیں۔ درسن بچھا بیت

चक्षु जोगी कंठा गरैं, अरुन साम औ सेत ।
आंसुबूंद सुमरन लई, दरसन भिच्छा हेत ॥३१॥

۳۲۔ گھٹ میں مڑھورے کھاٹھے۔ یا نکھن کو بستار
لشو گیان کون بیچنا۔ اکرت دیہو پڑار !

घट में मधुरै खांह है, मांखन को बिस्तार ।
लह्यो म्यान को बीजना, अफरत देहु बिडार ॥३२॥

۳۳۔ تو لا بھوں نیناں کرو۔ باٹ پیم کے کھول
کر سمجھوتا گیان سوں۔ درسن نگ نت تول

लैसा भौ नैनौं करो, घट पेय के खोल ।
कर समझौता ग्यान सों, दरसनग नित तोल ॥३३॥

۳۴ - بھوکھ میں اورے بھوکھ ہے - پیاس میں اورے پیاس
نیند میں اورے نیند ہے - بوجھو گرو کے پاس

مُلّ میں آئیں ملّ ہے، پلاس میں آئیں پلاس ।
نید میں آئیں نید ہے، بھوکھ گرو کے پاس ॥۳۵॥

۳۵ - جو کایا تم سب لکھو - تائیں کایا اور
یہ ابا اتی چھین ہے - دا کے بل میں کور

جو کایا تو سب لکھو، تا میں کایا آئیں ।
یہ ابا اتی چھین ہے، دا کے بل میں کور ॥۳۶॥

۳۶ - پی پی ہندو ترک میں - ہر رنگ رہو سائے
دیول اور میت میں - دیپ ایک ہیں بجائے

‘پپی’ ہندو ترک میں، ہر رنگ رہو سائے ।
دیول اور میت میں، دیپ ایک ہیں بجائے ॥۳۷॥

۳۷ - مارگ ہندو پریم کے - جالو چاہے کونے
مگر مچھ کے بدن میں - پڑتھم بسرو ہوتے

مارگ ہندو پریم کے، جالو چاہے کونے ।
مگر مچھ کے بدن میں، پڑتھم بسرو ہوتے ॥۳۸॥

۳۸ - پی پی ہر درس لیت - پھول رہی پھولوار
فسموات دلا رض میں - دیکھو آنکھ پھار

‘پپی’ ہر درس لیت، پھول رہی پھولوار ।
‘فسموات دلا رض’ میں، دیکھو آنکھ پھار ॥۳۹॥

۳۹۔ پی پی یہ جگ پیکھناں - بھرم - اوٹ دیں لال
 نور محمد دیپ سوں - دیکھو بر کے کھیال

‘پہمی’ यह जग पेखनां, भरम, ओट दीँ लाल ।
 नूर-मुहम्मद दीप सों, देखो हर के कयाल ॥३९॥

۴۰۔ پی پی تن کے نگر میں - جو من پہرا دیہ
 سوے سدا آند سوں - چور نہ مایا بیہ

‘पेमी’ तन के नगर में जो मन पहरा देय ।
 सोवे सदा अनन्द सों, चोर न माया लेय ॥४०॥

۴۱۔ پی پی پیہ کے نگر میں - جائے کرو ہٹوار !
 چور نہ مٹے کو بھری - ٹھگ کو ناپیں سچار

‘पेमी’ पिय के नगर में, जाय करो हटवार ।
 चोर न मूसे कोठरी, ठग को नाहिं सँचार ॥४१॥

۴۲۔ پی پی پیہ کے نگر میں - جائے کرو اوہار
 لاہا روپ اوپ لے - کوٹھا بھرو سدھار

‘पेमी’ पिय के नगर में, जाय करो ओहार ।
 लाहा रूप अनूप लै, कोठा भरो सुधार ॥४२॥

۴۳۔ جب وہ مورت چت دھروں - نینن آن ٹلائے
 بریں کٹک دیکھ کے - دھرت نہ کہوں پائے

जब वह मूर्त चित धरूँ, नैनन आन टलाय ।
 बरनै कंटक देख के, धरत न कबहूँ पाय ॥४३॥

۴۴ - سدھ آدے جب مُنت کی۔ موت مُرت میں ین
موتی مالا آلتوں کی۔ نوںچا ور کر میں نین !

سُہا آواں تہا مینا کی، ہوتا سُرہا سَہا ین
موتی مالا آواں کی، تہاوار کر سَہا ین ۱۱۸۸۱۱

۴۵ - من چنیں نہیں تھریں : جو گہہ پاؤں وہی
چُجک کوٹ چت چور کئے۔ لٹ لٹکاؤں تہا

من بَچل نہی دیر رہی، جو گہہ پاؤں تہا ین
چنیک-کُپ بَچل-چور کئے، لٹ لٹکاؤں تہا ین ۱۱۸۹۱۱

۴۶ - جب درسن پرسن کرؤں۔ جان مان شکہ دیہوں
دیہہ نادر من مانتے۔ کیسے گن گن دیہوں

جب درسن پرسن کرؤں، جان مان سُرہا ین
دیہہ-نادر من-ماننے، کیسے گن گن دیہوں ۱۱۹۰۱۱

۴۷ - برہا دوجی چیر من۔ ٹوک ٹوک کیو پھار
پیم پیت کے تار سوں۔ جو رو نیک مُرار

بیرہا درجی چیر-من، دُک دُک کیو پھار
پیم پیت کے تار سوں، جو رو نیک مُرار ۱۱۹۱۱۱

۴۸ - ہم رہا بھر سبہ تم۔ ہم چکئی تم ڈور
جہت جہت کھینچو تہ پھروں۔ جو بولو سوتی کھور

ہم رہا بھر سبہ تم، ہم چکئی تم ڈور
جہت جہت کھینچو تہ پھروں، جو بولو سوتی کھور ۱۱۹۲۱۱

۴۶۔ میں سنارِ تن اٹ پٹی۔ من پٹوا بھو مور
سُر بھاوے گردِ گیان سوں۔ بٹے پیم کی ڈور

میں سُنارِ تن اُٹ پٹی، من پٹوا بھو مور ।
سُر بھاوے گُردِ گِیاں سوں، بٹے پیم کی ڈور ॥۵۶॥
۵۰۔ پرہ داتو نسِ دِن کرے۔ ٹھوڑ ٹھوڑ کئے گھئے
اب نہٹرائی جُن کرُو۔ پیارے لیے بچائے

بیرہ داؤب نیس دِن کرے، ڈور ڈور کِیَ داؤب ।
اَب نہٹرائی جُن کرُو، پیارے لیے بچائے ॥۵۷॥

۵۱۔ چائِ ترکِ دَاؤر کوکِلا۔ سبِن رِیو ہل کوہ
تُمہری پیاری جان کے۔ ماریں ڈارت موہ

چائِ ترکِ دَاؤر کوکِلا، سبِن رِیو ہل کوہ ।
تُمہری پیاری جان کے، ماریں ڈارت موہ ॥۵۸॥

۵۲۔ پرہ چاہ دوو کھٹن۔ کیجے کرپا برہمب
بھٹ سورا نِت لرت ہیں۔ تن کیونرن کھمب

بیرہ چاہ دوو کھٹن، کیجے کرپا برہمب ।
بھٹ سورا نِت لرت ہیں، تن کیونرن کھمب ॥۵۹॥

۵۳۔ پاپ پُن کوں ناں رکھے۔ پُن پاپ کرے ہیں
گھورا گھورا لرت ہیں۔ ہم موچی کی جین

پاپ پُن کوں ناں رکھے، پُن پاپ کرے ہیں ।
گھورا گھورا لرت ہیں، ہم موچی کی جین ॥۶۰॥

۵۴۔ ہم باسی دادیس کے۔ جہاں نہ پاپ نہ پین
بد رسا دسا نہ ہوت ہے۔ بھی سنے سن

ہم باسی کا دےس کے، جہاں نہ پاپ نہ پین
بیدسا دسا نہ ہوت ہے، 'پہمی' سونے سون ॥۵۴॥

۵۵۔ ہم سیسی تم مد سزا۔ ہم درپن تم روپ
ہوئے نہ ریتی ایک چین۔ چتو پیارے بھوپ

ہم سیسی توں مد سزا، ہم درپن توں روپ
ہوئے نہ ریتی ایک چین، چتو پیارے بھوپ ॥۵۵॥

۵۶۔ من پتھی تن پیٹرا۔ پائپ بھرو امول
چارو پورو کر دیو۔ توہیں توہیں نت بول

من پتھی تن پیٹرا، پائپ بھرو امول
چارو پورو کر دیو، توہیں توہیں نت بول ॥۵۶॥

۵۷۔ من پتھی ہر باگ میں۔ بیٹھو کرت کلول
اٹھو بھٹو موہ میں۔ جات نہ بھانڈا کھول

من پتھی ہر باگ میں، بیٹھو کرت کلول
اٹھو بھٹو موہ میں، جات نہ بھانڈا کھول ॥۵۷॥

۵۸۔ من پتھی تن پیٹرا۔ لیو بسرو آے
چاڑ پائپ درس کو۔ جب ہر دیو دکھلے

من پتھی تن پیٹرا، لیو بسرو آے
چاڑ پائپ درس کو، جب ہر دیو دکھلے ॥۵۸॥

۵۹ - ہم تم کو سب رہت ہے۔ ایک شورچٹ لے

اب نیارے نیارے چلو۔ کہو تو کون سبھاے

ہم تو مہ سب رہت ہے، ایک ٹور چیت لایا۔

اب نیارے نیارے چلو، کھو تو کون سبھاے ॥۵۶۱॥

۶۰ - سیکھ ساکھا اُردو رب اتی - من کینوں نہیں سنت

مایا کایا چھاڈ کے - آپ ہی چلے مہنت

سیکھ ساکھا اُردو رب اتی، من کینوں نہیں سنت۔

مایا کایا چھاڈ کے، آپ ہی چلے مہنت ॥۵۶۲॥

۶۱ - گوری ہو ری تن کیو - پرہ ائل دواں لے

پیارے نیارے جن بھرو۔ کو تک دیکھو آے

گوری ہو ری تن کیو، پرہ ائل دواں لے۔

پیارے نیارے جن بھرو، کو تک دیکھو آے ॥۵۶۳॥

۶۲ - سَلو بانس پریم کو - من نٹوا کوں پیل

جو نانٹے تو نٹ نہیں - پیرنٹ نیا جی کھیل

سَلو بانس پریم کو، من نٹوا کوں پیل۔

جو نانٹے تو نٹ نہیں، پیرنٹ نیا جی کھیل ॥۵۶۴॥

۶۳ - تم سورج ہم دیپ نس - اُجگت کے سناے

بن دیکھیں نہیں رہ سکوں - دیکھیں رہو نہ جاے

تم سورج ہم دیپ نس، اُجگت کے سناے۔

بن دیکھیں نہیں رہ سکوں، دیکھیں رہو نہ جاے ॥۵۶۵॥

۶۳ - نس دن جھڑ لایو چکٹن - سیمو بھو اتوپ
 بوند بوند میں بھیلے - پی پی پیہ کو روپ

نيس दिन मड़ लायो वखुन, समयो भयो अनूप ।
 बूँद बूँद में मिलभिले, पेमी पिय को रूप ॥६४॥

۶۵ - تربینی کے پاٹ میں - بیٹھو من چیت لائے !
 دھوئے جائیں گے پاپ سب - پرستوں لالں پاپے

तिरबेनी के पाट में, बैठो मन चित लाय ।
 धोद जाईंगे पाप सब, परसों लालन पाय ॥६५॥

۶۶ - بیتل چھانہہ سنگندھ اتی - پھل پھولن کو بھاؤ
 بیگ چلو وا باگ کو - پنچمی نیکیو داؤ !!

सीतल बौह सुगन्ध अति, फल फूलन को भाव ।
 बेग चलो वा बाग को, पंचमी नीको दाव ॥६६॥

۶۷ - ریں سور جتیں نہیں - میا موہ دیں اوٹ
 سورا سوزنی سراہے - کرے نہانے چوٹ

लरैं सूर जीतैं नहीं, मया मोह दई ओट ।
 सूर सोइ सराहिये, करे निसाने चोट ॥६७॥

۶۸ - ہوں چکی دا بندھ کی - جہاں نہ سورج چند
 رات دوس نہیں ہوت ہے - نا دکھ نا نہہ اند

हों बकई वा सिन्धु की, जहां न सूरज चन्द ।
 रात बिस नहि होत है, ना दुख नाइ अन्ध ॥६८॥

۶۹ - دیہہ دیورا پوچھو - تین لوک تین ماںہہ

تیرتھ کھٹ درس سچو - نیرے بیٹے ناںہہ

دھد - دھرا پوجیو، تین لوک تین ماںہہ ।

ویرا، وٹدسرن سچو، نیرے بیٹے ناںہہ ॥۶۶॥

۷۰ - من پارا تن کی کھڑی - دھیان گیان رس موے

پرہہہ اگن سوں پھونک دے - نزل کندن ہوے

من پارا تن کی کھڑی، دھیان گیان رس موے ।

ویرا، وٹدسرن سچو، نیرے بیٹے ناںہہ ॥۶۷॥

۷۱ - پانچ پانچ بس کرو - پانچ من کئے بھالے

پانچ گے اگیان سوں - پانچ مئے جاے

پانچو پانچو بس کرو، پانچو من کئے بھالے

پانچو، وٹدسرن سچو، نیرے بیٹے ناںہہ ॥۶۸॥

۷۲ - پانچ بھوت بھوت سدا - رہے نہ من میں نیک

پنٹ سیانے موہناں - منتر پھونکونیک

پانچ بھوت بھوت سدا، رہے نہ من میں نیک

پانچو، وٹدسرن سچو، نیرے بیٹے ناںہہ ॥۶۹॥

۷۳ - من بھوڑا منات نیت - تم اہنج مکھ کاج !

جیوں پنگ پر دیپ سوں - جات نہ کہڑوں بھالے

من بھوڑا منات نیت، تم اہنج مکھ کاج !

پانچو، وٹدسرن سچو، نیرے بیٹے ناںہہ ॥۷۰॥

۷۴۔ بدرا آئے پاپ کے۔ برسوں دکھ کا مینہ
 بھجے بستے تپ کے۔ سور دکھائی دیہ

مدری آئے پاپ کے، برسوں دکھ کا مینہ
 بھیجے بستر تپ کے، سور دکھائی دیہ ॥۷۴॥

۷۵۔ چھایا لالین روپ کی۔ دن دن لاوت چن
 سہیں چھانہ نہ اور کی۔ بھلے لباؤ نین

چھایا لالین روپ کی، دن دن لاوت چن
 سہیں چھانہ نہ اور کی، بھلے لباؤ نین ॥۷۵॥

۷۶۔ ہوں چاہوں پیہ پکڑوں۔ برہا پکے دھالے
 بیر ہوئی ٹھج سدا۔ سمٹ سمٹ رہ جائے

ہوں چاہوں پیہ پکڑوں، برہا پکے دھالے
 بیر ہوئی ٹھج سدا، سمٹ سمٹ رہ جائے ॥۷۶॥

۷۷۔ بھیتے ایک گھٹا بنی۔ نو دڑگا کر لیہ
 نول پٹارو دیکھ کے۔ اٹا جانی کر گریہ

بھیتے ایک گھٹا بنی، نو دڑگا کر لیہ
 نول پٹارو دیکھ کے، اٹا جانی کر گریہ ॥۷۷॥

۷۸۔ لالین کی جہاں سج ہے۔ دُرجن تہاں کریر
 بیہیں کیسے اے سکی۔ دپیک ترے اندھیر

لالین کی جہاں سج ہے، دُرجن تہاں کریر
 بیہیں کیسے اے سکی، دپیک ترے اندھیر ॥۷۸॥

بارہ ماہ - بارہ ماہ

۷۹ - گیارہ بارہ چھوڑ کے - بارہ ماہ بکھان

بھجن بربخن لال کو - پیہی کر کر دھیان

بھارہ بارہ छोड़ के, बारह मास बखान ।

भजन निरंजनलाल को, पेमी कर कर ध्यान ॥७९॥

۸۰ - گاڈھی گاڈھ آساڈھ کی - سڈھا نہ پُرو کین

گرج گرج بدرا اٹھیں - کریں کریجا چھین

गाढ़ी गाढ़ असाढ़ की, सढा न पूरो कीन ।

गरज गरज बदरा उठै, करै करेजा छीन ॥८०॥

۸۱ - اُت ساون اِت نین ہیں - اُت گرجن اِت آہ

اُت ہی کوک اِت ہوک ہے - سکو تو لیہو نباہ

उत सावन इत नैन हैं, उत गरजन इत आह ।

उतहि कूक, इत हूक है, सको तो लेहु निबाह ॥८१॥

۸۲ - بھادوں گادوں اِدھک ہے - لاڈوں بھوکمن کاے

جاڈوں نندن جب ملیں - رانڈھوں بھوک بنے

भादों गादों अधिक है, लादों भूषन काय ।

जादौ-नन्दन जब मिलें, राँधों भोग बनाय ॥८२॥

۸۳ - چٹکی دھوپ کوآر کی - کارے ہوت کرنگ

ایسے سے پردیس کوں - چلو نہ چھاڈو سنگ

बटकी धूप कुवार की, कारे होत कुरंग ।

ऐसे समय बिदेस को, चलो न छाड़ो संग ॥८३॥

۸۴۔ آئے راج کٹور نہ۔ آیو ماس کٹار
چکی دھوپ نہ سبھ سکوں۔ تیئنی مارت ۱۱۷۸

آیوے راج کٹار نا، آیوے ماس کٹار۔
بٹکی بھپ ن سہ سکو، تیسوہ مارت 'مار' ۱۱۷۹

۸۵۔ سیت جڑنیا سیت سس۔ سیت یج کیو بھیس
آو پیارے ہیئت کے۔ کاکک کہت سندیس

سیت جونہا سیت سس، سیت سیت کیو بھیس۔
آیوے پیارے ہیئت کے، کاکک کہت سندیس ۱۱۸۰

۸۶۔ چند کھی کوں لال پن۔ آگہن گہن سمان !
کام گھٹے نہیں رہ گھٹے۔ بیت نہ چھوڑے پران

بند سولی کوں لال پن، آگہن گہن سمان۔
کام گھٹے نہیں نیسی پٹے، سیت نہ بھوڑے پران ۱۱۸۱

۸۷۔ آیو پوس بھاؤنوں۔ اوس پرے سب رین
روس رہے من موہناں۔ موس ریس سب چکین

آیوے پوس بھاؤنوں، اوس پرے سب رین۔
روس رہے من موہناں، موس ریس سب چکین ۱۱۸۲

۸۸۔ پھولیں پھول نہ کٹج میں۔ تاکریں نہیں چھاہنہ
چلے نہ بیت سنگدھل۔ ناہنہ نہ آے ماہنہ

پھولیں پھول نہ کٹج میں، تاکریں نہیں چھاہنہ۔
چلے نہ بیت سنگدھل، ناہنہ نہ آے ماہنہ ۱۱۸۳

۸۹ - نر ناریں گائیں بےبی - آو بھاگن مائیں !
ہوں اکیل دیکھو جڑوں - بیت سائیں پر سائیں

نر ناری گارےں سبھہ، آیاو فامان مائیں !
ہوں اکیل دیکھو جڑوں، لیت سائیں پر سائیں ॥۷۴॥

۹۰ - آو جیت سہاونوں - تن کو چھوٹ منیل !
من کو میس نہ اے سکھی - چھوٹ موہن چھیل

آیاو چیت سہاونوں، تن کو بھڑت مائیں !
من کو مائیں نہ پے سبھی، بھڑت موہن بھیل ॥۷۵॥

۹۱ - ہم کو دوتی بیساکھ ہیں - یئیں کہت ہوں ساکھ
ایک تپن بیساکھ کی - پردہ تپن ہے لاکھ

ہم کو دھ بےساکھ ہیں، لیتے کہت ہوں ساکھ !
ایک تپن بےساکھ کی، بھڑت تپن ہے لاکھ ॥۷۶॥

۹۲ - بھون تپے آنگن تپے - پردہ رہو سر ساندھ
دیکھو جیٹ نہ کون - پردہ ہے بتوئے باندھ

بھون تپے آنگن تپے، بھڑت رہو سر ساندھ !
دیکھو جیٹ نہ کون، پردہ ہے بتوئے باندھ ॥۷۷॥

۹۳ - تن بھنت گر کھم بھو - جڈ کال بھو بھو
پاؤس نین سدا چوئیں - اجڑوں نہ آئے پیہ

تن بھنت گر کھم بھو، جڈ کال بھو بھو !
پاؤس نین سدا چوئیں، بھڑت نہ آئے پیہ ॥۷۸॥

۹۴ - بارہ مانساکیا کہوں - موہ نہ آوت سائس
پیت پرہا کھٹن تیں - پل پل بارہ مانس

بارہ مانسا کیا کھٹن، موہ نہ آوت سائس ।
دینت برہا کھٹن تیں، پل پل بارہ مانس ॥۱۵۸॥

۹۵ - وہ جگ اور ہی بھانٹ کو - بوجھو گرو کے گیان
اک دن دا کو سو برس - یا جگ کی پہچان

وہ آگ اور دھیر مانٹ کو، بھوئی گرو کو گیان ।
اک دن دا کو سو برس، یا آگ کی پہچان ॥۱۵۹॥

۹۶ - جیوتی پرہا کھٹن ہے - تیشوئی بارہت پیت
”بیمی“ دوڑ لڑت ہیں - دیکھیں کاکی جیت !

جیوتی برہا کھٹن ہے، تیشوئی بارہت پیت ।
”بیمی“ دوڑ لڑت ہیں، دیکھیں کاکی جیت ॥۱۶۰॥

۹۷ - جہاں پیت تہن برہ ہے - جہاں سکھ دکھ دیکھ
جہاں پھول تہن کاٹ ہے - جہاں درب تہن سکھ

جہاں پیت تہن برہ ہے، جہاں سکھ دکھ دیکھ ।
جہاں پھول تہن کاٹ ہے، جہاں درب تہن سکھ ॥۱۶۱॥

۹۸ - جٹا رکھائی سیں پر - اُلٹی کینی باہنہ
تشنا نا کری اُلٹی - کیس نہیں ناہنہ

جٹا رکھائی سیں پر، اُلٹی کینی باہنہ ।
تشنا نا کری اُلٹی، کیس نہیں ناہنہ ॥۱۶۲॥

۹۹ - موہ کوہ من میں بھرے - پیم پتھہ کوں جاے
چلی پلائی جج کوں - نوئے چوہے کھاے

موہ کوہ من میں بھرے، پیم-پنڈھ کوں جاے |
چلی پلائی جج کوں، نوئے چوہے کھاے ॥۴۴۴॥

۱۰۰ - ناتو کو تو ناہتو - ناہنہ کچھو پہچان
کیسیں برہا لے سکھی - گھیر بیو موہے آن

ناتو کو تو ناہتو، ناہنہ کچھو پہچان |
کیسیں برہا لے سکھی، گھیر بیو موہے آن ॥۴۴۵॥

۱۰۱ - ٹاریں ٹرت نہ آے سکھی - پرہ رہیو تن چھاے
رینیاں کے گھر بیوہرا - سات سیر کو کھاے !

ٹاریں ٹرت نہ آے سکھی، پرہ رہیو تن چھاے |
رینیاں کے گھر بیوہرا، سات سیر کو کھاے ! ॥۴۴۶॥

۱۰۲ - بوجھو مو جھو گیان سوں - سنگ ڈورت نندلال
جیوں بن تیسوں بھوں - رہو تہیں لالوں لال

بوجھو مو جھو گیان سوں، سنگ ڈورت نندلال |
جیوں بن تیسوں بھوں، رہو تہیں لالوں لال ॥۴۴۷॥

۱۰۳ - پر تو آگ کریر ہے - کیسیں راکھو دیہہ
'پیمی' سورج اگن سوں - بھاج بھاج گھر لیہہ

پر تو آگ کریر ہے، کیسیں راکھو دیہہ |
'پیمی' سورج اگن سوں، بھاج بھاج گھر لیہہ ॥۴۴۸॥

۱۰۳۔ پرہ اگن تن پنجرے۔ کمرے نہ کہوں اوت
وہ پر تو تب ہوئے گی۔ ہم کوں اب ہیں ہوت

بیرھ آگن تن سंचरے, करै न कवहूँ ओत ।
वह परलौ तब होगी, हमको अबही होत ॥१०४॥

۱۰۵۔ پر تو رچک اگن ہے۔ سنوکان دے سو نہ
ایک چک یا پرہ کی۔ کیتو پر تو ہو نہ

परलौ रंचक अगन है, सुनौ कान दे सोंह ।
एक चिनक या बिरह की, कैयो परलौ होह ॥१०५॥

۱۰۶۔ اسیوں پر با دہت ہے۔ پر توں پر تو ہوت
بر تو بن نہ دیہہ کو۔ بر تو بو جھے کوے

ऐमौ बिरहा दहत है, परलौ होय ।
बरलौ मिलन न देह कउ, बिरलौ बूझै कोय ॥१०६॥

۱۰۷۔ نیکنٹھا ہے شتن کو۔ نرک آئے جا نہ
ہم کو موہن چاہئیں۔ بلیں جو بھر بھر با نہ

बैकुण्ठा है सँतन को, नरक असचै जाह ।
हमको मोहन चाहिये, मिलें जो भर भर बाह ॥१०७॥

۱۰۸۔ بیکنٹھ کہت جمال کوں۔ نرک جلال بکھان
ہر مکھ چکھ کی چھا نہ ہے۔ موہت مارت پران

बैकुण्ठ कहत 'जमाल' को, नरक 'जलाल' बखान ।
हरमुख बख की जाह है, मोहत मारत प्रान ॥१०८॥

۱۰۹۔ بیکنٹھا ہم میں بے۔ نرک بے ہم شک
پنّ پاپ جوئی چاہئے۔ ڈھونڈ لیہ سوئی رنگ

بھکڑیٹا ہم میں بے، نرک بے ہم سنگ۔
پنّ پاپ جوئی چاہیے، ڈھونڈ لیہ سوئی رنگ ॥۱۰۹॥

۱۱۰۔ رلبو نیت بیکنٹھ ہے۔ پچھرن نرک سمان
بیگ رلو من بھاٹوتے۔ جن پچھرو جیہ جان

میسو نیت بھکڑیٹا ہے، بھکڑن نرک سمان۔
بھاٹوتے من بھاٹوتے، جن بھکڑو جیہ جان ॥۱۱۰॥

۱۱۱۔ جم جن بڑا ہوئے توں۔ ڈورت گھیرت آن
ہم تو تب ہی دے پکے۔ پران ناتھ کوں پران

‘جم’ جن بڑا ہوئے توں، ڈورت گھیرت آن۔
ہم تو تب ہی دے پکے، پران ناتھ کوں پران ॥۱۱۱॥

۱۱۲۔ پیم پنتھ جی دیکھے۔ جم لیہیہ یہ پون
بورے من تو نیاؤ کر۔ دوئی میں نیکو کون

پیم پنتھ جی دیکھیے، ‘جم’ لیہیہ یہ پون۔
بورے من تو نیاؤ کر، دوئی میں نیکو کون ॥۱۱۲॥

۱۱۳۔ ہرجن ہر کے پنتھ جیہ۔ اسیں دیت ملوئے
نرک لو بھئے چھاڑ کے۔ جم سدھ ہی نا ہوئے

ہرجن ہر کے پنتھ جیہ، اسیں دیت ملوئے۔
نرک لو بھئے چھاڑ کے، جم سدھ ہی نا ہوئے ॥۱۱۳॥

۱۱۳۔ ہم رہنیاں ہر بیوہرا - بھلی بنی ہے آن
ٹوٹا رہنیاں گھر رہے - ہمیں رہے گھر جان

ہم رینیاں ہر بویہرا، مٹتی بنی ہے جان۔
ٹوٹا رینیاں پر رہے، ہمیں دیہے پر جان ۱۱۳۸۱۱

۱۱۵۔ ہم کبان بہت کھیت کے - بودیں دھیان کے دھان
ٹوٹیں گیان کے ہاتھ سوں - ہوتے درس کھلیان

ہم کسان ہیت-کھیت کے، بوبے دھیان کے دھان۔
ٹوٹے گیان کے ہاتھ سوں، ہوتے درس-کھلیان ۱۱۳۹۵۱۱

۱۱۶۔ پرما توڑ جائے کھل - ست نہ رہو ہم بیج
اب کیا پانی بیہ گو - کوٹھے دھوئیں کیج

بیرہا توڑ جائے کھل، ست نہ رہو ہم بیج۔
اب کیا پانی بیہ گو، کوٹھے دھوئیں کیج ۱۱۳۹۶۱۱

۱۱۷۔ تجو کٹم کوہیت بہت - کرت پیم کی مان
سونا کھیا لے کیجے - جاسوں ٹوٹے کان

تجو کٹم کوہیت بہت، کرت پیم کی مان۔
سونا کھیا لے کیجے، جاسوں ٹوٹے کان ۱۱۳۹۷۱۱

۱۱۸۔ تو میں میں تو ایک ہیں - اور نہ دو جا کوے
میں تو کہنا جب چھٹے - وہی وہی سب ہوتے

تو میں میں تو ایک ہیں، اور نہ دو جا کوے۔
میں تو کہنا جب چھٹے، وہی وہی سب ہوتے ۱۱۳۹۸۱۱

۱۱۹۔ یزید پرچہ نہیں دوئے ہیں۔ ردنی چیر نہیں دئے
درد ترنگ نہیں دوئے ہیں۔ بوجھو گیانی لوئے

بیاں بیرکھ نہی دویہ ہئے، رھد بیاں نہی دویہ
دھ ترنگ نہی دویہ ہئے، بھمائی مانی لوب ॥۱۹۱۴۱۱

۱۲۰۔ روت جوت جگ گئے۔ جو نہ اپنوں سنگ
بہورنگی بیٹھیں لے۔ جو جو اپنوں رنگ!

روکت جوت جگ گئے، تلو نہ اپنوں سنگ
بھورنگی بٹے میلو، تلو جو اپنوں رنگ ॥۱۹۲۰۱۱

۱۲۱۔ نئی ریت یا پیت کی۔ پہلیں سب شکہ دیہ
پاچیں دکھ کی جیل میں۔ ڈار کرے تن کھیہ

نہی ریت یا پیت کی، پہلے سب سکھ دھ
پاچے دھ کی جیل میں، ڈار کرے تن سکھ ॥۱۹۲۱۱۱

۱۲۲۔ تم جانی کھویم گ۔ باتن باتن جاے!!
پنٹھ میت کو کرھن ہے۔ کھیلو پنٹھ بناے

تو جانی کھویم گ، باتن باتن جاے
پنٹھ میت کو کرھن ہے، کھیلو پنٹھ بناے ॥۱۹۲۲۱۱

۱۲۳۔ کہا تو کیا جو ہوئے نہ۔ ہوئے تو کہئے کوک
کہیں سنیں نہیں ہوت ہے۔ گھولے ستوئے تھوک

کہا تو کیا جو ہوئے نہ، ہوئے تو کہیے کوک
کہے سونے نہی ہوت ہے، گھولے ستوئے تھوک ॥۱۹۲۳۱۱

۱۲۳۔ پار کہیں تے وار ہیں - وار کہیں - نہیں - پار
یا گ وار نہ پار ہے - تن من ڈارو وار

پار کھئے تے وار ہے، وار کھئے، نہی، پار۔
یا مگ وار نہ پار ہے، تن من وارو وار ॥۱۲۴॥

۱۲۵۔ توہیں توہیں تب کہے - ہوہیں ہوہیں جے
جل گنگا میں بل گیو - سر کی گئی بلاے

توہی توہی تب کہے، ہوہی ہوہی جات۔
جلا گنگا میں مل گئے، سر کی گئی بھلا ॥۱۲۶॥

۱۲۷۔ رہیو کرئو پرہ جو - ہم جسر بر بھیں چار
یہ پروسن جھوٹا - نت اٹھ کرتی رار

رہیو کرئو پرہ جو، ہم جسر بر بھیں چار۔
یہ پروسن جھوٹا، نت اٹھ کرتی رار ॥۱۲۸॥

۱۲۹۔ روپ رنگ سب جارے - بھسم کروں سب گات
کروں کوکجن - نین کوں - پرہ کرے جن گھات

روپ رنگ سب جارے، بھسم کروں سب گات۔
کروں کوکجن نین کوں، پرہ کرے جن گھات ॥۱۲۹॥

۱۳۰۔ من پیڈھو واکیں میں - ڈھونڈو کیو بار
بھولو کاری زین کو - تاکو کہا بچپار

من پیڈھو واکیں میں، ڈھونڈو کیو بار۔
بھولو کاری زین کوں، تاکو کہا بچپار ॥۱۳۰॥

۱۲۹ - میا موہ مومن بندھیو - تائیں چاہت پیت
لوہ ناؤ کیسے ترے - کہو کہاں کی ریت

میا موہ مو من بڈھیو، تائیں چاہت پیت
لوہ ناہ کسے ترے، کہو کھائی کی ریت ॥۱۲۹॥

۱۳۰ - من بھنگو چھوں اور تیں - آیو سرن تہار
کرونا کر کے - ناٹورہ کی - کریتے لاج مرار

من بھنگو چھوں اور تیں، آیو سرن تہار
کرونا کر کے، ناٹورہ کی، کریتے لاج مرار ॥۱۳۰॥

۱۳۱ - ہمت رینوں بکھ جان کے - پری دکھن کی بھڑ
کیا کیجے من ہوئے گئی - کٹو اکٹو تیں پیٹر

ہمت رینوں بکھ جان کے، پری دکھن کی بھڑ
کیا کیجے من ہوئے گئی، کٹو اکٹو تیں پیٹر ॥۱۳۱॥

۱۳۲ - جو ہم ہیں تو تم نہیں - جو تم تو ہم ناہ
ہم تم ایک ہوئینگے - جو ری بچھے یہ آہ

جو ہم ہیں تو تم نہیں، جو تم تو ہم ناہ
ہم تم ایک ہوئینگے، جو ری بچھے یہ آہ ॥۱۳۲॥

۱۳۳ - "ولیبکو" نت روئے - "فلیضکو" چڑاے
رودت رہیو دوس برس - ہنس پرہو کے پائے

"ولیبکو" نت روئے، "فلیضکو" چڑاے
رودت رہیو دوس برس، ہنس پرہو کے پائے ॥۱۳۳॥

۱۳۴۔ کہی "هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ"۔ کرو نہیں "لَا رَيْبَ"

ہم کیا کریں باپ سے۔ بھرے جو ہنسکے عیب

کدھ "ہُدًى لِّلْمُتَّقِينَ"، کرو نہی "لَا رَيْبَ"۔

ہم کیا کر رہے باپ سے، ہرے جو سہنسکے عیب ۱۱۹۳۸۱۱

۱۳۵۔ "يَوْمَنُونَ بِالْغَيْبِ" کوں۔ آنکھ ٹوٹ من پیل

رکھو گرو سوں یہ جگت۔ آنکھ بچونی کھیل

"يَوْمَنُونَ بِالْغَيْبِ" کوں، آنکھ ٹوٹ من پیل۔

سیلو گرو سوں یہ جگت، آنکھ بچونی کھیل ۱۱۹۳۹۱۱

۱۳۶۔ "مَنْ يَّحْذِرِ اللَّهَ" کوں۔ "فَلَا مَغْلَ لَہ" کوے

بچیں کے من جانو۔ اور نہ دوجا کوے

'مَنْ يَّحْذِرِ اللَّهَ' کوں، 'فَلَا مَغْلَ لَہ' کوے۔

نہ بچیں کے من جانو، اور نہ دوجا کوے ۱۱۹۴۰۱۱

۱۳۷۔ "مَنْ يُضِلَّهُ" جو ہر بھو۔ بھئی پاپ کی موٹ

"فَلَا هَادِيَ لَہ" ہوے نہیں۔ کرو جتن کن کوٹ

'مَنْ يُضِلَّهُ' جو ہر بھو، بھئی پاپ کی موٹ۔

'فَلَا هَادِيَ لَہ' ہوے نہیں، کرو جتن کن کوٹ ۱۱۹۴۱۱۱

۱۳۸۔ "مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ" سے تیں۔ بوجھو من کے بھیکہ

"فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ" سٹو۔ بیری ہر کو دیکھ!

'مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ' سے تیں، بوجھو من کے بھیکہ۔

'فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ' سٹو، بیری ہر کو دیکھ ۱۱۹۴۲۱۱

۱۳۹۔ تم ”عَرَفَ قَوْمَیَّ“ سُنو۔ کہو بڑی بھالے

چنبا چند ہیں دیکھیت۔ دیپ نہ دیت دکھالے

تو م 'अरफ़' तुरखी' सुनो, कहौ 'बरखी' भाय ।

चन्दा चन्दहिं देखियत, दीप न दैत दिखाय ॥१३९॥

۱۴۰۔ ”مَنْ عَرَفَ مَرْبَّهٖ“ کوؤ۔ ”کُلِّ لِسَانَهٗ“ ہوے

وہ گت کا سو کہہ سکے۔ گوئگی کو گڑ سوے

'मन अरफ़ रब्ब:' कोऊ, 'कल्ललिसानु' होय ।

बह गत कासों कह सके, गूँगे को गुड़ सोय ॥१४०॥

۱۴۱۔ ”مَنْ عَرَفَ مَرْبَّهٖ“ بچے۔ ”طَالَ لِسَانَهٗ“ ہوے

”تار سب جیوں جانیو۔ بکتا اورے کوے

'मन अरफ़ रब्बाह' अपै, 'ताललिसानहु' होय ।

नार सबद ज्यों जानियो, बक्ता औरे कोय ॥१४१॥

۱۴۲۔ ”طَالَ كُلُّ“ دوؤ کہے۔ بیورا بوجھو کوے

اک 'بقا' ایک 'فنا' ہے۔ پیم پڑانے لوے

'तालकल्ल' दोऊ कहै, व्यौरा बूझे कोय ।

इक 'बका' एक 'फना' है, पेम पुराने लोय ॥१४२॥

۱۴۳۔ ”تشبيه“ کہو ”طال“ سوں۔ ”تنزيه“ کل بکتا

مرے سو سرگے دیکھی ہے۔ ہم کیا کریں بنان

'तराबिह' कहियो 'ताल' सूँ, 'तंजिह' 'कल्ल' बखान ।

मरै सु सुरगै देखि है, हम क्या करें बिनान ॥१४३॥

۱۴۳۔ "تشیہ" بن "تنزیہ" کیا۔ "تنزیہ" بن نہیں سوسے
دوؤں گیان سوں راکیو۔ دونو جگ گت ہوئے۔

'تشیہ' بن 'تنزیہ' کیا، 'تنزیہ' بن نہی سوئے۔
دوؤں گمان سوں راکیو، دونوں جگ گت ہوئے ॥۱۴۴॥

۱۴۵۔ "احمد" میں دونو ہتے۔ جانو بسوئے بسے
کب ہوں "قدسی" کہت ہے۔ کہوں کہت "حدیث"

अहमद में दोनों हते, जानो बिसवे दीस।
कबहूँ 'कदसी' कहत है, कबहूँ कहत 'हदीस' ॥१४५॥

۱۴۶۔ یہ جگ "تشیہ" کہت ہیں۔ وہ جگ "تنزیہ" گائے۔
سمجھ کیلو راؤ رے۔ لایٹی سانپ بچائے

ये जग 'तशीह' कहत हैं, वह जग 'तंजिह' गाथ।
समझि खेळो राखो रे, जाठी साँप बचाय ॥१४६॥

۱۴۷۔ دوؤ جگ کوں کہت ہیں۔ ظاہر باطن رنگ
دیہ دیونہرا پوجیسو۔ تائیں دوؤ ترنگ

दोऊ जग कूँ कहत हैं, 'आहिर बातिन' रंग।
देह-देवरा पूजियो, तामें दोउ तरंग ॥१४७॥

۱۴۸۔ ساوہن میں دوؤ دکیں۔ ظاہر باطن روپ
ظاہر تن چھت راج ہے۔ باطن من ہے بھوپ

सावन में दोऊ दिक्कें, 'आहिर बातिन' रूप।
'आहिर' वन-जिहिराज है, 'बातिन' मन है भूप ॥१४८॥

۱۴۹۔ ”ظاہر“ کہتے ترنگ سوں۔ ”باطن“ بندھو بھان
رنگ رنگ لہریں اٹھیں۔ جان یہہ سرگیان

’آہیر‘ کھتے ترنگ سوں، ’باتین‘ سینہ بھان۔
رنگ رنگ لہریں اٹھیں، - جان لہو سُر-میان ॥۱۴۸॥

۱۵۰۔ دوس زین تاسوں کہتے۔ بوجھو پیہ پر یکھ
دوس مٹتے کہ یکھ ہے۔ زین رام کے بھیکھ

دھیس زین واسوں کھتے، بھو پیہ پرے۔
دھیس مینت کی سیکھ ہے، زین رام کے بھیکھ ॥۱۴۹॥

۱۵۱۔ باہر بھیتے سب کہیو۔ سوں باہری لہو
باہر بھیتے جانیں۔ بھیتے باہر ہوئے !

باہر مینت سب کھو، سوں باہری لہو۔
باہر مینت جانیں، مینت باہر ہوئے ॥۱۵۰॥

۱۵۲۔ ”سیما تھ“ جو ساخ سوں۔ سر بھڑا لہو کوئے
پر مینت وادین پر۔ جگمگ جگمگ ہوئے

’سیما تھ‘ جو ساخ سوں، سر-نہرا لہو کوئے۔
پر مینت وادین پر، جگمگ جگمگ ہوئے ॥۱۵۱॥

۱۵۳۔ توں ہی توں ہی جو چھٹے۔ ہوں ہی ہوں ہی ہوئے
جہار بھڑا لہو کامری۔ رہے اکیلا سوں

توہی توہی جو کھٹے، ہوہی ہوہی ہوئے۔
بھار بھڑا لہو کامری، رہے اکیلا سوں ॥۱۵۲॥

۱۵۴۔ بیری تو میں کٹھن ہے۔ دیجے ناہرہ اگھائے

کُتّا چوک حیرتھائیے۔ چاکی چاشن جاے !

बैरी तोमें कठिन है, दीजे नाहि अबाय ।

कृता चौक चढ़ाइये, चाकी चाटन जाय ॥१५४॥

۱۵۵۔ پیہم بید موسوں کہے۔ یا بیدن کی نور

آنسو کریجا سان کے ۔ کساہ ملبیدا چور

पेम-बैद मों सों कहे, या वेदन की मूर।

आंसु करेजा सान के, स्नाहु मत्तीदा घूर ॥१५५॥

۱۵۶۔ رہمیں اکیلی موبناں - گئے چھوڑا شکھ سات

بھلو ہو جیو پرہ کو - سنگ رہے دن رات

रहूँ अकेली मोहनां, गये छोड़ सुख सात ।

मल्लो हृजियो विरह को, संग रहे दिन रात ॥१५६॥

۱۵۷۔ ہیرت ثیرت جن پھرو۔ تم رہیں میں ہریت

گھر پیا ہٹو، بیٹل پی - کہو کہاں کی ریت

हेरत डेरत जनि फिर्यौ, तुम ही में हर भीत ।

घरै पिवा बहु बीलपै, कहो कहां की रीत ॥१५७॥

۱۵۸۔ ہوں تن دریل ناں کرؤں۔ انگ نہیں مڑجائے

یہ رہا پیارے میت کو۔ جن بھوکھو رہ جاے

हैं तब दुःख तो न कल, अन्न नहीं सुरभय ।

किरहा प्यारे मीठ को, जनि भूखो रह जाय ॥१५८॥

۱۵۹- رکت پان پکوان تن - پیو رسوئی سار

بیٹے پرما راؤ رے - سدا کرت جیونار

رکتپان پکوان تن، دھیو رسوئی سار ।

بےٹے بیرھا راوے، سدا کرت جیونار ॥۱۵۹॥

۱۶۰- برہا توں ات تلج ہے - جاے جاے نت ہوے

ہمے پاچھے کیا پزیر - پاپی ہاتھن دھوے

بیرھا تُوں اتی نیکھ جی، جی جی نیت دھوے

ہمے پاچھے کیا پزیر، پاپی ہاتھن دھوے ॥۱۶۰॥

۱۶۱- ہم جر برہ کو لا بھتے - برہ چھوڑ گئے دھام

ساخ کہیو ہے جن کہیو - دردر آوت کام !

ہم جر برہ کو لا بھتے، برہ چھوڑ گئے دھام

ساکھ کہیو ہے جن کہیو، دردر آوت کام ॥۱۶۱॥

۱۶۲- بھلے بھلے جو موہناں - ایسی کیجیت چار !

بھجو برہا کھٹن آری - ہم کو چالن مار !

بھلے بھلے جو موہناں، ایسی کیجیت چار

بھجو بیرھا کھٹن آری، ہم کو چالن مار ॥۱۶۲॥

۱۶۳- پیم بیج بویو ہتو - آتو سیخیت ہاے !!

پھل لاگے ات برہ کے - تون ساٹورے آے

پیم بیج بویو ہتو، آتو سیخیت ہاے

پھل لاگے ات برہ کے، تون ساٹورے آے ॥۱۶۳॥

۱۴۳۔ پیچ پتھ جانو کھٹن - سر چاہت ہے پُران
جانو مٹھیا کہت ہوں - یہی گئے میدان

پہمپنٹ جانوں کٹین، سیر چاہت ہے پُران۔
جانو میٹھا کھت ہوں ! یہی 'گویا میدان' ॥۱۴۳॥

۱۴۵۔ کیسو پرہا اودھ کہن - بوجھ یہو گر گیان
اپنے گھر کو راج رنج - کہت دورت اگیان

کسےو بیرہا ابھ کھن، بھل لہو گور - گیان۔
اپنے گھر کو راج رنج، کیت دورت ابھیان ॥۱۴۵॥

۱۴۶۔ چت بت کاہے پھرت ہو۔ پونکت پت کو کوٹ
اپنے گھر کو راج رنج - پرہا کاہے ہوت

چیت تیت کاہے فیرت ہو، پونکت دیت کو کوٹ۔
اپنے گھر کو راج رنج، پرہا کاہے ہوت ॥۱۴۶॥

۱۴۷۔ کو پھیرے آد کو پھیرے - پھر پھیر آت من کاہے
رنگ رنگ لہریں اٹھیں - دودھ کو یہی سبھاہے

کو فیرے آو کو فیرے، پھر پھیرات من کاہے۔
رنگ رنگ لہریں اٹھیں، دودھ کو یہی سبھاہے ॥۱۴۷॥

۱۴۸۔ اودھ کئے آئے نہ ہر - کڑیو نہ پت چت چاؤ
پرہا توہ اند ہے - مٹس ڈھول بجباؤ

اودھ کیتے آئے نہ ہر، کڑیو نہ پت چت چاؤ۔
بیرہا توہ اند ہے، مٹس ڈھول بجباؤ ॥۱۴۸॥

۱۶۹۔ چٹا ساج ستیاں جریں۔ بیٹھ اگن کے پاٹ

یہ برہا جن جانو - تائیں باتیں گھاٹ

بیٹا ساج ساتھیوں جڑے، بٹھ بھگن کے پاٹ |

کھ بیڑا جانی جانو، تائیں باتیں گھاٹ || ۱۶۶ ||

۱۷۰۔ من موہن آئیں نہیں۔ ادھک کئے مٹھار

برہا اب سب کس ہے۔ کہے کہ ڈیرا پار !

منموہن آئے نہیں، ادھک کئے مٹھار |

بیڑا اب سب کس ہے، کہے کہ ڈیرا پار || ۱۶۷ ||

۱۷۱۔ کیتی بٹھا مٹھار چلے۔ گج گنکا کو تار !

برہا بٹھا مٹھار ہے۔ آؤ بیگ مٹھار

‘کیتی’ ‘بیٹھا مٹھار’ جڑے، ‘گج’ ‘گنکا’ کو تار |

بیڑا اب سب کس ہے، کہے کہ ڈیرا پار || ۱۶۸ ||

۱۷۲۔ بید دیت بیدن کئے۔ اُپچارن کو چور !

پہلے کٹ پاچھے مٹھار۔ سوئی پیم کی مٹھار

بید دیت بیدن کئے، اُپچارن کو چور |

پہلے کٹ پاچھے مٹھار، سوئی پیم کی مٹھار || ۱۶۹ ||

۱۷۳۔ ”لا اُخصی“ ات کٹھن ہے۔ کہا جانی ہے کوئے

”مٹھار کٹھن“ ہو رہو۔ چٹا کچھو نہ ہوئے !

‘لا اُخصی’ ات کٹھن ہے، کہا جانی ہے کوئے |

‘مٹھار کٹھن’ ہو رہو، چٹا کچھو نہ ہوئے || ۱۷۰ ||

۱۷۴۔ "الانسان بشری" کہیو۔ "ان بشرۃ" ہیت !
بار جو راکھے کھیت کوں۔ بارے راکھے کھیت

'अल इन्मानुसिरी' कद्यो, 'अनासिगंइ' हेत ।
बार जु राखे खेत कों, बारै राखे खेत ॥१७४॥

۱۷۵۔ من "موسیٰ" تن "طور" سم۔ پرہ اگن شلگائے
”هذرا ربی“ چھار کے۔ اہکے سوں چت لائے

मन 'मूसा' तन 'तूर' सम, बिरह अगन मूलगाय ।
'हाजारब्बी' खाइ के, एकै सुँ चित लाय ॥१७५॥

۱۷۶۔ تن ڈونگا من "لوح" سم۔ تارو بیگ سبجان
پل پل پڑبل پڑواہ جل۔ نینن کرت طوپھان

तन डूँगा मन 'नूह' सम, तारो बेग सुजान ।
पल पल प्रबल प्रवाह जल, नैनन करत तुफान ॥१७६॥

۱۷۷۔ تن بن میں پچھی ادھک۔ من سچان کر رت
پہرو تانبے سادھے۔ کرے اہیرو رت

तन-बन में पंछी अधिक, मन सचान कर मित्त ।
पहरो तांबो साधिये, करे अहेरो नित्त ॥१७७॥

۱۷۸۔ من جوگی تن کی مڑھی۔ سیت گوڈری دھیان
نیناں جل پرہ دھوئیں۔ بھچھا درسن جان

मन जोगी तन की मड़ी, सेत गूदरी ध्यान ।
नैनां जल बिरह धोये, भिच्छा दरसन जान ॥१७८॥

۱۷۹- تب تن من سب ریت ہو۔ اب جانو کر کھیت
کسی جولاگی دھیان کی۔ کپٹن سوبرن دیت

تब तन मन सब रेत हो, अब जानो कर खेत।
किसी जू लागी ध्यान की, कंचन सुबरन देत ॥१७॥

۱۸۰- من اچھرتن پامیکا - جاء یم چٹ سار
گرو سکھاوٹ دھیان سوں - پنڈت ہوئے اپار

मन अच्छर तन पाटिका, जाहु पेम चट-सार।
गुरु सिखावत ध्यान सों, पंडित होय अपार ॥१८०॥

۱۸۱- ہری ہری سکھ چین سب - ہری ہری بھئی کاسے
کاری پیری ساواری - مری مری ہوئی جلے

‘हरी’ ‘हरी’ सुख चैन सब, हरी हरी भइ काय।
कारी पीरी सांवरी, ‘मरी’ मरी हुइ जाय ॥१८१॥

[सिखनख]

۱۸۲- سکھ نکھ تاکو برنیئے - جابیں ہر کو رنگ !
سو چھپ پائی جات ہے - احمد محمد شنگ !

सिख नख नाको बरनिये, जामें ‘हर’ को रंग।
सो छवि पाई जात है, ‘अहमद महम्मद’ संग ॥१८२॥

۱۸۳- پورو سورو یم مگ - تاگڑ کے ہم داس
نگر کاپی ٹھاٹو ہے - پجوت من کی آس

(سیس مہج کرن) - سس مہج کرن

۱۸۴- سس گرو بھج کرن رل - سو بھا دیت کزور
بج مشر سو دیکھیت - رچو پر پچ نہ اور !

سیس مہج کرن مہج، سو بھا دیت کرور ۔
بج مہج سو دیکھیت، رچو بیر پچ نہ اور ॥۱۷۵॥

(لٹاٹ بھان) - لٹاٹ بھان

۱۸۵- کسے جوت بھانئیں - منوں بھان کو پاٹ
”سیما ہم“ کے روپ سوں - سو بھا دیت لٹاٹ

کسے جوت بھانئیں، منوں بھان کو پاٹ ۔
’سیما ہم‘ کے روپ سوں، سو بھا دیت لٹاٹ ॥۱۷۶॥

(بھوں بھن) - بھوں بھن

۱۸۶- سیام کٹیلین کوٹریں - دیکھو گیانی آے !
بھوئیں ”قاب قوسین“ میں - بھرے دوؤ جگ بھلے

سیام کٹیلین کوٹریں، دیکھو گیانی آے ۔
بھوئیں ’قاب قوسین‘ میں، بھرے دوؤ جگ بھلے ॥۱۷۷॥

(نہن بھن) - نہن بھن

۱۸۷- نہن چنل جگے - تیکھیں پلکن نہن !!!
”بے نہن“ سوں چیت کے - دیت سیم کے نہن

نہن چنل جگے، تیکھیں پلکن نہن ۔
’بے نہن‘ سوں چیت کے، دیت سیم کے نہن ॥۱۷۸॥

(مکھ برن) (मुख वर्णन)

۱۸۸۔ مکھ شکھ کوسرں نرلو - ہوت پاپ تم دور
دھیان دھریں ات پائیے - پی می من کی مور!

मुख मुख को ससि निरमलो, होत पाप तम दूर।
ध्यान घरे' अति पाइये, पेमी मन की मूर॥१८८॥

(कपोल वर्णन) (کپول برن)

۱۸۹۔ للت کپولن دیکھے - پر م جوت سکیت
پیم پیارے میت کے - - - - بھائے دیت

ललित कपोलन देखिये, परम जोंत संकेत।
पेम पियारे मीत के, — — — — भाये देत॥१८९॥

(नांसा वर्णन) (ناشا برن)

۱۹۰۔ ناشا پٹ سبھ سہت ہیں - سور چند تہہ کول
انگل پنگل سادھ کے - بیت باس پت پھول

नासापुट सुभ सुदत है, सूर चंद तिन कूल।
ईगल पिंगल साध के, लेत बास हित-फूल॥१९०॥

(अधर वर्णन) (ادھر برن)

۱۹۱۔ ادھرا مدھر بکھانیں - کوٹل ارن نوین!
”بے یطوق“ بتیاں کریں - پاپ ہوت سب چھین

अधरा मधुर बखानिये, कोमल अरुन नवीन।
'बेयनतक' बतियां करै, पाप होत सब छीन॥१९१॥

(سرون वर्णन) - سرون برن :

۱۹۲ - اہند گھور سبد بجے - سروتن شوبن کھول :
 ” بے لسمع “ سوں مُنت نِت - ” اَلْقَى السَّمْعَ “ شوبوں

अनहद घोर सबद बजै, स्रोतन सुवरन खोल ।
 'बैयसमाS' सों सुनत नित, 'उलकिस सम्मS' सु बोल ॥१६२॥

(दशन वर्णन) - दस برن :

۱۹۳ - دس ہنس اُتِ رُٹے - من ترکھا کنبہ سوانتِ
 نگ مکتا ہنیں جانیو - پرَم جوت کی کرا آنتِ

दसन हसन अति निरमलै, मन-तिरषा किंइ स्वांति ।
 नग-मुक्ता नहिं जानिये, परम जोति की प्रांति ॥१६३॥

(ग्रीवा वर्णन) - گریوا برن :

۱۹۴ - چبک گریوں بھ رنگ ہے - کوئل پل اَنوُپ
 جگجگ جگجگ ہوت ہے - ” سخنِ اقرب “ کو روپ

चिबुक ग्रीव सुभरंग है, कोमल विमल अनूप ।
 जगमग जगमग होत है, 'नहनकरब' को रूप ॥१६४॥

(छाती वर्णन) - چھاتی برن :

۱۹۵ - اوں لگن نہیں سہہ سکو - پیم نیم کو بھجار
 سو دا اُر پر دیکھیت - دپے سنبھار سنبھار

अवनि गगन नहिं सह सखे, पेम नेम को भार ।
 सो बा उर पर देखियत, दिपै सँभार सँभार ॥१६५॥

(پیٹ برن) - (پیٹ برن)

۱۹۶ - ہر دو ارموں جات نیت - دینیں دوو جگ پیٹ
ایسی پیٹ سراجے - سنوکان دے ایٹ

ہر دو ارموں جات نیت، دیئے دوو جگ پیٹ ।
پےمی پات سراجیے، سونوکان دے ایٹ ॥۱۹۶॥

(ادر برن) - (ادر برن)

۱۹۷ - کوئل برنل پان سوں - برہم اگن آدھین
گن کیا تن میں دیکھیت - پورو ادر نوین

کوئل برنل پان سوں، برہم اگن آدھین ।
گن کیا تن میں دیکھیت، پورو ادر نوین ॥۱۹۷॥

(لانک برن) - (لانک برن)

۱۹۸ - لانک جھانک نیت دیکھے - کہیں نہ آوت دیکھے
پیمی کیے برنئے - بنی سن سوں نیٹھ!

لانک جھانک نیت دیکھیے، کبھو نہ آوات دیٹ ।
پےمی کیسے برنئیے، بنی سونوکان دے ایٹ ॥۱۹۸॥

(پائجمنچا برن) - (پائجمنچا برن)

۱۹۹ - دگ نہ دگیں سویم گ - رہیں سدا پھلے
پیمی کسا چہت ہے - پائے دیکھے پائے!

دگ نہ دگیں سویم گ، رہیں سدا پھلے
پےمی کسا چہت ہے، پائے دیکھے پائے ॥۱۹۹॥

(چال بربن) - (چال بربن)

۲۰۰ - لکت موہت من چلے - اوہ ہوت پرتپال
لکت کیسے برنئے - ”بے ہمیشی“ کی چال

لٹکت موہت-من چلے، اربن ہوت پرتپال
گجراتی کسے برنئے، ’بے ہمیشی‘ کی چال ۱۲۰۰۱۱

(بھوکھ بربن) - (بھوکھ بربن)

۲۰۱ - بھوکھ بربن جات نہیں - نگ مکتا کم رنگ
پریم جوت نت جگے - بکھ نکھ نوں سب انگ

بھوکھ بربن جات نہیں، نگ مکتا کم رنگ
پریم جوتیت نیت جگمگے، سیکھن سب سب اہم ۱۲۰۱۱

(بربن بربن) - (بربن بربن)

۲۰۲ - پیت بربن انگ سوں - سیں سگندھن بیت
اوسن ڈاسن سوں کو - آچے بنے بکیت!

پیت بربن اہم اہم سوں، سیں سگندھن بیت
اوسن ڈاسن سوں کو، آچے بنے بکیت ۱۲۰۲۱۱

II

(۱۶+۱۷) (۲۰۳ - کیت) (۱۸+۱۹)

ماتس روپ دیو تم کوں ہر - دیکھو نہار کے بانگ آچے
جو بڑیہ لوک میں بوجھت بوجھت - سوسب یاہی بربن میں کاپے

نرک بگینٹھ دوو تم میں - تم جات کئے ہو؛ کئے کہوں ساچھے
من کوں رام کوں ایک بچار - پھرے جن ڈورت جیوں گڑا چھے

मानसरूप दियो तुमको हर, देखो निहार के बानक बाछे ।
जो त्रिलोक में ब्रूफत सूभल, सो सब याहि सरूप में काछे ॥१॥
नरक बैकुंठ दोऊ तुममें, तुम जात कितै हो ? कये कहूँ साछै ।
मन कौं राम कौं एक विचार, फिरै जनि डोरत ज्यों गुड माछै ॥२॥

۲۰۴ - (بشن پد - راگنی بادل) (۱۲+۱۶)

۲۰۵ (विष्णुपद—रागनी बिस्वावल) (۱۶+۱۲)

دھوکر ہم تب ہیں تیں جانی !

- کنول چھاڑ کر پی مذھو ماتی - دیکھے موہن گئیانی - ۱
چاند چاندنی سیت سیج پر - گاوت کوئس جانی !
اب ہم کوں وہ سترت سترت کر - ٹھاٹیں زین پہانی - ۲
وہ مڑی وے بچن منوہر - وہ چتون سکھ سانی
کرم بھائے تیں ہم کو اودھو - اب وہ بھیں کہانی - ۳
بھول گئے سب بھوگ سیام کے - جوگ جگت نیرانی
دینا ناتھ دیا کے پورن - پائیے پیر برانی - ۴
سنے کون کاسوں اب کہیے - سن ری سکھی آیانی
اودھو سے ہمت کاری پھی - کبجا سی ٹھکرائی - ۵

मधुकर हम तब हीं ते जानी ।

कंबल छाड़कर पी मधुमाली, देखे मोहन म्यानी ॥१॥
चांद चांदनी सेत सेज पर, गावत कोमल बानी ।
अब हमको वह सुरत सुरत कर, ठाढ़े रैन बिहानी ॥२॥

वह सुरली वे बचन मनोहर, वह चितवन सुससानी ।
 करम-भाय ते हमको ऊधो, अब वह भये कहानी ॥३॥
 भूल पाये सब भोग साम के, जोग जुगवि निबरानी ।
 दीनानाय दया के पूरन, पाइय पीर विरानी ॥४॥
 सुनै कौन कासों अब कहिये, सुन री सखी अन्यानी ।
 ऊधो से हितकारी 'पेसी', कुबजा सी ठडुरानी ॥५॥

(११ + १५) (५) - २०५ - २०५ (विष्णुपद) (१६ + १९)

سکھی ری لیہو جوگ کا دھندھا
 رہے جائے پیت پسرائے - مٹھولے اودھ زبندھا - ۱
 کون کاج روپ گن آئی ہے - کرم بھیجے جب اندھا
 ہم جبر سب چھار ملائی - کبجا اوچٹو کشدھا - ۲
 تن من پل تین نیت باڑھت - پرہ رہو سرسندھا
 دکھ داڑن ات آن تلانوں - ٹوند لئے شکھ سندھا - ۳
 آپن ہیں ہر لٹو ہوئی ہیں - لٹ پیچی گن سیندھا
 اک داسی او ادھک کوٹری - سونا اور ٹنگشدھا - ۴

सखिरी लेहु जोग को धन्धा ।
 रहै जायै पीत बिसरायै, भूलै अवध-निबन्धा ॥१॥
 कौन काज रूप गुन आईहै, करम भये अब अन्या ।
 हम जरवर सब द्वार मिलानी, कुबजा ऊँको कन्धा ॥२॥
 तन मन बिकल तपन नित बाढत, बिरह रहो सर-सन्धा ।
 दुख शरुन अति आन तुलानी, मूँ द खियो सुख-सन्धा ॥३॥

آپون ہی ہر لٹھ، ہڈی، لٹ'پہمی' گون-سینھا۔

ہک داسی او اذیک کبیری، سونا اور سونھا ॥۱۸॥

(۱۲+۱۶) (پن پد سارنگ) - ۲۰۶-۲۰۶- (بیٹھنپد سارنگ) (۱۶+۱۲)

رین دن جات اک ملک ٹھائیں

کچھو نہ بھلاے پکل بھیو تن من - گے کام برپو کارٹھیں۔۱-

جنتر مور ار نہیں لاگت - سیام پیت چت بارٹھیں

پلے جالے کویری انگ سنگ - گوپ گوال سب چھاڑھیں۔۲-

جو پیہ چتر سیام من لاگے - کجا کی گت ڈاڑھیں!

پہمی' آٹو نہ بیگ دادرے - ہم ہوں کوبر کاڑھیں۔۳-

رین دن جات ہکٹک ٹاڈے۔

کھو ن سوامی بیکل مہو تن من، گدے کام رپو گاڈے ॥۱۹॥

اंतर مور ار نہیں لاگت، سیام-پیت چیت باڈے۔

بیلے سہ جات کبیری اُگ سَگ، گوپ جوال سب ڈاڈے ॥۲۰॥

او پیہ چتر سیام من لاگے، کوبر جات کی گت ڈاڈے۔

'پہمی' آٹو نہ بیگ دادرے، ہم ہوں کبیر کاڈے ॥۲۱॥

(۱۲+۱۶) (پن پد سارنگ) - ۲۰۶-۲۰۶- (بیٹھنپد سارنگ) (۱۶+۱۲)

اب ہم جوگ جگت سب چھاڑی

سینگلی سلی بھم میکھلا - جتی گھپا اور مارٹھی۔۱-

بھولیو برج دوار کا کاشی - گئی پیاک کی چھاڑی

چھوٹے دھیان گیان سب ٹوٹے - چنتا من سوں کاڑھی۔۲-

اودھو رہے سندھو بھولیو۔ 'پیمی' آنند بارھی !
 شندر سیام سلونی مورت۔ رہی رین دن ٹھاڑھی۔ ۳

اب ہم جोग जुगत सब छाडी ।
 सींगी सेही भसम मेखला, तजी गुफा औ माडी ॥१॥
 भूल्यौ बिरब द्वारिका कारी, गइ पियाग की छाडी ।
 बूटै ध्यान, म्यान सब दूटै, चिन्ता मन सों काडी ॥२॥
 ऊबौ रहै सँदेसो भूल्यौ, 'पेमो' धानँद बाडी ।
 सुन्दर स्वाम सखोनी मूरत, रही रैन दिन ठाडी ॥३॥

(११+१२) (विष्णुपद सारंग) (२०८-२०८) (१२+११)

سبکی رہی تیسرو ہموکھور

آوت موہن لال سانورے ۔ تیں جو ہی مکھ مور۔ ۱
 جن کو ستر اُترن نہ ماری ۔ نوکرت کر جو ر !
 سواب ٹھاڑے درس پرس بہت ۔ کرت لالنا کرد۔ ۲
 تر بھون جا کے آگیا کاری ۔ آے کرن نہور !
 ہتھ بھی بہت گیاں تباؤں ۔ نیک چتے انہہ اور۔ ۳
 آوت لچتہ۔ دوار نہیں دیجے ۔ سن رہی کا مئی بؤر
 دیہوں گار نار من مٹورکھ ۔ مان لیہہ سکھ مور۔ ۴
 سب سکھیں کو ہیت تیگ کے ۔ آئے لالن دور
 یہ جو بن چھپ روپ موہنی ۔ آنکھ بندھو جن بور۔ ۵
 سمیو گئیں ہاتھ نہیں آوت ۔ یکنے جتن کردور !
 ہر درسن پرسن پن 'پیمی' ۔ کہوں نہ ولست مٹور۔ ۶

सखी री तेरो हियो कठोर ।
 आवत मोहनलाल साँधरे, तैं जो रही मुख मोर ॥१॥
 बिन कों सूर असुरन नर नारी, नमो करतै कर-जोर ।
 खे अब ठाढ़े दरस परस हित, करत लालना करोर ॥२॥
 त्रिभुवन जाके आग्याकारी, आये करने निहोर ।
 दिनु भई हित ग्यान बतावौ, नेकु चितय उन्ह ओर ॥३॥
 आवत लच्छ हर नहिं दीजै, सुन री कामिनी बौर ।
 देहू गारि नारि मन-मूरख, मान लेहू सिख मोर ॥४॥
 सब सखियन को हेत त्याग के, आइये लालन दौर ।
 कद जोवन ज़बि रूप मोहनी, अनख-सिन्धू जनि बोर ॥५॥
 समबो गये हाथ नहिं आवत, कीने जतनै करोर ।
 हर दरसन परसन बिन 'पेमी,' कहू न दीसतै ठौर ॥६॥

- (१६+११) (सोरठ—विष्णुपद) (२०६-२०९) (पंथ पर सूर मठ) (११+१५)

للبت چھپ من میں رہی سارے
 جیسے چند-کشد آئند کو - جل میں رہت دکھائے۔
 جی درین مدھدوپ آؤ پیچ - کمرے نہ کچھو دورے
 گھن میں سور دُرت نہیں کہوں - تیوں پیچ کے بھلے۔
 سمپٹ کنول بلند پراجت - ہت ماتو مٹاے !
 جپ تپ جوگ تجو سب پی - ہر کی گئی ہلاے - ۳

ललित ज़बि मन में रही समाय ।
 जैसे चन्द, कंद-अनन्द को, जल में रहत दिखाय ॥१॥
 ज़िबि दरपन मधि रूप अनूपम, करै न कबू दुराय ।
 चन तैं सूर दुरत नहिं कबहूँ, त्यों पीतम के भाय ॥२॥

सम्पुट-कैवल मिलिन्द विराजत, हित-भातो मन्नाय ।
जप तप जोग तजौ सब पेसी, सिर की गयी बलाय ॥३॥

(१६+११) (विष्णुपद-मारंग) - २१०-२११- (रत्न प्रद सारंग) (११ + ११)

हमारे हरिन ओर न कोरे !
१- मन न्सा न्छिं कर जानिों - मोह कोह सब दहोरे -
पाप पुन को न्छिं न्छिं न्छिं न्छिं - लाज काज दै क्होरे
२- अिकै पित मित मन भयौ - होना होरे सो होरे -
दिको अिकै को न्छिं न्छिं - न्छिं न्छिं न्छिं न्छिं !
३- प्री सो जन मक्त न्छिं न्छिं - जन कर जाने सोरे !

हमारे हरि जिन और न कोय ।
मन मनसा निहचै कर जान्यो, मोह कोह सब धोय ॥१॥

पाप पुन को पंथ न भावत, लाज काज दिव खोय ।
एकै पीत-भीत मन भायी, होना होय सु होय ॥२॥

देखौ एक कहौ नित एकै, सुनियो हरिजन लोय ।
'पेसी' सो जन मुक्त न पावै, जिन कर जाने होय ॥३॥

(१६+१२) (विष्णुपद-मसावरी) - २११-२१२- (रत्न प्रद सारंग) (११ + ११)

ओदहो तम बि मरु न जानों
१- हम में स्याम स्याम मरु हम हैं - तम जन अंत बहानों -
मस में अंक अंक मस मनियां - दुबिहा गि पानों !
२- जल में लहर लहर मनियां - केश पद पर मशानों -

سکھو جاے جوگ کبجا کرہتہ - جاپ تاپ اور دھیانوں
 ہم سنگ جوگ بھوگ کچھو نا نہیں - بوند سمتہ سمانوں ۱۲
 جامن سادھ سادھ سیام کی - سوئی بڈوسیانون
 کرے نہ پیت میت کی 'پیمی' - من مورکھ کچھیا نوں ۱۳

ऊधो तुम यह मरम न जानो ।

हम में त्याम त्याम मध हम हैं, तुम जनि अनत बखानों ॥१॥

मसि में अंक अंक मसि महियाँ, दुबिधा कियो पयानों
 जल में लहर लहर जल महीं, कहँ विधि बिरहा ठानों ॥२॥

सिखिबो जाब जोग कुबजा किह, जाप ताप अरु ध्यानो ।
 हम संग जोग भोग कछु नाहीं, बूँद संसुन्द समानों ॥३॥

जामन साध समाध त्याम की, सोई बड़ो सियानों ।
 करे न पीत मीत की 'पेमी', मन मूरख पछवानों ॥४॥

(१६+१०) (विष्णुपद—नट) (२१२-२१२- (२- (१०+१०)

ہر بن کب ہوں نہ چن پری
 کہیو پتک سندیس اوس کر - پرنا اودھک کری - ۱
 مور منتر کچھو اوٹ نہ لاوت - سیری ہوت کھری
 کال روپ سر جوہر ستاوت - تاتیں پنٹ جری - ۲
 'پیمی' بکل کسل نہیں دلیت - گن گن اودھ ٹری
 اودھو بیگ راورے ناترو - اکبیں سٹو مری - ۳

हरि बिन कबहूँ ना चैन परी ।

कहियो पथिक सँदेस अवसि कर, बिरहा अधिक करी ॥१॥

مور منتر کھڑو آوٹ ن لاکھت، سیری ہوت سہرو :
 کاکڑا سمنی-کونہ سٹاکن، تاتے نیپٹ جری ॥۲۰॥
 پیری بیکل کوسل نہی دیمل، گین گین آکھ ڈری ।
 آکھو وے گاہرے ناٹر، آکھ کئے سونو مری ॥۲۱॥

(۱۱ + ۱۲) (پیش پر در طار) - ۲۱۳ - ۲۱۴ (کھنڈپد-مکھار) (۱۱ + ۱۲)

پاوس رت جن ہو جو اُن دیس
 پہلی پیت سرت کر پت سوں - مت ہر کریں پڑویں ۱-
 رنگے رنگ کبجا کے لالہ - گت رت پُول سندیس
 ریت کرت پلاس راس نیت - موہن ال کے بھیس ۲-
 جوری جن پچھڑے دمپت کی - پیپی کہت سندیس -
 ہم برج باسی یوں ہی رہی ہیں - پڑیں پرہ کلیس ۳-

پاوس آتو جانی ہونو کن دےس ।
 پھلتی پیت سورت کر دین سوں، مت دہر کرے پڑےس ॥۱۱॥
 رنگے رنگ کھجکا کے لالہ، گت رت نکل سڈےس ।
 میلکت کرکھ بیکل راس نیت، موہن آکھ کے پڑےس ॥۱۲॥
 جوری جانی بیکل دھپتی کی، پیری کھت سڈےس ।
 ہم برج باسی بونہی رہی ہیں، پڑیں پرہ کلیس ۳-

(۱۲ + ۱۳) (پیش پر در اڈانہ) - ۲۱۴ - ۲۱۵ (کھنڈپد-مکھار) (۱۱ + ۱۲)

ہم تو دیہہ دیورا پوجا
 ہیرو اڈھک چت ات پھرو - اور نہ سوجھا ڈوجا ۱-

پڑھتی شکل سب تیرتھ۔۔۔۔ کہیت بھوک دلاسی
 یاہی کی پرتما سب دیکھی۔ کیا پریاگ کیا کاسی۔
 سٹو بکھان کالج مندر میں۔ جت بت نیک ہنار
 سنسک رُوپ اٹھیں چمن ماہیں۔ تیوں یہ گیان پچار
 دت دشت سادھ جب پائیے۔ درپن جگت بناو!
 ناتا رنگ آپ کہنہ دیکھو۔ سب ہی بھرم بسراو
 مرگ میریچ جیوں لوک بھلانوں۔ کاکہ کاکہ ہزاروں
 ہوئے پرسن من پیمیں۔ سب جگ۔ یا مورت پرواروں۔

ہم تو دھ-دھ-پوجا !

ہےو اذیک چیت ایت فےرو، اور ن سوبھ دھجا ॥۱۱॥

پوشی سکل سب سیرت۔۔۔۔۔ کھیت بھوگ ویلاسی !

اڈی کی پرتما سب دھسی، کھا پھا کھا کاسی ॥۱۲॥

سٹو بکھان کالج مندر میں، جت تیت نیک نیھارو !

سھسک رُوپ وٹے کھن ماہیں، تیوں یھ مھان بھچارو ॥۱۳॥

دھبھدھت ساہ بھ پادھ، درپن جگت بناو !

ناتا رنگ ااپ کھن دھسو، سبھ بھرم بھسراو ॥۱۴॥

سٹو مریچ بھوں لوک سٹوانو، کاکہ کاکہ نیروارو !

دھ پھسٹ-من پیمیں، سب جگ؛ یا مورت پر وارو ॥۱۵॥

(۱۱ + ۱۲) (پش پد-رامکلی) ۲۱۵ ۲۱۶ (ویجیپد-رامکلی) (۱۱ + ۱۲)

جب بس کیجئے پانچ پچیس

تب نہ دئے پیم کے مارگ۔ رہیں بھنوتے زیس :-

بھاؤں دیہہ سن مندر میں - چودہ پانچ انیس!
 اگتن گتے گتن کون شوکت - سدا کرے کبیس-۲
 استت کون کرے دامن کی - اُپاں بے اریس!
 روپ رنگ انگ سنگ نابیں - جیوں جگ میں جگدیس-۳
 کہنوں جب کہنوں تپ کہنوں - کروٹ دینوں سیس
 من منسا تھر کیو نہ پی پی - سیوا سب گئی کھیس-۴

जब बस कीजै पाँच पचीस ।
 तब नर कै पेम के मारग, मिलैं भांव ते ईस ॥१॥
 भांवर देहु सुत्र-मन्दर में, बौदह पांच कीस ।
 अगतिन गतै गतन को सुगत, सदा करे बकसीस ॥२॥
 अस्तुव कौन करे वा मन की, उपमा सबै अरीस ।
 रूप रंग अंगै सँग नाही, ज्यों जग में जगदीस ॥३॥
 किन्हू जप किन्हू तप कीनों, करवट दीनो सीस ।
 मन मनसा धिर कियो न पेमी, सेवा सब गइ सीस ॥४॥

(۱۲+۱۶) (۱۹+۱۲) (विष्णुपद-रामकवी) ۲۱۶-۲۱۵- (پیش پر در رام کلی) (۱۲+۱۶)

ہم تو رام منڈیا پائی
 دکھ کے اگن پاپ کے آندھی - تہاں نہ نیک سائی-۱
 جب کے گھاس باتس بھئے تپ کے - یاقی بوجھ سہائی
 ست دھرم کے ستوئی بلیسنڈی - سادھ سادھناں چھائی-۲
 دھیان گیان کے بندھن لاگے - سُنوکان دے بھائی
 پیم نگر میں سٹھاؤ بناؤ - گر پر ساد اٹھائی-۳

نیم نیت کو بل بھر راکیو۔ پیم دھنی سنگائی !
 یہی بیگ بھیٹا دو دیجے۔ کیجے آنند بدھائی - ۴

ہم تو رام-مہایا پاई۔

دुख के अगन पाप के आंधी, तहां न नेक समाई ॥१॥
 अफ के शास बांस भये तपकै, बाती बूझ सुहाई।
 सच धरम के धूनि बलै डी, साध साधना छाई ॥२॥
 ध्यान ध्यान के बन्धन लागै, सुनो कान दे भाई।
 पेम नगर में ठांव बनायो, गुरु परसाद उठाई ॥३॥
 नेमनीय कौ जल भर राख्यो, पेम धुनी सुलगाई।
 पेमी बेग मँडारो दीजै, कीजै अनंद बधाई ॥४॥ -

(१० + १५) (१६ + १०) (विष्णुपद-सारंग) (२१७-२१८) (१० + १५) (१६ + १०)

انچھا من کی بے ای سری

آے لال سلونی موڑت - تن کی تپت ٹری
 بھولو دکھ سہاج گئی چنتا - نس دن رہت کھری - ۱
 جیون جنم بھیو سب سارنگ - جب ہر میا کری
 گادو سکھی سہیلی منگل - آنند بھری گھری - ۲

इंछा मन की सबैई सरी।

आये लाख सखोनी मूरत, तन की तपत टरी।
 भूलो दुख आज गई चिन्ता, निस दिन रहत खरी ॥१॥

जीवन जनम भयो सब सारथ, जब हरि मया करी।
 गाथो सखी सहेली संगल, आनंद भरी घरी ॥२॥

(۱۶+۱۰) (بیاضی پند—سارنگ) ۲۱۸-۲۱۹- (پیش پند - سازنگ) (۱۶+۱۰)

نینن لاگی رہت جہری

بہر آوت ڈھرجات سکمی ری - جیسے رہٹ گہری - ۱
 جوگی روپ میکھلا پھریں - اژن سیام پیری
 ۲ انٹو مال سمرنی لینہیں - سمرت ہری ہری ۲۰
 بزکت دوار ایک مک بس دن پل پل گہری گہری
 مانوں کاٹھ پوتری سی چکھ - اچیل بھیں پتری ۳
 شکھ دایک دکھ دایک لاگت - جیوں کدری بدری
 پیہی درس بیگ دکھاؤ - بات جات پگری ۴

نہننے لاگی رھتے مری ۱

بہر آوات ڈھرجات سکمی ری، جیسے رھت-بہری ۱۱۱

جوگی-روپ میکھلا پھریں، اژن سیام پیری ۱

انٹو-مال سمرنی لینہیں، سمرت ہری ہری ۱۲۱

بزکت دوار ایک مک بس دن، پل پل گہری گہری ۱

مانوں کاٹھ پوتری سی چکھ، اچیل بھیں پتری ۱۳۱

شکھ دایک دکھ دایک لاگت، جیوں کدری بدری ۱

پیہی درس بیگ دکھاؤ، بات جات پگری ۱۴۱

(۱۶+۱۰) (بیاضی پند—سارنگ) ۲۱۹-۲۲۰- (پیش پند - سازنگ) (۱۶+۱۰)

بیگ چو برکھ بھان دلائی

تلیست بین بنا جل سوں - سرگت لی مری ۱

کہوں بن مال پتھر کت ہوں۔ کہتوں کرنا کاری !
 کہن تن سیتل ہوت سکی ری۔ کہن کہن ٹھوٹ ناری ۲
 ات اپچار کرت سب ہاریں۔ پی سٹھ نہ سنبھاری
 جیون ٹول۔ پدم سے چرن۔ کیجے نیک ڈھاری ۳

بہگ بھلو بھمانو دھاری ۱

تھکتے مینے بینا جھ سوں، سو گت لہی مزاری ۱۱۱

کھڑے بنمال پیتھار کتھ، کتھ کمریا کاری ۱
 کین تن سیتل ہوت سکی ری، کین کین ٹھوٹ ناری ۱۲

کھت ہپکار کرت سب ہاری، 'پہی' سوہن نہ سمانی ۱
 جیون ٹول۔ پدم سے چرن، کیجے نیک ڈھاری ۱۳

۲۲۰۔ (پیش پد۔ دیوگندھارو ۳۵) (۱۱۱۱)

۱۹۰ (۱۹۱+۱۹) (۱۹۰+۱۹) (۱۹۰+۱۹)

رے من تو تو بڑا نیت

میا موہ مایا مدھ بھولیو۔ چھاڑی ہر کی پیت۔ ۱
 چھاڑیں گرہ پھے بھرم بھولیو۔ دیکھ لئی پر تیت
 اپنوں کیو کرؤ لہن باسر۔ کری نہ کہنوں نیت۔ ۲
 ہوں کچھو اور کہوں تو اورے۔ بہا کرت ہوں میت
 اب ہوں بوجھ بچار بادریے۔ گیو جنم سب پیت۔ ۳
 سات مل تنہ بنے سنگھاسن۔ ایام ان اور پیت
 نوں راجا پر جاتن تیرو۔ لیہو سکل جگ جیت۔ ۴

پیمی بھیجے جُگت سب جانت - سُنوں سُبھائی ریت
من بختِ کیشِ سِدھی سب پاویں - نانہہ تو کاؤ دیکت - ۵

رے منے تُو تو بڑو اُنیات ।

مبا موہ ماہا مہ بھُلیو، لاکھی ہر کی پیت ॥۱॥

جائے گِرہ فیرے اُرم بھُلیو، دے لکھ لکھ پرتیو ।
اُپنوں کھو کرؤ نِس-بائس، کری ن کھنڈ نیت ॥۲॥

ہوں کھو اُور کھنڈ تُو اُورے، دھا کرت ہن میت ।
اُبھنڈ بھ بچار باورے، گوی جنم سب بین ॥۳॥

سات مہل تھ بنے سینگاسن، سوام اُدن اُد پیت ।
تُو راجا پرچا تن تےو، لکھ سکت جگ بیت ॥۴॥

پیمی' مہے جُگت سب جانت، سُنو سُبھائی ریت ।
من بختِ کیشِ سِدھی سب پاویں، نانہہ تو کاؤ دیکت ॥۵॥

(۱۲ + ۱۶) (۲۲۱)

۲۲۱ (بیچن پد) (۱۶ + ۱۲)

پُربھو جُو ہوں تو تہساری چیری
سیوا جگ کروں نہیں کب ہوں - پیدا ہو گھیری - ۱
دُرجن بکٹ رہے اُر اُتر - تہاں سچ ہر تیسری
دُربھہ مہا کہا کروں سچنی - دیک تریں اُندھیری - ۲
تیرو ہی دھیان رہے بس باسر - ہری ہری کہہ ٹیری
تب پرتیت بھی من پیمی - جب ہی میا کر مہیری - ۳

प्रसू जू हौं तु तिहारी चेरी ।
सेवा बोग करौ नहिं कबहूँ, बिपदा हरो घनेरी ॥१॥

दुर्जन बिकट रहै उर अन्तर, तहां सेज हरि तेरी ।
दुर्लभ मह कहा करौ सजनी, दीपक तरै अंधेरी ॥२॥

तेहहि ध्यान रहै निस-बासर, हरी हरी कह टेरी ।
तब परतीत भयी मन पेसी, जइहि मया कर हेरी ॥३॥

(१२ + १५) (पंथ-पद-जोगिया सावरी) - २२२

२२२ (विष्णुपद—जोगिया असावरी (१६+१२)

सादहो सुनो न एक कहानी
शुक्रां हो सौं परबुजे - बगुन किछु न जानी - १
भिये को सल तामि कहर खान्कर - मिया मोह की जगरी
काम कड़ोदह की मिठ का मकरी - सब ही नले भूयारी २
मन का बिज सखान सखे जामा - देविय गियन जल पाया
बहान्त बहान्त के अकुरियस - लता पत्र भूयि चहाया ३
नाना रंग प्योल अत लागे - भेक रहे सब दिया
पियी सोच भी मन माथिस - पल अब लागे किआ ४

साधो सुनो न एक कहानी ।
सुरा होइ सोइ पर बूझै, निगुरै कछु न जानी ॥१॥

हिय को यल तामें खर मंकर, मया मोह की मारी ।
काम क्रोध की मिठका मकरी, सबहि बनाय बुहारी ॥२॥

مَن کا بَیْزِ دَمانِ سُب جَمانا، دَمانِ مَمانِ سَمانِ پاواں
 مَمانِ مَمانِ کَ مَمانِ لَمانِ، لَمانِ پَمانِ مَمانِ جَمانا ॥۳॥
 نانا رَمانِ فُلمانِ مَمانِ لَمانِ، مَمانِ رَمانِ سَمانِ دَمانِ
 'پَمانِ' سَمانِ مَمانِ مَمانِ، فُلمانِ مَمانِ لَمانِ کَمانِ ॥۴॥

۲۲۳- (پیشہ - رام کلی) ۱۱۷۱

۲۲۳ (کلیغی پد—رام کلی) (۱۶+۱۱)

مَن مَمانِ مَمانِ مَمانِ
 پُمانِ گَمانِ سَمانِ پَمانِ - ٹوٹو سَمانِ اُدھار - ۱
 لَمانِ کَمانِ جانِ کَمانِ - کر کر اُدھار پَمانِ
 رَمانِ بَمانِ دارِ ہی سادھو - گَمانِ لَمانِ پار - ۲
 اُتو سب ہی مَمانِ مَمانِ - کوٹا مَمانِ مَمانِ
 نایک پاس آس کی مَمانِ - ہم مَمانِ مَمانِ !! - ۳

مَن مَمانِ مَمانِ مَمانِ
 پُمانِ گَمانِ سَمانِ پَمانِ، دُمانِ سَمانِ پَمانِ ॥۱॥

لَمانِ لَمانِ لَمانِ لَمانِ، کر کر مَمانِ مَمانِ
 رَمانِ مَمانِ مَمانِ لَمانِ، گَمانِ لَمانِ پار ॥۲॥

مَمانِ مَمانِ مَمانِ مَمانِ، کوٹا مَمانِ سَمانِ
 نایک پاس آس کی 'پَمانِ'، ہم مَمانِ مَمانِ ॥۳॥

۲۲۳- (پیشہ - رام کلی) ۱۱۷۱ (کلیغی پد) (۱۶+۱۱)

مَمانِ مَمانِ مَمانِ مَمانِ
 پُمانِ گَمانِ سَمانِ پَمانِ، دُمانِ سَمانِ پَمانِ ۱

چنچل من - پارا رچی - تادمہ - دھیان گیان رس ڈارد
 ہمیشہ کی گھری منوہر سنتو - پرہ آج سو بارو - ۲
 تن کی بھیڑ تیرت کر دھونگن - رہنچیں کرو رسوئی
 جو پر بھو میا کریں کوئی پی - بزل کنند ہوئی - ۳

مूले डोलत वैद गुसाईं।

किरत रसावन काव अयाने, कामवेनु घटमाही ॥१॥

चंचल मन पारा बिमि ता मघ, ध्यान ग्यान रस डारो ।
 हिय की चरी मनोहर संतो, बिरह औंच सो बारो ॥२॥

तन की भटी सुरत कर धौकन, निहचें करो रसोई ।
 जो प्रभु मवा करें 'कबिपेसी', निर्मल कुन्दन होई ॥३॥

(۲۲۵) - (پیش ۲) (۱۲+۱۶)

२२५ (विष्णुपद) (१६+१२)

پر بھو جو کون کون کہنہ رو کون
 کٹم - بال جم - نارو تینوں - دُسنہ بھنے ہیں موکوں - ۱
 اک تو نت پت پت چت مانگے - گھر گھر پھڑوں پکانوں
 دوجو بس دن سر کر لینیں - چہ کوں کرے سانوں - ۲
 دھرم پن تیو مپی چاہت - تاتیں گہسرد ہرانوں
 بھولی کتھا بھاتا باڑھے - سدہ بدھ گیو پیانوں - ۳
 پیسی کہت شفت سب لوتے - مٹھیا فٹک نہ جانوں
 سوئی بھاگونت یا کل میں - ہر چہر ن لپٹانوں - ۴

प्रभु जू कौन कौन किहूँ रोकोँ ।

कुटम, बाल-जम, नारो तीनों, दुसह भये हैं मोकोँ ॥१॥

इक तो नित बित हित चित मांगै, बर-बर फिरौँ बिकानों ।

दूबौ निस दिन सर कर लीनै, जिय को करै निसानों ॥२॥

घरम पुत्र तीजों पुनि चाहव, तानें गहरु हिरानों ।

मूली कथा बिया . अति बाढ़े, मुख बुध कियो पयानों ॥३॥

‘पेमी’ कहत सुनत सब लोये, मिथ्या नैक न जानों ।

सोई भागवन्त या कलि में, हरि चरनन लिपटानों ॥४॥

(१०+१३) (१३+१०) (विष्णुपद-बिलावल) - २२६ - २२७ - (१३+१०) (विष्णुपद-बिलावल)

جن پالوتن یم تیں - سوچ من ماہیں

یم نوارے جے چڑھے - اترے واگھائیں ۱-

بید پُران بے پڑھیں - پوتھیں اوگاہیں !

پنا یم کچھو ناہیں - پوجا پرستھائیں ۲-

پی پی ہوئے سوجانے ہے - اور کوؤ ناہیں

لالن سو سوتی ملے - جن یم کی ناہیں ۳-

जिन पायो तिन पेम तें, सोचो मन मांहीं ।

पेम-नवारे जे चढे, छारे वा बांहीं ॥१॥

वेद पुरान सबे पढ़े, पुथियन अवगांहीं ।

बिना पेम कबू नांहीं, पूजा बिरथांहीं ॥२॥

‘पेमी’ होच सु जानिहै, अर कोऊ नांहीं ।

लालन सो सोई मिळै, जिन पेम कि बांहीं ॥३॥

(۱۹+۱۶) (विष्णुपद-देवगंधार) २२७-२२८- (रत्न-प्र-द्विगंधार) (११+१०)

دیکھی میں اذہمت زنگن بانی

آپن کھوئے آپ کوں پاوے۔ بوچھے گیان کہانی۔

جیسے بیج کھید میں بل کے۔ لاوت ہے بہو رنگ

تیوں ہی انتہر آپے دیکھے۔ دوجو ناہنہ پرشنگ۔

پیم گہار بھلی پدھ لاگی۔ من راکھے آوہین !

تب بوچھے 'پیمی' یا بھید ہی۔ ناہنیں تو تیرہ تین۔

देखि मैं अदसुत निगुन बानि ।

आपन सोय आप को पावे, बूझै ग्यान कहानि ॥१॥

जैसे बीज खेह में मिलाके, लावत है बहु रंग ।

त्यो बहि-अन्तर आपै देखै, दूजौ नाहि प्रसंग ॥२॥

पेम गुहार भली विधि लागी, मन राखै आधीन ।

तब बूझै 'पेसी' या भेदहि, नाहि तु तेरह तीन ॥३॥

(२२८- (रत्न-प्र-द्विगंधार) (१०+१५)

(विष्णुपद-ध्रुपद भौपाली) (२०, १५)

کہیے کاسوں (آلی ری) بیدن کی اڑھکائی

وے تو ہیں پرتیپال دیال سبن پر۔ میرے کرم کی ہن تائی !

بن بن دھائی کا ہو کچھو نہ بتائی۔ روم روم تائی کام ات ہیں ستائی

سوئی اب کیجو یہی کے۔ حبا میں ہوے تہساری بڑائی

कहिये कासों, बेदन की अधिकाई ।

वे तो हैं प्रतिपाल दयाल सबन पर, मेरे करम की हिनताई ॥

بن بن دھاई کاکھ ککھ ن بتاई; روم روم تاد، کام ایتھ سٹاई۔
 سوڈ ابھ ککجو 'پیمی' کھ، آمہن ہڈ تھارہ نڈاई ॥

(۲۲۹- (پن پر- بند رانی دھرت) (۱۲+۲۰)

۲۲۹ (۲۰، ۱۲) (۲۲۹- (۲۰، ۱۲) (۲۲۹- (۲۰، ۱۲)

ارے بن باسی سیام - تیرو ہی رتی نام - آٹھو جام
 شکھ لیرائی (بھی) بیرن کے من بھائی - آے اج ہوں نہ دھام
 چیت اُدھ - بھولیو پاس (آس) بھیڑاں - چن تو نہ سیریں گھام
 کہوں تو درس دیہو پی "بھونایک! اب ہی ستاے دھکائے کیہا

اگرے بنواستی سوام! تیرو ہی رتھی نام آٹھو جام ॥
 سوڈ بھیراوی، بھیرن کے منبھاوی; آئے ابھڑ ن دھام ॥

بیت دھاس، بھوہو باس، مڈ نیراس; چن تو نہ سیر دھام ॥
 ککھڑ تو بھرسن دھڑ 'پیمی' بھونایک; ایتھ ہی ستاے کام ॥

(۱۹۶) (۲۳۰-۲۳۱) (۲۳۰-۲۳۱) (۲۳۰-۲۳۱)

(ہم کوں) یم کو اجن بھائی بھائی
 جاسوں دت دشت بھجکے - چرم دشت کہوں پاس نہ آئی۔ ۱
 آواگون سلائی کر کے - تن کی کج بروئی کر پائی
 دھیان گیان کے کر سول سادھو - اچھی بھانت لگائی۔ ۲
 پر جوت نہیں کر دن دن - ملک ملک دیکھت لکھت جانی
 گرو پڑساد پئی بھی انستہ - روپ مئی لالہ کی چھائی۔ ۳

(ہم کوں) یم کوں اجن بھائی بھائی

اگرے بنواستی سوام! تیرو ہی رتھی نام آٹھو جام ॥

आवागमन सलाई करके, तन की कजरौटी कर पाई।
ध्यान ग्यान के कर सौ साधो, --- आझी भांति लगाई ॥२५॥

परम जोति निहचै कर निस दिन, टक टक देखत लेखत जाई।
गुह-ब्रह्म 'पेमी' बहि-अन्तर, रूपमयी खालन की छाई ॥३॥

(१६ + १२) (विष्णुपद) २३१ - २३२ - (१६ + १२)

मُد हकर जात न ओसन प्यास ।

१- दहियान गियान कछु काम न ओत - किनो भूत भय्यास ।

हम चाहत वह रूप मनोहर - तम किया जोग बखानो

२- आब च्छाड के गेने नुक्के को - सोनी प्रश आयो ।

जाय सुत होय दहियान की - ताको जाय बतावो

३- हम औरत बौरी बरानी - हमें कहा समझावो ॥३॥

जो तुरंग बिन ताजन बौरे, ताको दीजिये आस ।

४- 'पेमी' दरसन हेत गुहारिनि, बन बन फिरतै बदास ॥४॥

मधुकर जात न ओसन प्यास ।

ध्यान ग्यान कछु काम न आवत, कीन्हो बहुत अभ्यास ॥१॥

हम चाहत वह रूप मनोहर, तुम क्या जोग बखानों ।

आब छाडके गिनै रुख को, सोई पुरुष अयानों ॥२॥

आमें सुरत होय ध्यानन की, ताको जाय बतावो ।

हम औरत बौरी बरानी, हमें कहा समझावो ॥३॥

जो तुरंग बिन ताजन बौरे, ताको दीजिये आस ।

'पेमी' दरसन हेत गुहारिनि, बन बन फिरतै बदास ॥४॥

۲۳۲۔ (ڈھرت۔ درباری کا شعر) ۱۹۳۰ء

۲۳۲ (۱۹۳۰ء) (۱۹۳۰ء) (۱۹۳۰ء)

تو تن سڑوپ مانوں۔ چچی ہے جو بن باٹ۔ پیسہ لیشیں بیٹھو کوری +
 تولا بھوں آچھی آرو۔ بھائے باٹ۔ ناہنیں گھاٹ۔ پل پٹ تولیں لیت۔
 آے ری نت اچھاں کوری +
 اترت اگن بھاجن۔ بھرے پچارے پیسی۔ چھب لونی کٹ لول۔
 چن کر من پر ننگ اکو۔ ری +
 ہر کے نینان بیوپاری جن کی رکوتی۔ لیئیں ٹھاڑے ہیں لیہہ !
 دیہہ پیت۔ پساہ سی گوری +

نہ تان-ساروہ مانوں، رخی ہے جوبن ہاٹ؛ پسم-ساہ لیں بٹو کوری ॥
 تولا مہ آجھی اکر، مای-واٹ ناہن گھاٹ، پل-نپٹ تولیں لیت؛
 آجھی نیت کپماں کوری ॥

امرت اگن-بھاجن، مہرے پچارے پیسی، لیشیں لونی کٹ-لول؛
 جین-کر من پر ننگ اکو-ری ॥
 ہر کے نینان بیوپاری جن کی رکوتی؛ لیئیں ٹھاڑے ہیں لیہہ؛
 دیہہ پیت کس-ساہ سی گوری ॥

(۱۹۳۰ء) (۱۹۳۰ء) (۱۹۳۰ء)

چلے مزار پیار (ے)۔ ڈسے آہ مار !!!
 کٹوار آڈرے انہار۔ بھئی دیکھے نہار +
 نیناں جل دھار۔ سیرے دکھنار۔ ٹار چندن کو ڈار۔
 ناہیں سہ ناہنار۔ ہوت ہے پکار۔ اپ کیسو پکار +

مورن کئے اُدھکار۔ ہاریں ہمت کار۔ مار کچھ کو سچا۔
 اُت ناہیں اب بچا۔ بھولے سب سماں چار۔ ۳
 موہن ستیاں نوار۔ کیجے نہ اُد آر "پہمی"
 روگ بھیو جلتوار۔ کانے کے دمن ہار۔ پلنب نہ کیچو گمار۔ ۴

دیکھیے مزار پوار(۲)، اُسے آدھ مار؛
 کمار آدھ انہار، اُدی دیکھیے نیہار ॥ ۱ ॥

نہاں ماسہار، سیرے دھینار، تار چندن کو ڈار۔
 ناہیں موب نا سہار، ہوت ہے بیکار، ابے کسے اویچار ॥ ۲ ॥

مورن کے اُدھکار، ہارے دھتکار، مار-ویس کو سچار۔
 کاسی نہاں اوی بچار، بھولے سب سماچار ॥ ۳ ॥

موہن سہاں نیہار، کیجے نہ اوار۔ (پہمی)،
 روت موبو ماسہار، کاسے کے دمنہار، ویسے نہ کیجہو کمار ॥ ۴ ॥

(۲۳۴۔ (دھرت در این)

(۲۳۵۔ (پہمی—پہمی)

سن ہے اتار نار(۱)۔ کر لے سنگار چار(۲)
 جو بن کار۔ اب تو انکھ بڈار!-۱
 مٹاڑے سنگار۔ اور موت ہٹ کار
 گوری اُونچے کرنا۔ جان رس کے کاپار-۲
 چیرت اکار پیار(د)۔ سنگ نے سدھار
 ہوت اُد آر۔ ایی ہے سنگھن سدھار-۳

پیمی داینی چمتکار - چھیلی بکن رار -
 دیکھ لایو ہے گت ر مار ! ۱-۴
 پیاری کین تیر اودھار - کہت پکار
 آلی سیمو پکار - راکھ نا اودھار - پھیر کیجی ری سانجھ کاکا - ۵
 سونہے انار نار، کرنے سنگار چار ،
 جوہنکار، ابھ تو انکھ بیدار ॥ ۱۵ ॥

ٹاڈے سؤکھماں، آئیں موہے دھکار ،
 مھارے اُچھے کرنار، جان رتس کے سماچار ॥ ۲ ॥

دھیت-بھکار پھار(۱)، سنگھڑے سبھار ،
 ہوتے بھکار، پھڑے مہینہ سوار ॥ ۳ ॥

‘پہمی’ دھیت-بھکار، کھنڈی کھنڈار ،
 دھنڈا لہو ہے گھڑار مار ॥ ۴ ॥

پھاری کین تیر اودھار، کھنڈے پھار ،
 آکھئی سمنو بھار، راکھنا اودھار، پھڑے کھنڈے ر ساکھئی سکار ॥ ۵ ॥

(۲۳۵ - ۲۳۶ (رامکرتی) (در رام کلی)

آئے میں ہمارے پرات - جھبھوات - اسات - نس بات سرلین بزن انیک ۱
 نکھ ریکھا پینے گات - نیناں ہو نہ شہات - جاگے رات انگرات -
 من بھیرت ناہیں - تاہو میں آدوگ ۲
 باتن میں تھرات - چال ہو لٹھات - پھولے نہ سات -
 سب ہوں بات ہو رسیلی بیگ ۳

نیند کو نہورو ناہیں - پُرسبو ہے گات
 آئیں اکھات جات - دیکھے جو بہاری نیک ۴
 آئے ہیں ہمارے پرات، لہجہ بکات، بکسات، نیک بکسات، لیکن بکسات ۱۱ ۱۱
 نکرے کا بکسات، نکرے نہ سوہات، جاگے رات، آنگرات;
 من نہ ٹیرات، تاہو میں اڑے ۱۱ ۲۱
 باتن میں توترا، چاہو بکسات، فکے نہ سماات;
 سب ہیں بات، ہو رسیلی بک ۱۱ ۳۱

نیک کو نہورو ناہیں، پرسبو ہے گات;
 آئیں اکھات جات، دیکھے جو بہاری نیک ۱۱ ۴۱

(۱۵ + ۱۶) (رامکلی) - ۲۳۶ - ۲۳۷ (۱۶ + ۱۷)
 کیسے آؤں ہوئے سبھی - ساس نہ گھیریں نہ جات۔
 دن نہیں چنیں نہ بکات - نیک آت بکات جات۔
 کوڑہتو کچھو کچھو بکات - جو بکات جات۔
 ساتو شکھ کے ایک ڈھک پائے - پیک کے کیش جات۔ ۲۰

کیسے آت ہوئے سبھی، ساس نہ بکات، نیک آت جات۔
 دیکھے نہ بکات، نیک آت جات ۱۱ ۱۱

کوڑہتو کچھو کچھو بکات، جو بکات جات۔
 ساتو شکھ کے ایک ڈھک پائے، پیک کے کیش جات ۱۱ ۲۱

(۱۲ + ۱۳) (دھنا سری ملتان) - ۲۳۷ - ۲۳۸ (۱۲ + ۱۳)

ہر ہرے ہرے میں بکات

کئیں کھیل سبئی کھار - سانی اپنی بانی
 ہوں انار کچھو کھیل نہ جانوں - کرینڈت پھپھانی-۱
 کوڈ گاوت کوڈ ناچت ناری - کوڈ دھائے لپٹانی
 ترن بال لال سنگ کھیل - نیہہ رنگن میں سانی-۲
 موہ گللال بیت پچکاری - رس سنگدھ جگ جانی
 لئی چھائے کامری کاری - گاری مڈھر بکھانی-۳
 اب تو رچو کھیل یا برج میں - کھیلت ہے بیانی
 ”پیمی“ بھگوا لہو لال سوں - چھاؤ لال برانی-۴

ہر ہوری بیرجے میں ٹانی ॥

کسے بولت سببے بیلار، سانی اپنی بانی
 ہوں انار کدو خیل نہ جانوں، کدو موند پھٹانی ॥۱۱

کدو گایت کدو ناچت ناری، کدو ڈای لپٹانی
 کدو لال لال لال لال لال، کدو رنگن میں سانی ॥۱۲

موہ گللال بیت پچکاری، رس-مگنڈھ جگ جانی
 لئی چھائے کامری کاری، گاری مڈھر بکھانی ॥۱۳

اب تو رچو خیل یا برج میں، کھیلت ہے بیانی
 ”پیمی“ بھگوا لہو لال سوں، چھاؤ لال برانی ॥۱۴

(۱۱+۱۲) (۱۳+۱۴) (۱۵+۱۶) (۱۷+۱۸) (۱۹+۲۰) (۲۱+۲۲) (۲۳+۲۴) (۲۵+۲۶) (۲۷+۲۸) (۲۹+۳۰) (۳۱+۳۲) (۳۳+۳۴) (۳۵+۳۶) (۳۷+۳۸) (۳۹+۴۰) (۴۱+۴۲) (۴۳+۴۴) (۴۵+۴۶) (۴۷+۴۸) (۴۹+۵۰) (۵۱+۵۲) (۵۳+۵۴) (۵۵+۵۶) (۵۷+۵۸) (۵۹+۶۰) (۶۱+۶۲) (۶۳+۶۴) (۶۵+۶۶) (۶۷+۶۸) (۶۹+۷۰) (۷۱+۷۲) (۷۳+۷۴) (۷۵+۷۶) (۷۷+۷۸) (۷۹+۸۰) (۸۱+۸۲) (۸۳+۸۴) (۸۵+۸۶) (۸۷+۸۸) (۸۹+۹۰) (۹۱+۹۲) (۹۳+۹۴) (۹۵+۹۶) (۹۷+۹۸) (۹۹+۱۰۰)

ہوری کھیل سیم موہر - آدو دیکھن جیے !

موہ رنگ رنگو سب کامیں - جاموں لال رچے !

سأس نند کو بھٹی دہست ہو۔ پیچی بات بنیے
ہولی ہوے سسکی ری چلو۔ گن گئے گن کیے۔ ۲

ہوری खेलत स्वाम मनोहर, भाबो देखन जइए।
मोए रंग रँगो सब कमिनि, जामों लाल रजइए ॥१॥

स्वस ननंद को भइ रहसत बहु, पेमी बात बनइए।
होली होवे सबी री बसो, गुन गइए गुन गइए ॥२॥

(१६+१२) (नलित) २३६ — २३९ — (درलित) (१२+१५)

سادھو بھائی ہوری کھلت۔ آچھو رنگ بناو
دھیان راگ مدھرے تانن سوں۔ ہر نمن گن گایو۔ ۱
پانچو بھوت آتما پیا۔ پرہ رنگ میں نایو
آس سللیت کے داری پیچی۔ ہر کو پچکوا پایو۔ ۲

साधो भाई होरी खेलत, भाबो रंग बनायो।
भ्यान-राग मधुरै तानन सों, हर-सुमरन गुन गायो ॥१॥

पंचो भूतै आतमा पीय, बिरह रंग में नायो।
अस सुललित कै वारी पेमी, हर को फगुना पायो ॥२॥

(१६+१६=३२) (काफी) २४० — २४० — (درکافی) (۳۲=۱۶+۱۶)

شکھ سانی ہوری ہم دیکھی۔ کھلت لالن کے سنگ پیاری
پانچ پچیس چھاڑ کے دوری۔ گیان رنگن میں بوری ساری۔ ۱
دھیان راگ باجو انہد کو۔ برنہم جوت دیپ اجیاری
پرے مہر کٹج میں ڈاریو۔ آداگون مار پچکاری۔ ۲

लाल गलाल अबिर, درس-पेप - दिकित - पित जीवों म्ठोरी
 ऐसे किल पे 'पि' म्ठोस - तन मन दहन किजे बलबारी - ३

मुससानी होरी हम देखी, खेलत लालन के संग ज्वारी ।
 फांच पचीस छाड के दोरी, ग्यान रंगन में बोरी सारी ॥१॥

भ्यान-नाग बाजो अनहद को, अल-जोत दीपे उजियारी ।
 परै मिहिरे-कुल्ल में डारधौ, आवागवन मार पिचकारी ॥२॥

लाल-गुलाल अबीर बरस-छवि, देखत नांचत ज्यों मतवारी ।
 पेसे खेल प पेसो सरबस, तन मन धन कीजे बलिहारी ॥३॥

(ध्रुपद—मलहार) - २४१ - २४३ - (दुधरत दरलर)

आँ ग्ठ्ठा बहारी मानों - सबा सी ब्राजत !
 गर्ज म्ठोङ्ग दहन - जल्लि कन रारितार ब्राजत सभाए - १
 जग्लु मसालि बारी - चारुत म्ठो - म्ठो गत बदाय -
 गावों म्ठोदित म्ठो म्ठो - अप्पे न्ठोको पाए - २
 दामिनी कृत रृत - लागत सभाए
 पिपी दादर म्ठो दित रङ्ग ओहकाए - ३
 ऐसे से मान जन - किजे हो - यानी नार
 पादस नािक अप्पे बहगत नले - ४

आई धटा भारे मानों, सभा सी बिराजत,
 गरजे म्ठो-धुनि, म्ठो किरार, तार बाजन सुहाये ॥ १॥
 जुगनु मसल्ले बारै, बातरक पपीहा, मोर गत बतावै,
 गवै सुत देव म्ठो म्ठो, उपज नीको पाये ॥ २॥

ہامینی کرکے نیرت، لاگات سداہے،
'پہن' داہور ڈکھور دےت، رنگ اڈیکاہے ॥ ۳ ॥

ہسے سمے مان جانی کجیہو اڈیاہی ناہی،
پاکس - ناہک اڈیہ ہمان بناہے ॥ ۴ ॥

(۲۴۲) - (حجے در نعت رسول اللہ)

۲۴۲ (کلمہ—دےدھتسٹوتی) [رولا a(۲۴) (جھولا b(۲۴) c(۲۴)]

- (a) سَندھو سِلِیلِ میلِ سُر - اَدْوِیتِ اَنّتِ وِت
ناہین گھن گگن گگن - پرکاس پڑت گت۔ ۱۔
(b) ناگِ لوکِ سُرلوکِ لوکِ مدھم - کرہ چو دس
پانچو من تہہہ بجلتِ سادھ - راکھے تینکھ کس۔ ۲۔
(c) جس کبیتِ سوکوی - جگ پرگٹ کئے۔ اور سب اترچہ
نہ ہتو جو محمد نام ایک - نہ کرت کرتار کچہ۔ ۳۔

- (a) سینڈھو-سلیل بیل-مور، اڈیت اَنّت-وِت۔
ناہین-چن-ہمان-ہمان، پرکاس-تدیت-گت ॥ ۱ ॥
(b) ناگلوک سُرلوک لوک-مدھم، کورہے چو دس۔
پانچو من تہہہہ جگتِ سادھ، راکھے تینکھ کس ॥ ۲ ॥
(c) جس کبیتِ سوکوی، جگ پرگٹ کئے، اور سب اترچہ۔
نہ ہتو جو محمد نام ایک، نہ کرت کرتار کچہ ॥ ۳ ॥

(۲۴۳ - ۲۴۴) (دےدھتسٹوتی—کبیت)

- اَسْتِ نہ کہی جات - مت ہو نہ مٹیرات
ناہبِ مِت آئے - آپ ہیں کنول ال۔ ۱۔

مکان مانجھ احمد - ا حد لامکان - دیکھو
 ایکے کے بسیکو - جن جانوں رے مجھل پل-۲
 تیرو پرتاپ سب - 'شت درشت' دیکھت
 باس بھو تور روپ - جگ جیوں پھپ دل-۳
 بیاکل میں کل - کل کل دیت 'پہی'
 خاتم رسول کو - کلبہ اچیل کل!-۴

अस्तुति न कही जात, मतहू न ठहरात ;
 नायव-मिन्त आये, आप हीं कँवल-अल ॥ १॥

अकान माँक अहमय, अहव 'ला-मकाँ' देखो;
 एकै कै बिसेखो, अनि जानो रे जुगल पल ॥ २॥

तेरो प्रताप सब, 'सस्त-दिराव' दीखत ;
 बास भयो तोर रूप, जग ज्यों पुहुप-दल ॥ ३॥

व्याकुल में कल, कलकल देव 'पेसी' ;
 खलम-सूल को, 'कलमा' अफल कल ॥ ४॥

(कبت) - ॲॲॲ

ॲॲॲ (कवित)

من کو مہنت بیٹھو - تن کی مڑھی مانہہ
 پاخ او پچپیس سیکھ - ساکھا آگیا کاری ہے-۱
 آسن پیسے کوکین - گیان دھیان گوردی لین
 جٹا سو پریم جوت - نیکی گھنگواری ہے-۲

سَنکھ دُھن - انہد اناہد - سہایو 'پیتی' ;
 تیرتھ 'انا' انتہات - سُن سمنہ اپاری ہے ۱۔
 نینن جھڑکھا تریں - چتون مالا پھیریں
 درسن پرساد سدا - دیت لوکا چاری ہے ۲۔

من کو مہت بٹو، تن کی مٹی مادی ;
 پاچہ آؤ پھیس سیکھ، ساکھا آتماکاری ہے ॥ ۱ ॥

آساکن دھبے کو کین، مہان دھان گودری لہن;
 آٹا سو پرمان-آوت، نیکی چنچاری ہے ॥ ۲ ॥

سکھ دھن آناہد-آنا'ہد، سداوہ 'پیتی';
 تیرتھ-آنا' آناہد، سمن-سمنہ اپاری ہے ॥ ۳ ॥

نہنن آناہد تہ، دیت تن مالا کھڑے ;
 دھان-آناہد سدا، دیت لوکا چاری ہے ॥ ۴ ॥

(کبت) - ۲۴۵

۲۸۵ (کبت)

لاوت سندیس پیہ - کلیس بھو اپدیس
 دینو ہے نریس - جوہنس گردھاری ہے ۱۔
 آپن پدیس - ہم جوگ بھیس - جٹاکیس !
 بیجبت ستریس - تہنہ آوپر ہتھکاری ہے ۲۔
 چہ ڈوال ڈول - مانو کت دینوں پس گھول
 مت اول 'پیتی' - من مہا سداہاری ہے ۳۔

کہت ہو بول - سن نہیں اُٹھت لول
اُودھو ! سیام کارے - پن رسا تباری ہے۔ ۴۔

لاکت سہیں-پید، کلتس مروت وپدس ؛
دینو ہے نرےس، جو ہنس گریخاری ہے ۱۱؟۱۱

آپن ویدس، ہم جوغ-بہس جٹا-کےس ؛
بہجت سورس، تیدھ اُپر دیتکاری ہے ۱۱۲۱۱

جیہ ڈواںڈول، مانو کیت دینو بيس بول ؛
ماتآول 'پہمی'، من-منسا سیخاری ہے ۱۱۳۱۱

کھت ہو بول، سن لہرے اُٹھت لول ؛
اُوہو ! سیام کارے، پن رسنا تباری ہے ۱۱۴۱۱

(کبت زیوکی) - ۲۴۶

۲۸۶ (کبیت—دھکلی)

چت نہ چن - چھوٹ جات - منت رکیں پن
کچھوئے مین جیسے نیں - یہ دھرت ہیں !-۱-
سرپس لیت 'پہمی' - پیم پن نہیں رکیں !
کت چلن نہ دیت - چت مدرت میں-۲-
دپت اٹوپ کو پلان - روس تاجن لے
بھالے کے تنگ چڑھ - سدا اکھت ہیں-۳-
رت کر- بچارکا کو - رن کو یہ لیس !
تیرے یہ لیٹرے نیناں - ٹوٹو کرت ہیں-۴-

चित نہی چن، کھڑے جات، مہر کین پن ;
 کھڑے عہد میں جیسے نین، ایسے دہرے ہیں ॥ ۱ ॥

سرکس لیت 'پہلی'، ہم پون نہی کین ;
 کیت چلن نہ دیت، کیت مہرے ہیں ॥ ۲ ॥

کپڑے-کپڑے کو پھان، ریس تاجن لہ ;
 ہاتھ کے تھوڑے چھ، سدا اکرے ہیں ॥ ۳ ॥

مہر کر، کیت کاکو، رن کو یہ لہس ;
 تیرے یہ لہرے نیناں، لہرے کرے ہیں ॥ ۴ ॥

(کبت) - ۲۴۷

۲۵۵ (کبت)

نیکے انیسے - چکڑے نہی بھرے پیارے - پٹ کرے
 ۱- تمکارے سے آرت ہیں
 اُرمائے گھارے - پران نیارو ہارے - من کیسے ٹھہرے
 ۲- ہارے! نٹ جیوں چڑھت ہیں
 مہو بھرے - رس بھرے - اربے پیسے! سمو بات !
 ۳- کوڑا نہیں نہرت ہیں
 چوٹ کے مورن سوں - کورن کے مورن سوں آلی تیرے
 ۴- ہمہ پیت سی کرت ہیں

نیکے کیت کاکو، نہی بھرے پیارے، نپٹ کرے
 تمکارے سے اکرے ہیں ॥ ۵ ॥

اور مانتا باوے، پرائے نیاں دھلاوے، مان کسے ٹھراوے؛

ہاں ! نٹ جیوں بکھت ہوں ॥ ۲۱ ॥

مڈھ بھرے، راس بھرے، بھر بھرے، بھیمی' ساموہاں ;

کوٹ ناہی نیوہرت ہے ॥ ۲۲ ॥

چیتا بن کے موہن سوں، موہن کے موہن سوں، بااں سوں تیرے جیوں؛

دھیاں پیتاں سوں کرکھت ہوں ॥ ۲۳ ॥

(کبت) - ۲۴۸

۲۴۸ (کبت)

کاہوں لینے پرائے - کاہوں من - کاہوں ہو بانٹ

۱- سرس بانٹ لینوں - نیاری سی پتیت ہیں۔

کھلی ڈاریں کھل - نٹ کے سے چل بل

۲- پزبل ریل سوں - نہیں کوؤ نہ کھٹیت ہیں۔

انگ انگ گھائے 'پسی' - رس بس رہو ٹھلے

۳- کورن کے انین - دیکھ چتیاں پھٹیت ہیں۔

چل سبل کیدھوں - کسل سہت ال

۴- کیدھوں اے نول - نیناں مجک نیٹیت ہیں۔

کھڑے لینی پرائے، کھڑے مان، کھڑے ہو باؤٹ :

سرس بانٹ لینیو، نیاری سوں پتیت ہوں ॥ ۲۴ ॥

کھڑے لینی پرائے، کھڑے مان، کھڑے ہو باؤٹ ;

سرس بانٹ لینیو، نیاری سوں پتیت ہوں ॥ ۲۵ ॥

अग अंग बाबे 'पेमी', रस-बस रहौ ठाब ;

कोरन के अनीन, देखि छतियाँ फटियत हैं ॥ ३॥

बचन सुबल कैधौ, कमलसहित अति ;

कैधौ ये नखल, नैनां-जुगल नटियत हैं ॥ ४॥

(कबित) - २२७

२४६ (कबित),

दिकित डरारے - اور ات کج رارے

چکھ-را دھکا کے تارے - پدھو راج کے اکھارے ۱-

لیکیت پسارے - مین کمنجن رتارے !

روپ - اتم نکھارے - پریت دت سے سدھارے ۲-

متھ کے بکارے - لاج بھرے درگ جारے

پیچی مو میں - جات نا سنبھارے ۳-

کام کے بنگارے - لول چنچل کرارے

لال لوچن بہارے : دُرگ موچن ہارے ۴-

दीखत दुरारे. मोग अति कजरारे

चखु-गणिका के तागे, बिधुराज के अखारے हैं ॥ १॥

लेखन विसारे, भीन-खंजन रतारे :

रूप उत्तम निरारें प्रीत-दुति में सुधारें हैं ॥ २॥

मय के नकारे, साज भरे दृग जाने ;

पेमी मो नें, जात ना संभारें हैं ॥ ३॥

काम के नगारे, लोल चंचल करारे ;

लाल लोचन तिहारें, दुर्ग-मोचन हमारे हैं ॥४॥

(कबित) - ५०.

२५० (कवित)

निके कजारें - तिनके मूँहप नहारें !

अत बिटै अनारें - पदुमराज के अहारें हैं-१

लिकत पसारें - बिन कबिज अतारें !

रूप अतम नकारें - तम रस जो सुनारें हैं-२

फतह के नकारें - लाज भरें बहो बहारें

अरे कौय बिभी ! जात मो में न नकारें हैं-३

काल कुठ तारें - ब्रह्म हों कल करारें !

बाल ! लोचन तमारें - दुःख मोचन हमारें हैं-४

नीके कजारें, तिनके मधुप निहारें ;

अति मीतै अनियारें, विधुराज के अखारें हैं ॥१॥

लेखत बिसारें, मीन खंजन उतारें ।

रूप उत्तम निखारें, तामरस जो सँवारें हैं ॥२॥

मन्य के नगारे, लाज भरे बिभु भारें ;

अरे कवि 'पेमी' ! जल में ना सँभारें हैं ॥३॥

काल-कूट ठारें, किधौ कज्जल करारें ;

बाल ! लोचन तिहारें, दुःखमोचन हमारे हैं ॥४॥

(کبیت) ۲۵۱ - ۲۵۲ - (کبیت)

آج ہوں گئے بے پرہیز - دیکھ اچھرچ
سُدھ نہ رہی ری کچھ - مو من ادھیری کوں-۱
پری ہے اچیت - ایک گوارنی کمل نیت
پہمی کہیں دیت - نور لاگت نہ دھری کوں-۲
سُرت ہو نہ ساتھ - کہوں سیس کہوں ہاتھ
بالسری سنائے ہاتھ - سرچون ہمہری کوں-۳
ہاتھ نہ گاتھ - چل دیکھو آلی میرے ساتھ !
دُور ت میں لیں ہاتھ - ہاتھن ادھیری کوں-۴

آجیہ کبھے ہے ویرنچ، دیکھ اچھرچ ;

سُرت نہ رہی ری کچھ، مو من ادھیری کوں ॥ ۱ ॥

پری ہے اچیت، پک مھارینی کمل-نیت ;

پہمی کہیں دیت، نور لاگت نہ دھری کوں ॥ ۲ ॥

سُرت نہ ہو نہ ساتھ، کہوں سیس کہوں ہاتھ ;

بالسری سنائے ہاتھ، سرچون ہمہری کوں ॥ ۳ ॥

ہاتھ نہ گاتھ، چل دیکھو آلی میرے ساتھ ;

دُور ت میں لیں ہاتھ، ہاتھن ادھیری کوں ॥ ۴ ॥

(کبیت) ۲۵۲ - ۲۵۳ - (کبیت)

آج ہوں گئے ہے کچھ - کہا کہوں شکہ پُنج
سوار تھ جنم جوے - ایسے ہوئے جیہبہ-۱

جیسے اٹھ گھن سیام - تیسویں چیل کام !
 سیام پڑت ایک رت - رنگن میں ریچھو۔ ۲۰
 کہت نہ بن آوے - جیسیں مین جل پائے
 'پیمی' ڈکھ چنتا ہو کو - ہوت ات پھیچھو۔ ۲۱
 پیت پھیچھو - ادبھت ست لیچھو !
 سو گل بانہہ ڈاریں - کچ کچن کو بھیچھو۔ ۲۲

اچھ ہوں گئے دے کُنج، کدھ کدھوں سول-پُنج ;
 سوارے بنم آوے، یسوں ہوئے جیجیو ॥ ۱۱ ॥

جیسے اٹھ بن-سیام، تیسویں جیل کام ;
 سیام پڑت اکر-رت، رنگن میں - ریمبھو ॥ ۲۱ ॥

کدھت نہ بن آوے، جیسوں مین جلا پائے ;
 'پیمی' دھس پینتاہو کو، ہوت اچھ جیجیو ॥ ۳۱ ॥

پیت پھیچھو، اچھبھت ست جیجیو ;
 سو گل-واہ ڈارے، کُنج کُنجن کو جیجیو ॥ ۴۱ ॥

(کیت) - ۲۵۳

۲۵۳ (کجیت)

کیو سندرئیں - اُردھو سندر نرئیں
 چت بھول گیو - انگ اٹک بھوکمن پیکھو۔ ۱
 بھولو شکھ بھوگ - بن جوگ کرت جوگ
 بھولے گت مت - تن من ہو کو پھیچھو۔ ۲

مُرت مُرت کر۔ تاپ سے بُرت تن
 بھولو بے پیچی۔ دھن سرن کو سوچو۔ ۳
 کُنجن کو نیچسو۔ جمن جل پیچسو!
 سو گل باہنہ ڈاریں۔ کُنج کُنجن کو بھجو۔ ۴

کھینچو سَہس، کھو، سُندر نرس;
 بھیت بھٹ گयो، اُنگااُنگ بھُسن کُجیو ॥ ۱॥

بھو سُل-بوغ، بِنجوغ کرک جوغ;
 بھو گتی متی، تن مَنہ کو کُجیو ॥ ۲॥

سُرک سُرک کر، تاپ سے بَرک تن;
 بھو سَہ 'پی'، بَن-سَرن کو سَہیو ॥ ۳॥

کُجن کو کُجیو، جمنکَل پیجیو;
 سَہ گَل-بَہ ڈارے، کُجن کُجن کو کُجیو ॥ ۴॥

(۲۵۴) - (کیت)

۲۵۴ (کیت)

کُنجن میں درس ہے۔ دیکھو جاے دمپت کو
 شکہ کے سَموہ مَہو۔ مات نہ سات ہیں۔ ۱
 جیے اُٹھے گمن سیام۔ تیسوئی ہورے کام
 اُنگ پَرِت اُنگ۔ چھوٹ چھوٹ تیرت ہیں۔ ۲
 لیٹ جات لوٹ جات۔ لوٹ جات کہتوں کے
 دُور دُور بھائورے۔ چنیل بُھات ہیں۔ ۳

کہت نہ آوے 'پہی' - دیکھیں من پھن پادے
 پیچھے پھٹات ریچھ - ریچھے پھٹات ہیں ۴۱

کھنن میں درسن ہے، دےلو جاو دھاتی کو ;

سور کے سمور، مہو-سات ن سمارت ہے ॥ ۲۱ ॥

جیسے وٹے بن-سوام، تیسوڑی دھوڑے کام ;

اگر پرتی-اگر، کھٹ کھٹ نہایت ہے ॥ ۲۲ ॥

لہٹ جات لہٹ جات، آٹ جات کھڑے ہے ;

دور دور ساوڑے، چنبل لومات ہے ॥ ۲۳ ॥

کھت ن آوے 'پہی'، دےلو من چن پاتے ;

نہیچے پٹات ریک، ریک پٹات ہے ॥ ۲۴ ॥

(کہت) - ۲۵۵

۲۵۶ (کہت)

برہ پھونک دینی - گت مت بے یلینی !
 ایسی بس کہنی - دیکھ بھول گئی گیان ہوں ۱-
 اودھ کو منتر پھونک - اور تتر جتر کر
 راکھ لینے دھیر - دیں بدھ کے پڑمان ہوں ۲-
 بیٹی سو تو بیٹی - 'پہی' کہت نہ بن آوے
 اب آو پادوس - کہا کردن اجان ہوں ۳-
 کام کے مردن سوں - پون کے جھکون سوں
 مورن کے کہورن سوں - باغ ہے تو جان ہوں ۴-

बिरह कुँक दीनी, गत मत सबै लीनी ;
 देखो बस कीनी, देखि भूल गई म्यान्हीं ॥१॥

अधि को मन्त्र कुँक, और तन्त्र जन्त्र कर ;
 राख लीनै धीर, दई बिधि के प्रमानहीं ॥२॥

बीली सो तो बीली, 'देगी' कहत न बन आवे;
 अब आयो पावस, कहा करौ अजानहीं ॥३॥

काम के मरोरन सों, पौन के झकोरन सों ;
 मोरन के कहोरनसों, चाँचिहैं तो जानिहूँ ॥४॥

(۲۵۶ - (پیچے) (کاتبہ (۱۱ + ۱۳) + آلال (۱۵ + ۱۳))

۲۵۶ (کاتبہ) [کاتبہ (۱۱ + ۱۳) + آلال (۱۵ + ۱۳)]

سج سورہ سنگار - چلی ٹولا پیہ - کابن
 کنول روپ مکھ نین - انگ انگن اترامنی ۱-
 پتی شک آ دہیں - ٹول ناری من بنجن
 روم روم آتساہ - چاہ ڈوبے چکھ کھن ۲-
 ات ہلاس ہمت - چت کرچا - بیٹھ لیو ان انگ ال
 کب کہت پڑی روپ چپ - اگن کٹڈ چلبو کنول ۳-

सज सोरह सिंगार, चली नवला पिय-कामिनी ।
 कैवल्य-रूप मुख नैन, अंग अंगन इतरामनि ॥१॥

फती संग आ दहैं, नवलनारी मनरंजन ।
 रोम रोम उत्साह, चाह हवे बल-खंजन ॥२॥

اُتھتی ہوا اس دھڑکنے پر چلتا; بٹھ لیتو وہ اُنک اُتھ
 کبھی کبھت پدمینی رُپ لکھتی; اُتھ-کُٹھ لکھتی کبھت ॥۱۱॥

(کبت) - ۲۵۷

۲۵۷ (کبت)

کیسے ہیں سرج - جیسے کس منوج کہہ!
 کیسے ہیں منوج - جیسے چکرواک اوج ہیں۔ ۱۔
 کیسے سو چکرواک اوج - یم پھپ کہہ!
 کیسے ہیں یم پھپ - سر پھوج جوج ہیں۔ ۲۔
 کیسے رنگ جوج - جیسے مولی بن کوٹج کہہ!
 کیسے بن کوٹج - جیسے پیاری کے اوج ہیں۔ ۳۔

کیسے ہیں سرج، جیسے کس منوج کہہ،
 کیسے ہیں منوج، جیسے چکرواک اوج ہیں ॥۱۱॥

کیسے سو چکرواک اوج، یم پھوج کہہ;
 کیسے ہیں یم پھوج، سر پھوج جوج ہیں ॥۱۲॥

کیسے رنگ جوج، جیسے مولی بن کوٹج کہہ،
 کیسے بن کوٹج، جیسے پیاری کے اوج ہیں ॥۱۳॥

(کبت) - ۲۵۸

۲۵۸ (کبت)

سیری سیری ادکھ - اور سیرو گھن سار
 او چندن - سموہ سیرائی مار ڈار ہوں۔ ۱۔

ایک ہی بچار من - آوت بدان موو !
 'پچی' کوی - تاتیں اور منتر نہ بچار ہوں۔ ۲۰
 روپ رنگ آبھا سب - جار کے صیم کینہوں
 تاہی کو - نوک لوکنجن کرنی سدھار ہوں۔ ۲۱
 کام جم آئیں گے - اوس کے تہارے پاچھے
 دیکھئے یں - نہ موں - یاتیں آپ ہی پاپہوں ہم

سیری سیری آوکلد، آویر سیرو بنسار ;
 آو چندن، سمڈھ-سیراई टार डारहौं ॥ ۱ ॥

एकही बिचार मनै, आवत निदान मोहि ;
 'पेमी' कबि, तातें और मन्त्र न बिचारहौं ॥ २ ॥

रूप रंग आभा मन, आरिकै भसम कीन्हों;
 ताही को, लोक-लोकजन करै सिधारहौं ॥ ३ ॥

काम-जम आइंगे अवसिकै विहारे पाछे ;
 देखिय मैं, न मों, भातें आपही अपारहौं ॥ ४ ॥

(کبت) - ۲۵۹

۲۵۶ (کبیت)

کنجن تیں آئی (مانوں) موہی سی گن چت
 ٹنگی سی نہ بانوں - کیدھوں آتن ستائی ہے۔ ۱
 نند چٹانی کل نارن کی لاج نہیں
 اوکھل سی ٹھاڑی - موہ سندھو میں انہائی ہے۔ ۲

مور منتر (کیسوا ہی مانی ہیں - بولی سی دیکھے
 'پیمی' واہی اور ٹکے - جہاں نیناں لگائی ہے۔ ۲۰
 جائت ہوں پیس پیسے - بانٹری کے بس
 تان موہنا سنائی - پے موہے نائنائی ہے۔ ۲۱

کھنن تے آئی، موہی سی مگن-بیت ;
 ٹہی سی نجانوں کدھوں آتھن سواہی ہے ॥ ۱۱ ॥

ننہ-بجٹانی کھن-نارین کھی لاکھناہی ;
 آوےکھ سی ٹاڈی، موہ-کھن-میں آندہاہی ہے ॥ ۱۲ ॥

مور مگر دی مانیہے، بولی سی دیلے ;
 'پیمی' کھی آور ٹکے، جہاں نیناں لگائی ہے ॥ ۱۳ ॥

جائت ہوں بیس بیتھ، بانٹری کے بس ;
 تان موہنا سنائی، پے موہ-ن-سواہی ہے ॥ ۱۴ ॥

(کیت) - ۲۶۰

۲۶۰ (کبیت آساواری)

تب تیں ہیرانی ہو - گوارن نویلی !
 کتک متک او - چتک گئی۔ ۱
 جب تیں تہارو روپ - سندر سہایو (دکیو)
 ساس نند کی ہتک گئی۔ ۲
 ڈورت ایانی جیے - کہت کچھو کو کچھو
 جانی نہ پرت ایسی - لٹک گئی۔ ۳

ٹیک دکھائی دیو۔ مومن ریسے
'پہمی' بن دیکھیں تیں - بھٹک گئی۔

تھ تے ہیرانی ہو، مگرانی نوبلی ;
کیتک مٹک آئی، چٹک गई ॥ ۱۱ ॥

جھ تے تیراویں روپ، سندر سوراوی ;
سام نند کی، ہٹک गई ॥ ۱۲ ॥

ہیرت اچانی جیسے، کھٹ کھٹ کو کھٹ ;
جانی ن پرست یستی، لٹک गई ॥ ۱۳ ॥

نیک دیکھا دے، موہن رسیلے ;
'پہمی' بیک دیکھ تے، مٹک गई ॥ ۱۴ ॥

(کیت) - ۲۶۱

۲۶۱ (کیت)

کیدھوں شریتر کے سوار مدھ - اہد آجھا !
کیدھوں سیام کام - کرپیا - کچن کے لئے ریکھ۔ ۱
کیدھوں سیام جگ میں پردیپ - کت کو نیکے !
گن تار کا بہت - کدھوں کھور دے رہو ہے سیکھ۔ ۲
بھون نین - تر قوم - سبھی کو بچار !
کیدھوں اندھرن او - ایمان کو ذکرے ریکھ۔ ۳
سماچار میل کو - چھیلی نار اپنے مکھ
'پہمی' منت بھر منت - شہائی چھپ دیکھ دیکھ۔ ۴

کہاؤں سُر-سُر کے سَچار مچ، अनहद-आभा ;

کہاؤں त्याम काम, कर पिया-कुचन के खिय रेख ॥१॥

کہاؤں त्याम जग में प्रदीप, कितकर नीकے—;

घन तारका सहित, किधौ ठौर दे रहूँही सीख ॥२॥

मुक्कनैन विमिर-तोम, ससि को बिचार ;

کہاؤں अंधरन औ, ईमानन कोर करै सीख ॥३॥

समाचार मेखब को, छबीलीनार अपने मुख ;

'पेमी' मस्त भरमस्त, मुहाई छवि देख देख ॥४॥

(کبت) - ۲۶۲ - ۲۶۲ (کبیت)

کاہے کوں اودھو دکھاری بھئے تم - لائے ہو میکھلا جوگ کی دلکے۔
 نیاؤ نہ کیوں اینت کرے سو تو - دینے لگے اب آگ بے دلکے۔
 تاہ کہا شکھ دیت ہو 'پیمی' - تجے کل کان او پران کو تیاگے۔
 جاؤن سیام بچھوہ بھوہ ہم - تاہی دناں کہیو گورکھ جاگے۔

काहे कौ ऊधो दुखारी भये तुम; जाये हो मेखला जोग की बाके ॥१॥

न्याच न कीनों अनीत करै सोतो; देने लगे अब आग बे दागै ॥२॥

काहि कहा मुख देत हो 'पेमी'; तबै फुल-कान औ प्रान को त्यागै ॥३॥

जा दिन त्याम बिछोह भयो हम; ताहि दिनौ कहाँ गोरख जानै ॥४॥

(کبت کاندھا) - ۲۶۳ - ۲۶۳ (کبت کا ہڑا)

اودھوؤ نیاؤ کرو تمہیں - جن دیہو لگائیں داگ پہ دلکے۔
 جوگ کے ساج اکاج ہیں لائے ہو - کاہے کوں کوؤ لے کوؤ لے ملکے۔

سُندر مورت لالین لے نت - 'پہی' جو دھیان ہی میں اُور اگے ۳
 سو کہو کا ہے کوں - کوؤ کری ہے رنج - (اُد) کہے کوں بولے جو گورکھ جاگے ۴

کھو جھوٹا کر تو مہی ; جانی دھڑ لگایان داغ پہ دانہ ۱۱۱
 جوں کے ساتھ بکھار ہی کاہے ہو ; کاہے کوں کوہ لے گودرے تاکے ۱۱۲
 سونہر مورت لالین لے نیت ; 'پہی' جو دھیان ہی میں انورائے ۱۱۳
 سو، کھو کاہے کوں، کوہ کر دے تاج ; کاہے کوں بولے، جو گورکھ جانے ۱۱۴

(کبت - ۲۶۲ - ۲۶۸ (کبت - ۲۶۸)

۱ - ہنگ بھوت لگائیں ہاشکھ - ہے کوؤ ایسے جو یم ہو پائے -
 ۲ - ناتھ کو ناٹو تیں - پکسے ہیو - کانہ کو ناتی سدا اُتر اگے ! -
 ۳ - جوگ رپو ہر پیارے - بلین تو پئے - کانہ ! بتھائیں نہ دھ لگے -
 ۴ - موہناں کی من مانی بھی تو - کہو ری بے بل گورکھ جاگے -

۱۱۱ - جوں مورت لالین لے نیت ; ہے کوؤ ایسے جو پیمہ پاکے ۱۱۱
 ۱۱۲ - جوں کو ناٹو تیں، پکسے ہیو ; کانہ کو ناتی سدا انورائے ۱۱۲
 ۱۱۳ - جوں لکھے ہر پوارے میں تو پئے ; کانہ ! بیاہے نیلے دھ لگے ۱۱۳
 ۱۱۴ - موہناں کی من-مانی نہ تو ; کھو رے سبے میں گورکھ جانے ۱۱۴

(کبت - ۲۶۵ - ۲۶۸ (کبت - ۲۶۸)

باورؤ سو - تیریں بار پار ماہیں - وار وار
 بھانورے کرت سیام - چھاڑیں لوکا چاری ہے -
 باسر نہ چین اور ڈورت پھرت رین !
 بولت نہ بین - میں کین ادھکاری ہے -

بیاض بے حال لال - کچھو نہ سنبھال 'پہمی'؛
 تیکسی چتون تیری - لاگی جب کاری ہے ۱۰۳
 کیسر اود ادھر چٹک لے کاڑھ - واری !
 روپ رنگ لاڈو ری - ایشیں نہ بہاری ہے ۱۰۴

باہرو سو، تیرے وار پار ماہی، باری باری؛
 ہانڈے کرت سھام، ڈاڈے لہو کا باری ہے ۱۱۱

باہر ن چن اور ڈورل فیرت مین ؛
 بولت ن بن، مین کین اہیکاری ہے ۱۱۲

بھاکول بھال لال کھو ن سبھال 'پہمی'؛
 لہی بھتھن تیری لہی جب کاری ہے ۱۱۳

کھسار کھ اہر بھوک لے کاٹ، باری ؛
 رھ رن لہو رے، پھسے نہ نہ ہار ہے ۱۱۴

(کیت) - ۲۶۶

۲۶۶ (کیت)

تم تو سیانے آپ کاج کون پھرو بھلانے
 سوچ نہ سنکوچ ایسے ئی دیکھت لیکو ہے ۱-
 بانسری کے تان ات بان سوگت کا نہ
 چھوٹ جات پران کدھوں جوگ کو پرکیو ہے ۲-
 ادبھت 'پہمی' کو مین لرت اچیت ہو کے
 ہوت نہ سنبھار سر - سر سو نہ ریکو ہے ۳-

دو کپوت ایک کچ - سنو ہے بکھائن میں
 پر ایک سو کپوت - سنوں ہے نہ دیکھو ہے ۴

دوم تو سنانے آج کل کے فیکرو بھلانے ;
 سوچ نا سکوچ اسے دیکھت لےکھو ہے ॥ ۱۱ ॥

ہاںسوری کے تان اری بان سو لگات کاندھ ;
 کھٹ جات پان کیدو جیو کو پورےکھو ہے ॥ ۱۲ ॥

اگرچہ 'پہلی' کو مین لکرت اچھت ہوکے ;
 ہوت نہ سہار سر، سور سوں نہ لیکھو ہے ॥ ۱۳ ॥

دو کپوت ایک کچ، سونو ہے بکھائن میں ;
 پر ایک سو کپوت، سونوں ہے نہ لےکھو ہے ॥ ۱۴ ॥

(کبت) - ۲۶۷

۲۶۷ (کبت)

نینک نہ سنکاونت - سٹاڑے کرو اُتپاد
 جاؤ اب جاؤ - تم پھرت 'اُتھیری' کوں ۱-
 بانسری سناوت ہو - بان سی چلاوت ہو
 گانسی لگاوت ہو - دھیر! ان اُتھیری کوں ۲-
 کوڑ نہ سہات - سٹور سٹور پریں رلات
 کچھو نہ سہات 'پہلی' - گھام چاٹھ پھیری کوں ۳-
 جھنکے انہد جیلے - پاہن سو پھوٹ جات !
 کانہہ جو سراہے - اہیرن کی ہیسری کوں ۴-

نہ ک ن سکاوت، ٹاہے کرو بھاپاد ;

جاوے اب جاوے، توم فیرت ابھیرو کوں ॥۱۱॥

گاںسوری سوناوت ہو، بان سہی بھلاوت ہو ;

گاںسی لگاوت ہو، بھر ! دن ابھیرو کوں ॥۱۲॥

کوک ن سمواہات، ٹور ٹور پریں بھلاوت ;

کھو ن سواہات 'پہمی'، بامواہات بھیری کوں ॥۱۳॥

مناکے انھد جو پے، پاھن سو فوٹ جات ;

کاھد جو سراہے، ابھیرو کی بھیری کوں ॥۱۴॥

(رکت) - ۲۶۸ - ۲۶۵ (کبیت)

من موہنی کامنی جامنی میں - چپکئی جمی - نینن زیر ٹھٹے - ۱
اک کام پھورن جات الی - زن اوپر کوکل کوکل رٹے - ۲
نہ پہلے نہ چلے کچھو بولی نہیں - کرم ادھک ایسے بانٹ بٹے - ۳
(کب) 'پہمی' بیوگ کی زین میں - نہ گھٹے نہ ہٹے نہ مٹے نہ کٹے - ۴

منموہینی کامینی جامینی میں; بکھڑ جیم، نینن زیر ٹٹے ॥۱۱॥

اک کام دھورن جات ابھی; تین اوپر، کوکل کھک رٹے ॥۱۲॥

ن دھلے نہ بھلے کھو بولی نہیں; کرم ابھک، پےسے بانٹ بٹے ॥۱۳॥

'پہمی' بیوگ کی زین میں; نہ گھٹے نہ ہٹے نہ مٹے نہ کٹے ॥۱۴॥

(رکت) - ۲۶۹ - ۲۶۶ (کبیت)

سک سک لیت سانس - شکھ ناس گوالی

شوگھ گیو مانس - من آوت نہ دھیرے میں - ۱

بانسری کی تان ات-بان - سو سن 'سرس' پران
 لاگے اُران - جیوں چھری سمات بکھیرے میں-۲
 ہوئی ہے دُور 'پیمی' - کاہے کو کرت مَور !!
 رُوکھے بھئے پران - تم لاوت سریرے میں-۳
 سرچیون تو نیرن میں - کہا کروں بیسن میں
 نینک جھانک دیکھ ری - اہیرن کے ہیرے میں-۴

سسک سسک لےو ساंस, سُسناس بھالि ;
 सूख गयो मांस, मन आवत न धीरे में ॥१॥

बांसरी की तान अति-बान, सो सुन सरस प्रांन ;
 लागै उरान, ज्यों छुरी समात खीरे में ॥२॥

होइ है दूर 'पेमी', काहे को करत मूर ;
 रुखे भये प्रांन, तुम लावत सरीरे में ॥३॥

सर-बीजन तो नैरन में, कहा कहूँ बेसन में ;
 'नेंक' ज्ञांक देस री, अहीरन के धीरे में ॥४॥

(کبت) - ۲۷۰

۲۷۰ (کبیت)

ہاری ہوں پکار - کچھو سدھ نہ سنبھار
 کوار من تو اسادھ - تن بادھا باڑھے چوگنی ۱
 جھنا کے ریت کھیت - پری ہے اچیت
 چٹ نہت بیت - بانسری کی بھینٹ بھوگنی ۲

کہت نہ بھاوے 'پیمی' - دیکھت ہیں بن آوے
 رینکیں کے نہار میں - توڑ مرنگ سی سوغنی - ۳
 چلے سوغنی - دکھاؤں ایک روگنی !!
 نہ جانی جات جوگنی - نہ سوغنی بیوگنی - ۴

ہاری ہوں پکار، کھو سوخ نہ سہار ;
 کھار من تو بھساہ، تن باہا ہاٹے بھوگنی ॥۱۱॥

جھونا کے رت سہا، پری ہے بھکت ;
 بھکت نیت سیت، بانسوری کی بھٹ بھوگنی ॥۱۲॥

کھت نہ باہے 'پیمی'، دھکتا ہی بن بھاہے ;
 نہکے کے نہار میں، تو سوتک سی سوغنی ॥۱۳॥

بھکت سوغنی، دھکتا ہی بھکت روگنی ;
 نہ جانی جات بھوگنی نہ سوغنی بھوگنی ॥۱۴॥

(کبت) - ۲۷۱

۲۷۱ (کبت)

بھوپن کے بھوپ - ات سوکھت انوپ روپ
 نیناں سر بھونہیں دھنو - تیکھی ات پینی ہے - ۱
 ہنسی کھڑگ دت - وٹن مسالیں باریں !
 انگ انگ کام دت - سینا سنگ رینی ہے - ۲
 دکھ دند بانو 'پیمی' کلبہ کھیں بھانیوں !
 چت چٹا او تاپ سب - دور کر دینی ہے - ۳

سُن ہو چڑناری - موہن بہاری آج
پیاری کے بیوگ پر - رتواہ رکینی ہے۔ ۴۔

भूपन के भूप, अति सोभन अनूप रूप ,
तेनों सर भौहें धनु, तीखी अति पैनी है ॥१॥

हंसो खड्ग-दुत, दन्तन मसालें बारें ;
अंग अंग कामबन्त, सैनौ संगलीनी है ॥२॥

दुःख-दुन्द हानियो, 'पेमी' कलह क्लेश भानियो ;
चित चिन्ता औ ताप सब, दूर कर दीनी है ॥३॥

सुनहु चतुर नारि, मोहन बिहारी आज ;
प्यारी के बियोग पर, रतिबाह कीनी है ॥४॥

(۲۷۲ - کہت بے بے دیتی)

۲۷۲ (कवित जैजैवन्ती)

پیتم بدلیں چھایو - میں شدیں نہیں پایو
بھولو ہے پلاس تن - کام دہیں چٹ ری۔ ۱۔
سیرو گھنسا رٹار - ہوت ات ہے بکار
چلت سمیر سیرو - دور دیہو پٹ ری۔ ۲۔
جٹ رہو سیس - آؤ اُلٹ پیارے
پیری بھٹی - لٹ گئی دیہہ - ناشہات پیٹی تیری۔ ۳۔
ہاہا کر کہت ہوں - اے رے بزموی چند
انکس ین مٹو ناٹھہ - چاندنی توں گھٹ ری۔ ۴۔

پیتل مہر دےس کاہو، مہر دےس ناہی پاہو ;

مہر دےس دے دیکھنا تہ، کام دےس پتہری ॥۱۱॥

سیرو پتہسار تار، ہوت جاتی دے دیکھنا ;

پتہسار سہری سیرو، دےس دےس پتہری ॥۱۲॥

جہڑ رہو سیرو، پتہسار پتہسار ;

پتہسار پتہسار دےس، نا پتہسار 'پتہسار' پتہری ॥۱۳॥

ہاہا کر پتہسار دےس، پتہسار پتہسار ;

پتہسار پتہسار دےس، پتہسار پتہسار ॥۱۴॥

(پتہسار) - ۲۷۳

۲۷۳ (پتہسار)

کیدیوں دوتی انار پتہسار - مہر دےس پتہسار

کام رتہسار کے - پتہسار پتہسار ۱۔

جانو رے پتہسار - مہر دےس پتہسار !

پتہسار پتہسار (پتہسار) پتہسار کے پتہسار ۲۔

پتہسار پتہسار - نہ پتہسار (پتہسار) کوی

پتہسار پتہسار ، — — — ایسے پتہسار ۳۔

کام کے پتہسار - کے پتہسار کے پتہسار

پتہسار پتہسار - (پتہسار) پتہسار کے پتہسار ۴۔

پتہسار پتہسار، مہر دےس پتہسار ;

کام رتہسار کے، پتہسار پتہسار ۱۱۱۱

جانو رہے جسمات مہم نینام بیلار کے ;
 اہمیا مہرے سوہت، کونڈن کے بولتے ہیں ॥۲۱॥

ہیلا-نہن کارہ-مکھت، نہ ٹہراہت ('پہمی') کہتے ;
 دہسہت اہنگ، — — — ہسے کھلتے ہیں ॥۲۲॥

کام کے نسلان، کھ ماسو کے ہدیت بولتے ;
 سندر اہمیا، پھاری کے کہتے ہیں ॥۲۳॥

(کہتے) - ۲۴۴ - ۲۵۵ (کہتے)

سندر مورت کا نہر کی - نہں باسر پران مانجھ اری ہے -
 کیسے بکھان کروں سہجی - سدھ بدھ سب کہی پہی ہری ہے -
 ایک تو دت ویسے ئی ادھن کی پلا جن کی گت کھوے دھری ہے -
 تاپے جسوتی ہری کھوات - جانت ہوں کچھو ہری ہے -

سندر مورت کاندھ کی، نسلواسر پانن مانک اہری ہے ॥
 کسے بکھان کھ سہجی، سب نہں سب کہی 'پہمی' ہری ہے ॥
 ہک تو دت ویسے ہوتنہ کی بیلان، جن کی گت بولتے ہری ہے ॥
 تاپے جسوتی ہری کھوات، جانت ہوں کچھو ہری ہے ॥

(کہتے) - ۲۴۵ - ۲۵۵ (کہتے)

تکھت رہوں نہں دن - بھولی نہں ایک چہن
 جوں جوں سدھ آوے سکھی - یتیم کے جات کی -
 پادس رت آئی - لاگیو ہرما کسائی !!
 موہ نہت دکھ دانی - ناہیں سدھ گات کی -

چاترک پیہا مور - کریں ات مہا سور
 جیون نہ بنے 'پسی' - تاکت نہ بات کی۔ ۳
 جیون کو پھل یہی - دیکھوں مکھ پتیم کو
 ایک ایک رات جات - لاکھ لاکھ رات کی۔ ۴

तलफत रहूँ निस दिन, भूली नहीं एक दिन ;
 जूँ मुँध आवे सखि, पीतम के जात की ॥१॥

पावस ऋतु आई, लाग्यो बिरहा कसाई ;
मोह नित दुस्साई, नाहीं मुघ गात की ॥१॥

बातरक पपीहा मोर, करें अति महासोर ;
जीवन न बने 'पेम्मी', ताकत न बात की ॥३॥

जीवन को फल यही, देखौं मुख पीतम को ;
एक एक रात जाव, लाख लाख रात की ॥५॥

۲۷۶ - (رکبت)

२७६ (कवित)

پیم۔ پروہن گھر آئے اب - گھیر و کریں کتھ کاج مگائیں - ۱
جئے نہ مانت موے - دیکھو - 'پیمی' منوہر مورت ماہیں - ۲
روم ہی روم بے چھپ لال کی - نین میں تن میں من ماہیں - ۳
تاپے بے گھڑاے کہیں موہی - پڑیت کی ریت دُراوت ناہیں - ۴

पेस-मरौहम फिर जाये अब ; घेरो करें कित काज लुगाईं ॥
 जुपे न मानत मोसे, देखो ; 'पेमी' मनोहर मूरत माहीं ॥

रोम ही रोम वसे इति ज्ञात की ; नैनन में तन में मन माहीं ॥
 तापे सनै बुराय कहै मोहिं ; प्रीति की रीति दुरावत नाहीं ॥

(कबित) - ५८८

२७७ (कबित)

गुह्यारिन बजारी - तानि जुगनु मसालि ;
 १ - कहर मृज तार हिलन बजालो है ;
 पातरक पिपिा मूर - ओकट बतावि गावि !
 २ - सुदित मूहप अज नुकि लालो है ;
 दामिनी करत नरत लागत सुहाई 'पेमी'
 ३ - अहं चल दिखे आली रंग बरालो है ;
 ४ - बल्ले ऐसे सै - नान जन किजे हो !
 (आनि नारी !) पावस (को) नािक अकारे मी आये ?

बटा दैन मारी, तामें जुगनु मसालें बारी ;
 खरब-मुरज तार भिन्न बजायो है ॥१॥

पात्रक पपीहा मोर औषट बतावें गावें ;
 मूर देत मधुप वज्र नीकी लायो है ॥२॥

दामिनी करत निरत लागत सुहाई 'पेमी' ;
 उठ चल देख आली रंग बरसायो है ॥३॥

आ मित्रिबे ऐसे समै, मान जनि कीजै हो ;
 पावस-नायक अखारे में आयी है ॥४॥

(کبت) - ۲۷۸ - ۲۷۷

ساؤن مانس اب ہوت شکھ چین مانس
آوت نہ سانس - سیام پر بانس چھایو ہے۔ ۱
پون ترنگ چڑھ تمکو سو بھٹ بھاری !
تاجن جھکول گھن - بار گھر جنایو ہے۔ ۲
جھلی کن رار - سوپے جھلا چل ڈار
ڈورے میگھ مال بھالا - یوں اسپچی بن دھاپے۔ ۳
کہت ٹوہلی - ایک 'پیمی' بن دیکھ ہیلی
کونپ کر دامن سرودی - سونتی آلو ہے۔ ۴

ساوَن مانس अब होत मुक्त चैन मानस ;

आवत न सौं, त्याम परवास जायो है ॥१॥

पवन-सुरंग कद वमको सो भट भारी ;

तावन मकोल घन, बारि घरजनायो है ॥२॥

झिझी कीनार सोपै भला जलदेर ;

डोरे मेघमाक-भाक, यों असोधी-बन घायो है ॥३॥

कहत नचेखी एक 'पेमी' बन देख हेली ;

कोंपकर दामिनी-सरोही, सोनीति जायो है ॥४॥

(کبت) - ۲۷۹ - ۲۷۸

پل اکاس - سوئی کاگد پر کاس - کیہوں
اندھکار چوکی - مسیاهی لے بنائی ہے۔ ۱

میگھ مال لیکمن - سگمن گھن گھنایام !
 ۱۔ اچھڑ برن - نیکلی پنکٹ چٹائی ہے
 کھولن جبکول - مور پر - مانوں پڑے بول
 ۲۔ شن تہ دامن سی - کری بے سدھائی ہے
 نیکلی کے نہار 'پیمی' - پاوس نہ ہوے یہ
 ۳۔ ساتوں کے ہاتھ - سیام پتیا پٹائی ہے

بھمک بھکاس، لہو کھگد بھکاس، کینھوں ;
 بھنکھار بھوکی، ماسیاہی لے بناई ہے ॥۱॥

مہبھماک لہسن، سبھن-بھن، بھن-سپام ;
 بھنکھار-بھرن، نیکلی پنکٹ چٹائی ہے ॥۲॥

کھولن بھکول، مور پر، مانوں پڑے بول ;
 ۱۔ سون لہی دھمینی سی، کری بھسٹھاई ہے ॥۳॥

نیکلی کے نہار 'پیمی'، پاوس نہ ہوے کھ ;
 ۲۔ ساتوں کے ہاتھ سپام پتیا پٹائی ہے ॥۴॥

(کبت) - ۲۸۰

۲۵۰ (کبت)

اٹھے گھنگھور - چٹوں اور سور مورن کو
 ۱۔ ڈولت اڈول آئی پون بھکول ہے
 رست ہے نیر - مہتیا پھراے اہیر
 ۲۔ تو ناہیں پر نیر - میرو ہیو ڈواں ڈول ہے

جینی چیر چوری سو - رنگ رنگ بھیت ہے
 ۳۔ نند چٹانی کینے کیسے بول بول ہے
 نینک نہ اٹھات - کڑھات ہو 'پیمی' موہ
 ۴۔ ایجو کامری تہاری - کہا پانری کے مول ہے

وٹے غنپور، وٹھُ آور سور مورن کو ؛
 ڈولت اڈولت یسی پون بکول ہے ॥۱۱॥

برسات ہے نیر، مہیا فیراے اہیر ؛
 تُو ناہیں پر نیر، مہرو دیو ڈبائڈول ہے ॥۱۲॥

مہنی چیر چوری سو، رنگ رنگ بھیت ہے ؛
 نند چٹانی، کیسے کیسے بول بولے ہیں ॥۱۳॥

نینک نہ اٹھات، کڑھات ہو 'پیمی' موہ ؛
 ایجو کامری تہاری، کہا پانری کے مول ہے ॥۱۴॥

(کبت) - ۲۸۱

۲۵۹ (کبیت)

کیدھوں ہر ہے - کلی کلیس دھوم - انیرکوں ؛
 جڈن کشد پوجت نہ چوٹی ہے -
 مین رس بھگوئی - سنگار رس نیکوئی !
 پراجت مدھپ پانت - (میگھ مال) کوٹی ہے -
 بے من موہو - سیام کے ارن مچندا چارو
 چار ناگن مل بیٹھی کیدھوں لٹ لوٹی ہے -

رہنہا ہوئیں چھوٹے - کجروٹی ہو نہ کاری 'پہی'

جیسی لچکاری (کاری) - بہاری پیاری چوٹی ہے ۴۔

کے پو ہرے، کال کتےس بھم، آنےرکوں؟;

جذونکند پوجت ن چوٹی ہے ۱۱۱۱

مہنرست میگوئی، سینگاررست نیکوئی;

بیراجت مہنپ-پانت، (مہنمال) کوٹی ہے ۱۱۲۱

بہسے منموہو، سوام کے آنن کھنواہل;

چار ناگن میل بٹٹی، کپوے لٹ لٹوٹی ہے ۱۱۳۱

رہنہا ہوئے کھوٹے، کجروٹی ہو نہ کاری 'پہی'،

جیسی لچکاری (کاری) پیاری چوٹی ہے ۱۱۴۱

(کبت) - ۲۸۲

۲۷۲ (کبت)

آلی ایک گوبی مانوں - دھولی سی نکجن میں

بیاکل اداس کچھو - جیئے ہوت بالی ہے - ۱

کھٹ پکاریں - جھٹ دھیریں من ہاریں!

نیناں جل دھاریں - ایسی آتن ستائی ہے - ۲

دورو سب ہی تاریں - دورو سیام کی پیاری

آئے (اودھو) آتھا کاری - او پاتی لکھی آئی ہے - ۳

دکھ کی رکوتی آچی - تول ناپ لیہو 'پہی'!

برہ ساہوکار پر - مہنڈی کی بٹائی ہے - ۴

بھائی ایک گویا مانوں، بولی سنی نیکون جن میں ;
بھائی کھل دھاس کھل، جیسے ہوتا بھائی ہے ॥۱۸॥

کھٹ پھری، کھٹ پھری منماری ;
نہیں جھگڑائی، پھری آتھن سٹائی ہے ॥۱۹॥

دوہرو سبھی ناری، دوہرو سٹام کی پھاری ;
آپھو(کھو)کھٹا کھاری، آو پھری لکھری آٹائی ہے ॥۲۰॥

دھول کی رکھائی بھائی، سول ناپ لہو 'پھری';
بھری سٹھکھ پر، کھڑی کی بٹائی ہے ॥۲۱॥

(کبت) - ۲۸۳

۲۸۳ (کبت)

نیکے اُجالی - نیکو نپالی کام !!!
۱۔ چل چل ! لے ! کھری کھری سوچت ہے -
رہی نہ ٹھالی - ڈور کے - وریلجے انگ آلی
۲۔ پیت کے پہنالی - 'ناہی' لاڈو اُٹھت ہے -
یلجے دھمال - کرتال سکھ چال !
۳۔ 'پھی' شگ لال - مان بالی جو چیت ہے -
ایسے سبھ کال - بن مالی پرت پال
سمن کرے آلی - تاو کال بوجھت ہے -

نیکے دھبھائی، نیکے نیکسپالی کام ;

چل-چل ! لے ! کھری کھری سوچت ہے !

رہی نہ اٹلی، ڈور کے، کر-لیجے اُتر آتلی ;
 پیت کے کھالی، 'ناہی' لادو انوریت ہے !۲

لیجے بھڑا کر تال سوخ-تال ;
 'پہمی' سگ-تال، مان والی کو جیت ہے !۳

پسے سوکھ-تال، بن-تال پت-تال ;
 سمنان کرے آتلی، تال-تال بھڑت ہے !۴

(کیت اڑا) - ۲۸۴

۲۵۴ (کیت اڑانا)

کیت ہوں نہ جات : من واہی اور ٹھیرات
 ۱۔ ات شگھٹ او پر دھریو ہے آلی جھانگ -
 گھر گھر کھرو پر - تو کرت بھان لوگ
 ۲۔ میل پری بات - اب جان لئی راجا رنگ -
 'سندھ نہ سنبھار - کچھو آپن پرے کی !
 ۳۔ سو دیکھ دیکھ وا کی گت - آو میرو جیہ رنگ -
 مری سنائے 'پہمی' - کریو ہے گن چیت !
 ۴۔ لوک لاج کل کاج - بھولے سب ایک رنگ -

کیتوں نہ جات، من واہی اور ٹھیرات ;
 ات سوخ-تال او پر بھڑو ہے آتلی مائک ॥۱۱॥

ہر ہر سہرائے پر، تو کرت بھان لوگ ;
 میل-پری بات، اب جان لئی راجا-رنگ ॥۱۲॥

سودھن سہار، کھڑو آپن پراے کری ;
 سو دےکھ دےکھ کاکھی گت، آراہو مہرو جیہ ناک ॥۳۱॥

مورلی سونام 'پہمی'، کر پو ہے مگن بیت ;
 لولکلاک کولکاک، مہلے سب یک آک ॥۳۲॥

(کیت) - ۲۸۵ - ۲۷۵ (کبیت)

۱- آٹھ پرات نی پتی آلن کی - بزکھ بھانٹو ستا جہنا شکی -
 ۲- جل مانہ دھنیں بہو بھانٹ الپچھ کے - گھیر سکھن گھر کو شکی -
 ۳- آپماں 'پہمی' جیہ آئے جیسے نی - لٹ چھوٹ کے آن کچوں اکی -
 ۴- مانوں مانی گیندو میں انکس دینوں - کے ناگن جوں من کوں مہکی -

وٹ پراتی پتی-آپن کی ; دھرمالو سوتا جہنا ٹٹکی ॥
 جلمامہ ہنسی، دھرمالو اٹوٹ کے ; پیر سکن پیر کو سٹکی ॥
 اپماں 'پہمی'، جیہ آراہو، اےسے ہی ; لٹ پٹ کے آراہو کھوٹکی ॥
 مانوں مانینی، گہوں میں اٹوٹ دینوں ; کے ناگن جوں من کو دٹکی ॥

(کیت) - ۲۸۶ - ۲۷۶ (کبیت)

نیشرات لول سے ہیں - کرت کلول سے ہیں
 ۱- نیٹ امول ہیں - لاج یہ بھرے ہیں ! -
 ۲- نیٹے شکھ دین سے ہیں - کدھوں تین لے ہیں
 ۳- ات ہی سب سے ہیں - گتیاں سے ارے ہیں -
 ۴- آپماں نہ کہی جائے - اترے دیکھو آے !
 ۵- 'پہمی' - 'مہمی' نہ ٹھہرے - ایسے ابرے ہیں -

नेत्र अवि लोम मे हैं, करत कलोल से हैं ;
निपट अघोल हैं, लाज यह भरे हैं ॥१॥

नीकै मुक्त दैन से हैं, किबौं मेन अलसे हैं ;
अविही सबल से हैं, ग्यान से अरै हैं ॥२॥

उपमों न कहि जाब, इतराय, देखो आय ;
'बाहु' 'मीन' न टैराय, ऐसे अरबरे हैं ॥३॥

(कित) - २८८

२८७ (कवित)

किये हैं सवार : जैसे स्याम मक्तोल तार
किये हैं सवार - जैसे राह की कमार हैं - १
किन्ही हैं कमर - जैसे काम गज चोथरी
किन्ही चोथरी चार - जैसे इन के बार हैं - २
किये हैं सवार - जैसे मूर पकवार
कह किये पकवार : जैसे सगन सदहार हैं - ३
किये हैं सदहार - जैसे सरस सगार
किये हैं सगार - जैसे पियरी तिरने बार हैं - ४

कैसे हैं सँवार, जैसे स्याम मुक्त-बल-वार ;
कैसे हैं सो तार, जैसे राह की कुमारि हैं ॥१॥

कैसी हैं कुमारि, जैसे कामगज चौरि ;
कैसी चौरि चारु, जैसे अलिन के हार हैं ॥२॥

कैसे हैं सो हार, जैसे मोर पल्लवार ;
कह कैसे पल्लवार, जैसे सघन सुधार हैं ॥३॥

कैसे हैं सुधार, जैसे सरस सिंगार ;
कैसे हैं सिंगार, जैसे प्यारी तेरे बार हैं ॥४॥

(कबित) - २८८

२८८ (कबित)

अरिओ है सदा - इहे मारग न आदे कोरे
जुनी दूध (दूध) लत है - जेहि तसुन कहत है - १
मोसि न बनेगी ये लोल - सन लीहो लला !
गुणो न देहों - कस की सुन - येही बात है - २
सन ही दमोदर - गोअरिनी तें - कुरी मत !
‘पेमी’ कप कहे - अब कहा आमत है - ३
असि अत्रत - मानों चहरी है पिया की
कोनी नो आओ लुका - जो मोसु लुकात है - ४

अर्यो है सदा, इह मारग न आवे कोय ;
जोइ दुष (दधि) लात है, छीन तासों खात है ॥१॥

मोसैं न बनेगी यह खोल, सुन लेहु खला ;
घूँक न देहु, कंस की सौं, यही बात है ॥२॥

सुनहि दमोदर ग्वारिनी तें खोरी मत ;
‘पेमी’ कबि कहै, अब कहा उदमात है ॥३॥

ऐसी इतरात मानों बैरी है पिया की ;
कोइ नयो आबो लइख जा मो सो लइकात है ॥४॥

(कबित) - २८९

२८६ (कबित)

बही किनो जीव - चपले जब प्यारे प्यारे
जात हों निकले - अब किनिय हैं नजारे गो - १
बिकनो कलस - जैसे डारो कोउ पानी
अब पातर के मारे मख - सुठ मारे जले गो - २
पनडन हो लावो 'पिय' - ओकहो लगावो जो
जलावो के बुझावो - सब भातिन सुहावो गो - ३
हरि कस बिछो - बहिन लगे दहे !
परमात और दिकवो - कैसे किये कहे गो - ४

तबहि बिबो अिय, बलै अब प्यारे पिय ;
बान्त-हो नीके, अब कैसे ही न जायगो ! १ ।

चीकनो कलस जैसे डारो कोउ पानी ;
अब पातर के मारे मख, सोउ टारे जायगो ! २ ।

बननहु लावो 'पेसी', ओखदह लगावो जो ;
जलावो के बुझावो. सब भातिन सुहायगो ! ३ ।

बाहर निकस बैठो, भीतर लगन दहे ;
बिरहा कित ओर देखू, कैसे कैसे लायगो ! ४ ।

(کبت) - ۲۹۰ - ۲۴۰ (کبیت)

- سندر سی جو گئیں - او رسیلیں - نہ کٹھیلیں نیک
 دینے بڑج سندریں کو - دلو بہیم کیں - ۱
 سکھیں تو نوین سیں - پئے میکھلا نہ چھیں سیں
 سو اُپمان نہ بو جھت - تا سم کیں - ۲
 مرگ ہو کی چھالا - اور کنٹھ مالا ! 'پیمی' !
 بالا رہیں ایسی - نئی سی رسم کیں - ۳
 دکھ ہو کے ٹلہیں اودھو - بانٹ سبھی کو دینے
 دور دور رلیٹ جاؤ - گھر چلیں کسم کیں - ۴

سندر سی جوغیلیں آو رسیلیں، ن کٹھیلیں نیک ;

دینے بڑج سندر کو، دے، مہم کیں ! ۱۔

سکھیں تو نون سیں، پئے میکھلا نہ چھیں سیں ;

سو اُپمان نہ بوجھت، تا سم کیں ! ۲۔

مرگ ہو کی چھالا اور کنٹھ مالا 'پیمی' !

بالا رہے ایسی، نئی سی رسم کیں ! ۳۔

دکھ ہو کے ٹلہیں اودھو، بانٹ سبھی کو دینے ;

دور دور لیٹ جاؤ، گھر چلیں 'کسم' کیں ! ۴۔

(کبت) - ۲۹۱ - ۲۴۱ (کبیت)

- کہوں ہمتے دل - کہوں بھوپت ال
 کہوں یکنے ہے سرل - اکلات مے انل تیں - ۱

ہنہل ہنہل کہوں - کائنات سنبھل !
 کہوں بل کہوں چل - جب میں کیونہ بل تیں ۱۰
 تن کی دربل - ات بل پیہ - سہل بے
 پیہ کب اور کچھو منے - وا کے پھل تیں ۱۱
 گج بسلاو - بزج راج جیں کال دھایو
 کیس نہ پایو - جو بچایو - تاک کھل تیں ۱۲

کھڑے ہتے دل، کھڑے بھوت—آل؛
 کھڑے کینے ہے سگل، آکھلا تہم آنل تے ॥۱۱॥

دھل دھل کھڑے کاپت سبھل ؛
 کھڑے دل کھڑے دل، آج سے کیوں آتی دل توں ۱۲ ॥

تن کی دھل، آتی-دل پیو، سہل سبھل ؛
 پیہ کب اور کچھو منے، وا کے کھل تے ۱۳ ॥

گج بسملاو، آج راج جیں کال دھایو ؛
 کھڑے نہ پایو، جو بچایو، تاک کھل تے ۱۴ ॥

(کبت) - ۲۹۲

۲۹۲ (کبت)

جھوم رہی چھو اور گھٹا - تم تو م نہا ات داہت ہے ۱۰
 بیچ پرے نہیا پرتی کوں - سو پتیم نیکے گاہت ہے ۱۱
 بور بے سس دیکھن کوں - پیہ کی جیہ ماہتہ گاہت ہے ۱۲
 مورکھ لوگ کہیں من میں - چکئی ریم چندہ چاہت ہے ۱۳

مُٹم رھی چھوڑ پھوڑا، تہم-تہم نیسا اُتہ داہت ہے ॥
 بیاہ پڑے نہ دیا پرتیکھ، سو پیتہم نہکے گاہت ہے ॥
 پور سبے سس دیکھن کوں، پیہ کی جیہ ماہڈ ٲماہت ہے ॥
 مہرکھ لہوگ کھڈے مہن مے، چکڈے کیمہ چنڈہی چاہت ہے ॥

(دوہرا) - ۲۹۳ - ۲۹۴ (دوہرا)

رین اندھیری تم گھنوں - دیکھ سڈر رہو پور
 چکئی جم سس بدن کوں - رہت بسور بسور

رین اُندھیری تہم چنوں، دیکھ سمور رہو پور ۱
 چکڈے جیمہ سس-بہن کوں، رہت بسور بسور ۱

(ساکی) - ۲۹۴ - ۲۹۵ (ساکی)

سادھو ادبیت ایک بچارو
 رین اندھیری مانجھ - دیکھت ساپڑیکھ - دوس اُجیارو

ساہو اُندھیرو اک بچارو ۱

رین اُندھیری مانجھ، دیکھتسا پرتیکھ، دیکھت اُجیارو ۱

(ساکی) - ۲۹۵ - ۲۹۶ (ساکی)

۱- ہم کوں یہ چوری نہت بھاوے - تاتیں مٹواں ساہ کہاوے ۱
 ۲- انتر گھٹ موں کوئیل دیوے - پون سادھ کڈار بناوے ۲
 ۳- گیان کی لایا کھری جس - ات بھر بھر کوئی لاوے ۳
 ۴- جگ مہماں بڑھے دناہن - راجا رانک سب سس لادے ۴
 ۵- مگر پرتاپ بناں کہنوں پیہ - یا چوری کو بھید نہ پاوے ۵

हम को यह चोरी मिल भावै । तारों मनवा साह कहावै ॥१॥

अखर घट में कूँ भल देवै । पवन साथ कुदर बनवै ॥२॥

जान की याबा खरी जिनस । अति भर भर कोई लावै ॥३॥

जग महिमां बढै दिनादिन । राखा रौक सब सीस नबावै ॥४॥

गुरु प्रताप बिना कहहु 'पेसी' । या चोरी को भेद न पावै ॥५॥

(क़बित) - २१५ - २१६ (क़बित)

प्रेत की ग़त न्यारी - चेत में प्यार दिखो

प्रेत ही के दित - अं बात पहुँचै - १

सुकु को समुह - अंत मोह बहुरो - मोहन सो !

'पेसी' इतराय - उर लाय वेग लीजिये - २

पेसिये सरूप रस - पिया आये री

दुख उत्पत्त सब सौतन को दीजिये - ३

चोली थिक - मान - हैं की मानें !

मन मन्ती तू मान - अंधार कर - काल पड़ो पहुँचै - ४

कहत की गति न्यारी, चित में विचार देखो ;

पीतही कै देत, अन बात जीजिये ॥१॥

सुख को समूह अति मोह भग्यो, मोहन सो ;

'पेसी' इतराय उर लाय वेग लीजिये ॥२॥

पीजिये सरूप-रस, . पिया आये री ;

दुख उत्पत्त सब सौतन को दीजिये ॥३॥

دوسری ٹیک، مانہی کی مانے ;

من-مانہی تو مانہ، بچار کر، کالہ پڑے لہجیہ ۱۱۸۱۱

(رکبت) - ۲۹۷ - ۲۹۸ (کبیت)

سینہ سُرُوپ۔ کئے کام کے بھوپ۔ اٹوپ ہا۔ جانوں بھائیں اٹھائیں۔
 کوپ نوار کے۔ چار نہار۔ مہا چل۔ چارن ہار بنائیں۔
 جوت لپیں۔ جو کھٹور بنیں۔ کچ کی آہاں۔ نہیں جات بتائیں۔
 راجے کے بھانت۔ مرزاں منوں۔ یے کے کلیں دوو پیسی سہائیں۔

سےھ سرُوپ، کئے کام کے بھوپ ; آنرُوپ مہا جانوں ہاپے بٹاے ۱۱

کوپ نیوار کے، چار نہار ; مہا چل، چارنہار بنائے ۱۱

جوبہ لہے، جو بٹور بنی ; کچ کی آہاں، نہیں جات بتائے ۱۱

راجے کے بھانت، مرزاں منوں ; یے کے کلیں دوو، پیسی سہائے ۱۱

(رکبت) - ۲۹۸ - ۲۹۹ (کبیت)

اٹم نگائی۔ اترائی ات نینن مون

۱۔ ایسی سٹھرائی۔ ناجی پائی جات روپ میں۔

لالن سوں روپ رنگ۔ چوت بھامنی

۲۔ سوت کے پڑچنگ پیسی مند اٹوپ میں۔

مہا السائی۔ جو بھائی رات رت

۳۔ پتن نکھ اچھیں دیسیں۔ کچ جو بن بھوت میں۔

اٹچے بھج کر کے جنہات۔ اُتپات

ایسیں مانوں۔ ستھ لیت ہے سلل تن تعپ میں۔

उत्तम लुगाई, इतराई अति नैनन सों ;
 ऐसी मुखराई, नाहि पाइ जात रूप में ॥१॥

लाजन सों रूप रंग, चितवत भामिनी ;
 संत के प्रचंग 'पेमी', मन्दर अनूप में ॥२॥

महा अलसाई, जो भायी रात-रति ;
 पतिन नख अछें दीसैं, कुछ जोवन बहुत में ॥३॥

ऊंचे मुख करके जँभाव, वतपात ;
 ऐसैं मानों, याह लेत है सल्लिख तन रूप में ॥४॥

(कबित) - २११

२६६ (कवित)

- آچھے آچھے بھوکھن بن سب : آچھے ہی بے رُوب
 ۱ - جُوت میں سو - ایو بناؤ ہے -
 سچ کے سنگاریج - کانہر کی پڑھی جاے
 ۲ - جا کے دیکھیے کون - دیوتان اٹوں کو چاؤ ہے -
 کیلی کل کام کے کلون میں - سوے کے دیکھے
 ۳ - کت 'پی' کپ - اٹوٹھے بھاؤ ہے -
 سندریں زین - سیت پُنج - انگ کی گورانی
 ۴ - مانوں سیت گاگر میں - بنوین کو لکھاؤ ہے -

आछे आछे भूखन बसन सब, आछेही सबै रूप ;
 जुबति में सो, ऐसो बनाव है ॥१॥

سب کے سینگار سےج، کانگر کی پوٹھی جاتے ;
 آگے دیکھو کون دیکھتا ہوں کو باہ ہے ۱۱۲۱

کھلی کھل کام کے کھولنے میں، سوچ کے دے دے;
 کھیت 'پہلی' کھیت، انٹوٹے باہ ہے ۱۱۳۱

سودری نوبین، سوتپونج، آگ کی گورانی ;
 مانو سوت گار میں، کھو مین کو کھاتا ہے ۱۱۴۱

(رکبت) - ۳۰۰

۳۰۰ (کھیت)

وٹن کی مٹوری - ات گوری گوری مندری
 سو لاگت اروج - جیسے کھل کی بوٹیا - ۱
 جو بن ادھک - مین نہ نہوت سادھے !
 باتن کو چھل چھیلی - اترے پھرے موٹیا - ۲
 گج کی سی چال 'پہلی' - سوئی سی چھت ریٹھ
 کینچی سی چھت - جلیہ - ناہی یہ کنوٹیا - ۳
 ربے نہ مانے سو - ارجے نینک !
 کاکے چہ کی گرجی ہے ؟ درجی کی نوٹیا - ۴

دینل کی پوری، پتلی گوری گوری، سودری ;
 سو لاگت اروج، جیسے کھل کی بوٹیا ۱۱۵۱

جو بن پتلی، مین نہ نہوت ساہے ;
 باتن کو پتلی کھلی، اترے پتلی بوٹیا ۱۱۶۱

गज की सी चाल 'पेसी', सुई सी चुम्बक दीठि ;
 रेंबी सी चालत बीम, नाहि वै कनौडिया ॥३॥

बरजे न मानत सो, वरमै नैक ;
 कजे जीय की गरबी है ? वरजी की कौडिया ॥४॥

(कित) - ३०।

३०१ (कवित)

लाज हिमे की जानै - कद्रवुं लाज वरले दिह !
 १- मन की सुदहानी को न पोजत ! सदायै -
 जिनिय प्रियु पौत - मन्श - कोउ जानत न !
 २- तिसिय ही हत बोल - बोलत क्ये क्ये -
 कुरुदह न कर्त - अपमान हो न मन आ
 ३- 'पेसी' कप अलिस नत - सहायल मिन भये -
 म्शदन चेत ओ - लकत नन कउन तिन
 ४- दिको नहिय सामने तिन पं सदायै ओरै -

लाज दिव की जानिये, किधौ लाज धराये देह !

मन की सबधानि को न पूजत ! सचाइवै ॥१॥

जैसे" पिठ पूत मनुष कोउ जानत न ;
 तैसेही हसत बोल बोलत कयै कयै ॥२॥

क्रोध न करत, अपमानहु न मन आये ;
 'पेसि' कवि ऐसे नित सहासील मन भये ॥३॥

मुन्द-नैन बलत ओ, लखत नैन कोरन तें;
देखौ नहिं सामने तें, सुधाबुध औरये ॥४॥

(क०२) - ३०२

३०२ (कवित)

सो बजा हों लगे बजा कहे - चण्डाले बातन में
आतन की ओप - दिन दिन ही बढत हैं - १
सुदहिस चतुत सुनी - नैन त्रज्जुओं ही बहे
२ लीन दो - ओस के - पानी जात गत हैं - २
ऐसी त्रनानी - सतानी में डकहानी दित !
३ ऐसी कब जैसी - गहन ताठर सहेत हैं - ३
जैसे सीसी - बोलत है मिठे बोल !
४ मधुहोत हैं - अमिहोत हैं - तैसी सी लगत हैं - ४

सोभाहु लखौ भाखे, चंचलाय बातन में ;

आचन की ओप, दिन दिन ही बढत हैं ॥१॥

सुधें चितवत सोई, नैन तिरछोंहि भए ;

आ लरें दो, अबसिकै, पाई जात गत हैं ॥२॥

ऐसी तरुनाई, ससगई में दिखाई देत ;

'पेमी' कवि जैसे, घन ताडित सहित हैं ॥३॥

जैसे सीसी, बोलत है मीठे बोल ;

मधुहु तें, अमीहु तें, तैसी सी लगत हैं ॥४॥

(کبیت) ۳۰۳ - ۳۰۴ - (کبیت)

مسندری نوین - جا کے نین بین چنلاے
 سوہت سنگار آچھے - گزریوں مال کنٹھ سوں - ۱
 بیٹی میں مکت - کرکنگن - سوڈھار راکھے نوڑ
 چیرن راجیں ریسیم کے - کنٹھ سوں - ۲
 - سیام کے بہت - گھن دامن زنگ جیس
 'پیمی' کب آتر - ندان ات کنٹھ سوں - ۳
 بادر کی کاری - اُمٹی گھن گھور - تا میں
 دامنی سی کوند کے - سو لاگی پیہ کنٹھ سوں - ۴

سندری نہیں، جا کے نین بین، چنلاے ;

سوہت سنگار آچھے، گزریوں مالکٹھ سوں ॥۱۱॥

بہٹی میں مکت، کرکنگن، سوڈھار راکھے نوڑ ;

چیرن راجے ریسیم کے، کٹھ سوں ॥۲۱॥

سیام کے بہت، گھن دامن زنگ جیس ;

'پیمی' کب آتور، ندان کٹھ سوں ॥۳۱॥

بادر کی کاری، اُمٹی گھن گھور، تا میں ;

دامنی سی کوند کے، سو لاگی پیہ کٹھ سوں ॥۴۱॥

(کبیت) ۳۰۴ - ۳۰۵ - (کبیت)

جام بیتی رجنی کوں - سن میری سجنی
 ٹو نیند کے گھل میں - سو کیسیں جات پرے - ۱

پڑھناں کی ساچی کہیں - ساپنی کہے 'پیمی' !
 تاہ آپھے کر آپھے ہوئیں - دیکھ جاگے سرے ۲۰
 ایسی ابھرا متائی چھائی - نہ بھلائی جات
 کہا کہوں ایسی گئیں - مانوں چھوٹی کرے ۲۱
 نیکی تربینی - اُر بنی ہے !
 دُئی گئی دکھائی نیک - بادک کی جہرے ۲۲

جام بیٹے رجنی کو، سون مہری سجنی ;
 تُو نود کے دھول مے، سو کسے جات پر سے ! ۱

بیڈیانا کی ساڈی کین، ساंची کھے 'پیمی',
 تاہی آجھ کر آجھ ہوئے، بیٹ جانے سر سے ! ۲

ایسی ابھرا متائی جھائی، نہ بھلائی جات ;
 کھا کھئے ایسی گئی، مانوں جھٹی کر سے ! ۳

نیکی تیر پینی، کر بنی ہے ;
 دھ گئی، دیکھائی نیکی، یا دیک کی کر سے ! ۴

(۳۰۵) - (کیت)

۳۰۵ (کیت)

جات ہی پیٹھن میں اک گوارن - آدت دیکھی تہاں دودھ والی !
 تاچھن ایک سکھی سوں دراو کہی - گھٹی ہیں نین نہ نیک سکالی ۱
 'پیمی' بھئے - اُکلی میں رہوں - ساس نند نہ جیٹھ چھٹانی ۲
 کینے بھروں سجنی سو تو - پیسہ پنا ہوں بھئی گکوالی ۳

جانہی پٹن مے اِک زخارین، آواز تہاں دُکھ والی ॥
 تاجین اِک سبھی سُن دُراہ کھی، دُکھیہ نین ن نہک سکاالی ؟.

‘پہمی’ ہنئ اِک کھی مے رھن، ساہ نَنہ ن جِٹ جِٹانی ॥
 کیمہ مہن سبھی سو تو، پیہ دینا ہن مہن نہکوالی ॥

(کیت) - ۳۰۶

۳۰۶ (کبیت)

لیس کے ہنور سوہنیں - کور کور کینے سیام
 لائے ہتے بام - تم کام ایسے کرے ہیں ۔ ۱
 کہی تو نہ جات - جیو گات سیرات جات
 بھوکھن جراؤ کے - بنے روپ ہرے ہیں - ۲
 ایک بار ایسے - لوڈمانس کو پیٹت ہئے !
 ‘پہمی’ سب اِک واکے - بیکل سوں بھرے ہیں ۳
 کہا کہوں آلی - اِہیں بوجھے جو !!
 ایسے کوڈ ات زبک - ہئے نئے دیکھ پرے ہیں ۴

کےسے کے نیہور سوہن، کور کور کینے سیام;
 لاہتے بام، توم کام اِسے کرے ہئے ॥۱॥

کھی تو نہ جات، اِیسو گات سیرات جات;
 بھوکھن جراؤ کے، سبے روپ ہرے ہئے ॥۲॥

اِک بار اِسے، لوڈمانس کو پیٹت ہے;
 ‘پہمی’ سب اِک واکے، بیکل سوں بھرے ہئے ॥۳॥

कहा कहुं आलि, इन्हें बूझै जो ;

येसे कोउ अति-रसिक, नए नए दीठ परै हैं ॥१४॥

(कित) - ३०६

३०७ (कवित)

दियातु के और नाथिन - लाज भु के कुर नाथिन

यातिन मन माथिन - जो रीति हो आरि आरि - १

रूप जीवो चन्द्रमा - सुनोन दिकाय दित

गुन के नदहान - न गन किय लस लस - २

सिद्ध भु की अपान - 'पिमी' कहा कभुं अल्लो !

कल में लभायै जान - सिद्ध की त्रि त्रि - ३

अच्छी अचरमात - पायै है कन्या !

(तम) सांछी कभुं मोसु - काहे बोलत हरि हरि - ४

दयाहु के ओर नाहि, लाजहु के ओर नाहि ;

यातै मन माहि, जो कहत हो अरै अरै ॥१॥

रूप जैसो चन्द्रमा सपूरन दिखाई देत ;

गुन के निधान, बिन-गुन कै लरै लरै ॥२॥

सेठहु की उपमान 'पिमी' कहा कहै ऐसो ;

कलि में मलहाई जान, सठकी तरै तरै ॥३॥

अच्छी अभिरामताई पाई है कन्याई ;

सांछी कहो मोसो, काहे बोलत हरै हरै ॥४॥

(۳۰۸ - ۳۰۷ (کبیت)

کوئٹل جو منہ پسی سی - پی لاگت ! !
 سو دیہہ سی سٹول ہیں - رت سے کلب بنے ٹھیں !
 مت بھرائے - آپاں نہ تاکی - بن آئے !
 بھولیں نرناہیں - دیکھ پورب اور پھمیں - ۲
 - پسی کپ اسیں - تیرے پنچ سے پان میں
 نوپڑ کی بانیں لے - گنبارت پھمیں - ۳

کونسل جو پٹھپسی، پی لاگت ;
 سو دھ سی لکھ ناکھ، رت سے لکھت بنے، سوکھمیں ॥ ۱۱ ॥

مات امرماہ، پماں نہ تاکی بن آہ ;
 بھول نرناہیں، دیکھ پورب اور پھمیں ॥ ۱۲ ॥

‘پسی’ کبھی جیسے تیرے پنچ سے پان میں ;
 نرپور کی بانیں لے گنبارت لکھمیں ॥ ۱۳ ॥

(۳۰۹ - ۳۰۸ (کبیت)

روپ کھرے کھرے ات سندر - لوچن لول سدریں ہے بینی - ۱
 انگ سنگار سدھار بنائے - چلی سنگ لے سجنی شکھ دینی - ۲
 سوتوں بلوت بہارت ہیں - کپ (پسی) منوج چٹھالے - پائے سینی - ۳
 ہلے نہ بھائی - پہلے بے - ارسلے چلی - کرسائل نیانی - ۴

رہ سدرے نیکرے اتی سندر ; لوبن لول سدریں ہے بینی ॥ -
 انگ سنگار سدھار بناہ ; چلی سنگ لے سجنی سدر دینی ॥

सो तों मिलबत, निहारत-हीं; 'पेसि' मनोज चढाय, पाय सेनी॥
हाथ न भायी, बिहाय सबै; अरसाय चली, करसायल-नैनी॥

(कबित) - ३१०

३१० (कबित)

किन्ने भो जतन - न लावै अर !
दूर सी करत स्वाम - जात नाहीं कुप कै ११॥
तम में तुरंग-रूप, दौरत न कन्दिका में ;
लिपट सुगंध-द्रुम, भांवर, मधुप कै १२॥
काहे नों कदत कन्ह, लाज काज दोह जान ;
'पेसी' गत सोई जो प्रसिद्ध तैं, अलप कै १३॥
कनिश निकरै जात, पाएँ न सुनै कदात ;
पाय माँह कट जात, पांखरी पुहुप कै १४॥

कीने बहु जतन, न लावै अर ;
दूर सी करत स्वाम, जात नाहीं कुप कै ११॥

तम में तुरंग-रूप, दौरत न कन्दिका में ;
लिपट सुगंध-द्रुम, भांवर, मधुप कै १२॥

काहे नों कदत कन्ह, लाज काज दोह जान ;
'पेसी' गत सोई जो प्रसिद्ध तैं, अलप कै १३॥

कनिश निकरै जात, पाएँ न सुनै कदात ;
पाय माँह कट जात, पांखरी पुहुप कै १४॥

(۳۱۱ - ۳۱۲) (کبیت)

پھول بھے سول - دکھ لاگت ڈکول !

من پھول پرت کول - نیناں دھارا سی دھرت ہیں !

سیام کے بچھومے تیں - پنکج کلیں - کوس دیکھے

مٹھپ سوئی سادھو - چیمہ دھرت ہیں - ۲

گوئل کی گورین - گوری گوری گاتن !

پہی 'کود کود ساڈرے کو روپے بھرت ہیں - ۳

کھل بھ سول، دکھ لاگت دکھل ;

من پھول پرت کول، نیناں دھارا سی دھرت ہیں ॥ ۳۱۱ ॥

سیام کے بچھومے تیں، پنکج کلیں - کوس دیکھے ;

مٹھپ سوئی سادھو، چیمہ دھرت ہیں ॥ ۳۱۲ ॥

گوئل کی گورین، گوری گوری گاتن ;

'پہی' کود کود ساڈرے کو روپے بھرت ہیں ॥ ۳۱۱ ॥

(۳۱۲ - ۳۱۳) (کبیت)

سیرو سریر سرور سو - کچ کچ کلی سی رہیں سب ٹھائیں - ۱

بین کے جو اٹھر بھے چکھو - بار سٹوا سوارے سبھائیں - ۲

بینی بھئی تٹ 'پہی' بھنت - سوہنس جو دسناں ات بھائیں - ۳

کام کے جار جو جن کو تن - سندی دیت نرالی انہائیں - ۴

سیرو سریر سرور سو، کچ کچ کلی سی رہیں سب ٹھائیں ॥

بین کے جو اٹھر بھے چکھو، بار سٹوا سوارے سبھائیں ॥

بہنی بھئی تھ 'پہمی' بہنات، سو ہنس جو دسناں اُتی بھاہی ॥
کام کے جار جرو جن کو تن، سوندری دےو نیرالہی اُندھاہی ॥

(ریت) - ۳۱۳

۳۱۳ (کبیت)

اُندو ٹکی پیاری - سٹاڑی اُردھ اٹاری
اُنگ (سوہت) سٹگاری - سوم لاگت ہے جاییں پون ۱-
تکے اُجیاری - چھپ نیکی مٹھاری !
ناہیں لائیے (مٹھاری) اُنگ باس تیں بات پون ۲-
اُت نس پال پورے - چھپ سوں اُڈنت کیو
راہو اُترات - (کپ) پیہی دیکھیں لاگے کون ۳-
اُت نوین ناری - اُت کلا کو ہاری !!!
نس بیٹی سوچت رہیں - دوڈں بیچ گہوں کون ۴-

اُندو ٹکی پیاری، اُٹاڈی اُرب اُتاری ;

اُنگ سٹگاری، سوم کامت ہے جاییں پون ۱۱۱

تہ کے اُجیاری، اُٹاڈی نیکی مٹھاری ;

ناہیں لائیے، اُنگ باس تیں بات پون ۱۱۲

اُت نیرالہی پورے، اُٹاڈی سوں اُندو کیو ;

راہو اُترات، کبیت 'پہمی' دیکھیں جاییں کون ۱۱۳

اُت نوین ناری، اُت کلا کو ہاری ;

نیرالہی بیٹی سوچت رہیں، دوڈں بیچ گہوں کون ۱۱۴

(کبیت) ۳۱۴ - ۳۱۵

سُوبھن پشَنج اَتِ . کَنج رِیج !
 پھولن کے تَوَن کدَمب . او نونگ کی بیل پل - ۱
 اُڑت پراگ او سہاگ اَتِ پیتم کو !
 سَور سَور سَور گِیانی - بھانورے پیریں الی ۲۰
 ہوک اٹھے تب ہی تیں - سَوَن کے !
 سَجنی رِی گُوک دیت - کوکھلا کلون بھلی بھلی ۳۰
 نِت تَرُونائی تَرَنگ دیت - روم روم .
 اَنگ اَنگ کھلت . اَنگ رَنگ دِپتِ لالالی ۳۱

لوہن پَنکج اَتِ، کُنج بَیچ ;

فولن کے نون کدَمب، او لَوَنگ کی بیل بھلی ۱۱۱۱

اُڑت پراگ او سَہاگ اَتِ پِیتم کو ;

تور تور سور-گِیانی، بھانورے کِیرے بھلی ۱۱۲۱

ہوک اٹھے تب ہی تیں، سَوَن کے ;

سَجنی رِی گُوک دیت، کوکھلا کلون بھلی بھلی ۱۱۳۱

نیت تَرُونائی تَرَنگ دیت، روم روم ;

اَنگ اَنگ کھلت، اَنگ رَنگ دِپتِ لالالی ۱۱۴۱

(کبیت) - ۳۱۵

۳۱۶ (کبیت)

چَنّا کے کاٹے کو - جَنّ کے راکھے کوں - غوث صمدانی ہے ۱

آسا من آئے کوں - آس مٹائے کوں - آئند بڑھائے کوں
 قادر جیلانی ہے - ۲
 دلیرت پڑائے کوں - پاپن جارہے کوں - دکھ نوارہے کوں
 قلب ربانی ہے - ۳
 گن گائیے کوں - بہت چت لائیے کوں - انجمن پائیے کوں
 محبوب سبحانی ہے - ۴

چینتا کے کاٹدے کوں، جتن کے راکھدے کوں، غوس سمادانی ہے ॥۱۱॥
 آسا من آدھدے کوں، آلاس مٹا دھدے کوں، آمانند بڑا دھدے کوں ;
 قادر جیلانی ہے ॥۱۲॥

دلیرت بڑھادے کوں، پاپن جارہے کوں، دھکھ نیوارہے کوں ;
 قادر جیلانی ہے ॥۱۳॥

گن گائیے کوں، دھت چت لائیے کوں، انجمن پائیے کوں ;
 محبوب سبحانی ہے ॥۱۴॥

III

رہنما - رہنما

(رہنما) - ۳۱۶ - ۳۱۷ (رہنما)

کہ جب تیں پتیت پاؤن کے - کیا بلہاری تن من ہم
 نہ پسند دوست فارغ گشتم و از طعن دشمن ہم - ۱

کرم رلیج۔ ملک ہو رہی ہیں۔ توں اترائی نہ کر اے دل
 بکریں بے طاقتی آخر۔ تو رسوا میٹھی من ہم۔ ۲
 برہ کی پیزنت داہے۔ بھیا یہ حال بن لالہ !
 گریبا تم زو دست عاشقی چاک است و دامن ہم۔ ۳
 بھتا من کی اوجھک ڈوبھر۔ نہ بھاکھا جات ہے یا تیں
 نہ تلبے گفتش دارم۔ نہ یارائی شنیدن ہم۔ ۴
 کوئی دیکھے نہیں درشن۔ سلونا روپ ازیں غیرت
 نیمخواہم شب مہتاب باشد روز روشن ہم۔ ۵
 کھیلے نین ات۔ بزل۔ سو تجھ دیکھت نہیں مجھ تن !
 بریں تقریب میخواہی۔ کہ باید زخم سوزن ہم۔ ۶
 جوتن کی کھیہ کوں۔ بر کیا رج سوں۔ ہف یا تیں !
 کہ ابروئیت کماں دار است دچمٹ ناوک افکن ہم۔ ۷

कि जब हें पतित पावन के किया बलिहारि तन मन हम् ।

अ पन्दे दोस्त करिख गस्तमो अज ताऽने दुश्मन हम् ॥१॥

करम मिलबौ, मलिकहु मिलिहैं; तूँ इतराई न कर ये दिल ।

कजीं बेताकरी आखिर तु रुसबा मेराबी मनहम् ॥२॥

बिरह की पीर नित दाहै, भया यह हाल बिन लालन ।

गरीबानम् अ इस्तो आशिकी चाक अस्तो दामनहम् ॥३॥

बिधा मन की अधिक दूसर, न भाखा जात है यारें ।

न ताबे गुफ्तनरा बारम्, न याराई शुनीदन हम् ॥४॥

کوئی دیکھ نہی دُرسان سبوتاں رُپ اُچی رَیخت۔
نمیشاہم شامہداتہا ہاتاد روتے رَیختن ہم ۱۱۵۱

کڑیلے نین اُپنِ نِرمَل سَو تُمک دِکھت نہی مُکھ تَن !
ہے تکرِیہ مِیساہی کِی باہد اُکھتے سَوچن ہم ۱۱۵۲

اوتن کِی لَہ کِو کِیا رَک سَو، ہدک ہاتے۔
کِی اُکھتے کماہار اُست ہ اُست ناہک-اُستناہم ہم ۱۱۵۳

(ریختہ) - ۳۱۷

۳۱۷ (ریختہ)

سولنے رُپ کی جگ میں سدا حُف و حکایت ہے !
کہاں لگ حُف کو برنوں - سو اُکو پدھ نہ غایت ہے - ۱
جو دیکھا رُپ کے مٹھو ہے - بھیا زاہد بکل اب لگ
پریشاں حال از عجب و جنت - پر شکایت ہے ! - ۲
ہم عالم درس کارن پھرے - چوں شمع و پروان
کوئی تجھ دزد سوں واقف نہیں - وہ پنی دُرایت ہے - ۳
کمر از مٹے نازک تر کوں - کوں کج نہیں بوجے
تہوں پر جا بجا خُوبی بدن کی ات تنایت ہے - ۴
چمک مہتاب کی مکھ میں - لچک رُفوں کی اندھیاری
مکٹ تارے بسے لیکن - نہ آں موں یہ چلایت ہے - ۵
دہانت آپ جواں ہے - در آں ناہیں تینک ظلمت
کرارے مین کجراے - سو اُرو بال ثابت ہے - ۶

در چشم من بگذرد گر - اُفتد مہا دُ بھر !
 و لم یکن قد نازک کوں - سدا دل مانہ جانت ہے ۔ ۷
 چو مہیا و تنم را خاک - خواہی کرد شہ بہتر
 کہ یہ بیچارہٗ جاناں - فدایت ہے فدایت ہے ۔ ۸
 شہا از وصل خود محروم - و اسرن را سرن دیو
 کہ میں جاں دادہٗ عاجز - بچارا اشانت ہے ۔ ۹
 بھکھاری درس کے مژدم - پھریں بے حال سرگرداں
 سو آئے بے حیا بُت (۶) کو زجاں کشتن روایت ہے ۔ ۱۰
 نذر دہج غم دُنیا - و عقبے کا ہرل 'پہی' !!!
 سو اس کارن رنباہن - درمیاں آئناہ پائیت ہے ۔ ۱۱

सलोने रूप की जग में सदा हर्कों हिकायत है ।
 कहाँ जग हुस्न को बरनों, सो एको बिध न गायत है ॥१॥

जो देखा रूप कै मधु है, मया जाहिद बिकल, अबलग ।
 परेरां हाल अपन उक्रवा व'जमत, पुर शिकायत है ॥२॥

हमा आलय दरस करन फिरे, चूं राम्मो परवाना ।
 कोई तुम दर्द सूं बाक्रिफ नहीं, कह पी दुरायत है ॥३॥

कमर अकमूप नाजुकतर कों, कौं कज नहीं बूझे ।
 तहूं पर जामना खूबी बदन की अति तनायत है ॥४॥

चमक महलाव की मुल में, लखक जुलफों की अँधियारी ।
 झुलट तारे भवे लेकिन न अंमं मों यह जिलायत है ॥५॥

دھانن آباہے ڈےوا ہے، در آا ناہیٰ تانیک کائنات ۔
 کرارے نین کجزارے، سو اچھک باہن تانیت ہے ॥۶۱॥

در آشمے من بیگنارےد گر، اکتاد مہادھمر ۔
 کلوکین کھڑناک کو، سدا دیکھ ماہ جانن ہے ॥۶۲॥

آو بونیاہے تانم را آراک کراہی کد راک بےہتر ۔
 کي یھ بےچارے آناں فیداہیت ہے فیداہیت ہے ॥۶۳॥

راہا اچھکےلے کھد مہرکم، د آسرن را سرن دےو ۔
 کي اُجی داہے آجیج بیچارے آسانن ہے ॥۶۴॥

آیکاری دس کے مہرکم، فیرے بےہاک سرگراہی ۔
 سو ےسے بےہیا کھت(?)کو آناں کھرتن دیاہیت ہے ॥۶۵॥

نہارے دےب گم دونیا د آکھاک، دیکھ 'پےمی' ۔
 سو اِس آرن نیاہن، درمیاں کھٹاہا کھت ہے ॥۶۶॥

(ریختہ) - ۳۱۸

۱۱۷ (رہنما)

بہیں سب پیر سوں چھن میں - جنہوں کا پیر جیلانی
 کروں اُس نام کے اوپر سوں - تن من جو شربانی - ۱
 قطب ابدال کا صاحب - ولی اور غوث کا نائب
 جہیں نت حاضر و غایب - جیب اللہ ہے ثانی - ۲
 شریعت زیب تجھ دینی - طریقت جیب وا کہنی!
 حقیقت غیب سب چینی - رہے بے عیب گیلانی - ۳

عرش کے کیسے سب کاٹے۔ ترس کے راہ ات آئے
 مہکاں اور لا مکاں ڈاٹے۔ سو اسم اعظم شانی ہم
 بڑی صورت بڑی کیرت۔ سیرت بصیرت سوں
 خرد اسٹت کہاں جلے۔ فراست راست حیرانی۔ ۵
 کہیں معشوق کر حباں۔ کہیں عاشق سستاں ہاں
 کہیں خود عشق ٹھیراں۔ سنو لوگو سکھا۔ بانی۔ ۶
 بچاؤ۔ ریچھ۔ جن پیارے۔ سوں 'پیمی' درس متاے
 ہمارے تین کے تارے۔ کرو سیتل مہا جانی۔ ۷

کبھی سب پیر سوں چین میں جیندوں کا پیر جیلانی ।
 کھڑے کسنام کے کمر سوں، تن من जीव कुरवानी ॥ ۱۹ ॥

کھڑے کسنام کے کمر سوں، تن من जीव कुरवानी ॥ ۱۹ ॥
 جہے نیت ہاجرہ گایہ، دہیہ اللہ ہے سانی ॥ ۲۰ ॥

راریہت جہہ تومہ دینی، تریہت جہہ یا کینی ।
 ہکریہت جہہ سب چینی، جہے بے بے گیلانی ॥ ۲۱ ॥

ہرہ کے کھل سب کھلے، ترس کے راہے ہرہ آئے ۔
 مہاں اور لہاں کھلے، سو ہرہ ہرہ شانی ॥ ۲۲ ॥

کھلی سورت کھلی کیرت، سیرت کسیرت سوں ।
 کھلے ہرہ کھلے جانے، کھلے را(ہ)ست ہیرانی ॥ ۲۳ ॥

کھلی ہرہ کھلے جانے کھلی ہرہ کھلی مانا ۔
 کھلی کھلے ہرہ کھلی کھلی کھلی کھلی ॥ ۲۴ ॥

بچاؤ، ریکی، جن-پیارے، سوں 'پہمی' دوس-ماتبارے ।

ہمارے نین کے تارے کرو سیتل مہا-جانی ۱۱۵۸

(رہیت) - ۳۱۹

۳۱۶ (رہیت)

چکے تیرے پٹ اوٹ میں مکھ روپ اُجیارا

چیوں سس بدلی میں۔

پگزار کہ در روئے تو۔ بینیم خدا را !

اب سونی گلی میں۔ ۱۔

بہنیاں کی ڈولن۔ پگ کی دھرن۔ لٹک چلن کو۔

کہہ کیسے سنبھاروں

بالائے تو ناگاہ بر ایگنت بلارا ! ! ! -

نینن پوتلی میں۔ ۲۔

آواس کروں بدھ کی بچن پر۔ جو پچی توں

کرونا مئے سپورن

برلوح تو نہ نوشت مگر حرف و نارا !

کامنی اولی میں۔ ۳۔

نکے ہوتے جب بن میں تیرے گات سنگنن

پلٹے ہیں پون سنگ

خاصیت عے است۔ مگر باو صبارا

البیلی آپتہ میں۔ ۴۔

پھر مہنسن - چوَن تیکھی سوں - بان چلایا
 عشق کے پیہ پر
 شاہاں چہ عجب گر - بنواژند گدا را
 کھنجن کی سحلی میں - ۱

कमके तेरे फटछोट में मुखरूप उलियाया,
 ज्यों, ससि बदली में ।

किगुवार कि दरकये तो, बीनेम खुपारा,
 अब सूनी गली में ॥१॥

बहियां की डोलन, पग की धरन, लटक बलन को ;
 कह कैसे सँभालूँ ।

बासावे तो नगाह बर अंगेखत बसारा ;
 नैनन पूतली में ॥२॥

आकास क्यों बिब की रचन पर, जो रखी तौँ ;
 कदनामय संपूरन ।

बर बौह तू न नबिस्त मगर हक्रे वफारा ;
 कामिनी ओली में ॥३॥

निकसे हुते अब बन में तेरे गात-सुगन्धन ;
 क्षिपटे हैं पवन सँग ।

कासिबते ईसा(ज)स मगर बादे सबारा ;
 अलबेलि आ पिय में ॥४॥

فیر ہست، بیتابن تیرا سوں، بان بکلاوا ;

ہراکری کے دیوے پر ।

راہاں و بکلاوا ہر بان بکلاوا گدارا ;

ہرجن کی تلی میں ۱۱۲۱

(۳۲۰ - رخت)

، ۱۲۰ (رخت)

گھر بچ کے جا جنگل میں پری تب سمجھ پری
 تن من میں یتیم کی آگ بری - تب سمجھ پری - ۱
 مویوں کے پھیر کوں - کہ جو دل غیر بوجھا
 جب سندھ کے بھنور میں پری تب سمجھ پری - ۲
 تکیہ جو مغل و دیگر سیج چھوڑ کے !
 جب اینٹ زیر ریس دھری تب سمجھ پری - ۳
 جت بت پھرے سے من کو تسلی نہ کچھ بھی
 جب دل کی کیل ، مانجھہ اری تب سمجھ پری - ۴
 گنج خفی میں وصل ہوئی فکر و غم نہ تھا
 جب بحر میں لگائی چھری تب سمجھ پری - ۵
 بوجھا نہ عشقا - ز خرد - راہ یتیم کا !
 جب عشق سُدھ بڑھ ہری تب سمجھ پری - ۶

ہر تھ کے جا جنگل میں پری تب سمجھ پری ।

تن من میں یتیم کی آگ بری تب سمجھ پری ۱۱۲۱

موتوں کے فیر کوں جو دیلے ریر بھٹتا ।
 جب سینہ کے ہنڈر میں پری تہہ سمکھ پری ॥۲۱॥

تکیا جو مکتلمی و دیگر سےج ڈوڈ کے ।
 جب ہنڈر کے سس ڈری، تہہ سمکھ پری ॥۳۱॥

جیت تیت فیرے سے من کو تہہکلی ن کڈھ بھے ।
 جب دیکھ کی کول مائے ڈری تہہ سمکھ پری ॥۴۱॥

کونے کھلی میں وکھ ڈوڈ فیکوگم ن یا ۔
 جب دیکھ میں لگاڈ کوری تہہ سمکھ پری ॥۵۱॥

بھٹ ن ہراکریا، جو کھیر، راکھ پیم کا ۔
 جب ہرکھ کڈھ کڈھ ہری، تہہ سمکھ پری ॥۶۱॥

(سوال - مہانگ) - ۳۲۱ - ۳۲۲ (سوال - مہانگ) ۔
 پیت آری پیل ہے - راکھ سب کوڈ جان
 کپٹ مورچو لگت ہے - ہوت درس کی بان ۱۔

پیت آری پیل ہیں، راکھ سب کوڈ جان ۔
 کپٹ مورچو لگت ہے، ہوت درس کی بان ۱۱۱۱

(۳۲۲ - ۳۲۳) - (جواب)

۳۲۲ - ۳۲۳ (جواب)

درس درپن - مورچا - بے جانو بیوپار
 سن سندھ میں جی کئے - بخو بے رستار
 ۳۲۳ - 'پیرا کے' غرتے نمودہ بوڈ چن رام

हरसन दर्पन, मोरचा; - बेजानो व्योमार।
 मुम सिन्ध में जी किये; तजो सबै विस्तार ॥२॥
 (३२३) पैराके पात्रों, नमूना बुझद जपन राम'

(सवाल—दोहरा) - ३२४ - ३२५ - (सवाल—दोहरा)
 मो मन कुन्दन सम भयो, नग उत्तम तुम नाम।
 सुरत हरैया नित जरै, औ कहु मानै काम

मो मन कुन्दन सम भयो, नग उत्तम तुम नाम।
 सुरत जरैया नित जरै, औ कहु मानै काम ॥

(जवाब) - ३२५ - ३२६ - (जवाब—दोहरा)
 आपै कुन्दन आप नग - आपै हरत जराव।
 चिन्ह अचिन्ह कै नांवो, घरत अकेलौ आव ॥
 बरन जोत औ नैन-झब, नाहीं बाहि समान।
 मोखी नौकर हो रहै, कंचन पकरे कान ॥

आपै कुन्दन आप नग, आपै हरत जराव।
 चिन्ह अचिन्ह कै नांवो, घरत अकेलौ आव ॥

बरन-जोत औ नैन-झब, नाहीं बाहि समान।
 मोखी नौकर हो रहै, कंचन पकरे कान ॥

(मिसरा) - ३२६ - (मिसरा)

जाल रन्दह किनोन मनो - पेसी, गेठ अंधियार
 (تمت - تمام شد - رساله پیمن پرکاش - حضرت شاہ برکات - قدس سرہ)

بے سوئی آجیارو - تیرے نور ہی کو چھائے رہو
 یا تیں جوت ات - لاگت سوائی ہے - ۲
 رویا کیسے پیڑ - کبیدھوں موتن سے جر کاڑھے
 پارے کی سی لہرے کے گنگا جل آئی ہے ۳
 کہے لٹھا گئی - دیکھو صاحب برکات جو کے
 باگ کی داؤدی - دیکھ چاندنی لجائی ہے ۴-۵

سوسا سوں کزیت کین، بوسٹاپ مانوں واہر سے آرا ;
 دیرے ریشاپے، پرسی نیگاई ہے ॥۱॥

جیسوڑ اخیاروں، تیرے نور ہی کو چھائے رہو ;
 یا تیں جوت ات، لاگت سوائی ہے ॥۲॥

- پیڑ کیسے پیڑ، کبیدھوں موتن سے جر کاڑھے ;
 پارے کی سی لہرے لے کے، گنگا جل آئی ہے ॥۳॥

کہے لٹھا گئی، دیکھو صاحب برکات جو کے ;
 باگ کی داؤدی، دیکھ چاندنی لجائی ہے ॥۴॥

— — — — — ۱

I. Notes on Introduction.

1. ~~14~~ Rāṅga Kalpadruma Ed. by Srikrishnananand Vyasa in 4. Vols. pub. by Nawal Kishore Press, Lucknow. For one Husain Marheri, See Vol. 4. Cf. his Hindi song below, in line with the Sufi thought of our scribe — Husain Marheri.

लोग कहें तू भई नावरी, आपे लोग बौरानो रे ।

पिया मेरा में पिय की सजनी, पिय हित को बिकलानो रे ।

साह हुसैन फकीर रबानों, जंगल जाय समानो रे ।

Both belong to Marherā and may be identical.

2. See *مأثر اکرام* p. 384. Our author must not be confounded with a writer of the same name. See *ibid* p. 351

3. Vide poem 318 and V.14. Cf. *دیوان عشقی*

سے توئی کہ نام تو باشد محمد ثانی - توئی کہ یار تو گویند چار سو غوث

also *شاه من شاه معی الدین است* — *رسالہ چہار انوار*

4. See, *infra*, note 7.

5. See note on verse 63.

6. *رسالہ چہار انوار* quotes, as below, from *دیوان عشقی*, and is therefore written after it:—

باخودم جنگ است پاکے گنگو در کار نیست - دیدہ حیران است دیگر جب تو در کار نیست

7. *ملک ہندوستان ہما غوثی است* — *دیوان عشقی* also quotes from *رسالہ حواری ہندی*.

This appears to be the last work of our poet. Note his Introduction to the work:—

فقر حقیر برکت اللہ اُدیس حُسنی واسطی البلکرای
 کہ از مدت در مار ہرہ استقامت دارد - امثال ہندی
 از زبان عوام می شنیده - چون دید کہ رموزات
 معارف و اشارت حقایق از انہامی شوند پدید !
 پس شرحِ آں امثال موافق وجدان و حال نموده
 درین مختصر گنجانید - نیازمند چون اکثر اوقات گوشہ
 اختیار کردہ و خیالات ملاقات از سرِ نوردہ
 از خوف آنکہ تنہائی دیوانگی ایکروز سودا آویزد
 از این راہ کاغذ را ہمدم خود ساختہ و قلم را محرم پرگفتہ

8. Cf. Kalidas - वागर्थविव संवृत्तौ । (Raghuvansā. 1.1.)

9. For the principles of criticism of poetry, Cf.

Gulshan-i-Rāz :-

کہ از ظاہر ہر بند جز مظاہر	•	رہ دارد دو چشم اہل ظاہر
نیک چشمت اوراکات تنزیہ	•	ز تائیدانی آمد رائے تشبیہ !
چو سوئے لفظ و معنی گشت نائل	•	تناسب و رعایت کرد عاقل
چو عکس ز آفتاب آں جہانت	•	ہر آں چیزے کہ در عالم عیانت
ضرورت باشد احوال از تمثیل !	•	معنی چوں کنند اینجا تنوّل
ز جستجوی آں می باش ساقی	•	وے تشبیہ کلی نیست ممکن

نظر کن در معنی سوئی غایت + تو از م را یکایک کن رعایت

10 Cf v 20 and poem 242, line 5 जस कबितसुकवि ।

11. Arabic صَوْنِي - Greek , Sophist - Sanskrit , Sva-Bhās-ita, meaning one shining with one's own light, that is, one possessing a direct knowledge or intuition of God

12. Vide ترتیب بند revealing poets' freedom of thought & struggle to attain spiritual light:-

سالمی هر در دل ناله و افغان کردم + دیده را پیر تنانے نو گریاں کردم
گاه دو مدرسه با حل و معما جستم + گاه از معبد با جلوه نواله جستم
گاه از برین و گاه از مومن گفتم + حالت مدد زهر پیرد زبنا جستم
دوش را با زرنار و مصلا دادم + سجه بگرفتم و از اسم می جستم
قصه کوتاه ز کے عقد من حل نشد + پائے در دامن و دامن بیه جستم
از طیفیل دل دیوانه که میتابی داشت + عشقیما تا ز سر فکر چ خود را جستم

حالتے رفت کہ پنہان ہمہ پیدا گشتہ

شور منصور زہر پرودہ ہویدا گشتہ

13. See *supra* note 7.

14. Hindu derived from Sanskrit, Sindhu. Cf. Avesta, 'Hapta Hindu' (सप्त-सिन्धु); Hindu in Assyrian means 'Teak' supplied from India; in Egyptian the Indian 'muslin' used for covering mummies; in the Quran the word occurs as 'Sindus'

سندس meaning a woven texture; all pointing to the same unit India (Greek Indos).

15. For Hindi poetry, see my work भक्ति कुसुमाञ्जलि, for Urdu poetry saturated with sufi thought, Cf.

گر ہوا ہے طالبِ آزادگی ! + بندہ مت ہو سحر و زنا رکا (دلی)
 ہر کی بت میں گنوں آپ کو بتلائے شیخ + تو کہے بگر مجھے بگر مسلمان مجھ کو (سودا)
 نغمہ عشق سے ہیں سحر و زنا رکے + ایک آواز پہ دو ساز کے ہیں تلکے حسن
 شیخ اس بت شکنی پہ نہ ہو اتنا مغرور + تو نے توڑا نہیں اپنا بیت پندار ہنوز (راغ)
 عشرتِ قطرہ ہے دیا میں فنا ہو جانا + درد کا حد سے گذرنا ہے دوا ہو بلانا و ظبا
 کیا فرض ہے کہ سب کو لے ایک صاحب + آؤ نہ ہم بھی سیر کریں کوہِ طور کی (غالب)
 آفت ہے قیدِ سحر و زنا جان کو + بارِ حیات میں نہیں یہ گتیاں بند (صبا)
 ازاں دی کعبہ میں ناقوسِ دیر میں پھونکا + کہاں کہاں تیرا عاشق تجھے پکارا یا (میرزا باقر)
 دیر کی تھیر کر اتنی نہ اے شیخِ حرم + آج کعبہ بن گیا کل تک یہی بت خانہ تھا (میرزا باقر)
 ترکِ دنیا کے علائق تو کئے سب زلہد + گر مناسب ہو تو اک ترکِ ریا اور یہی (حالی)
 دیکھنا قیدِ تعلق میں نہ آنا آزار ! + دام آتے ہیں نظرِ سحر و زنا مجھے (آزاد)

The essence of the teaching is that Islam built on وحید
 cannot isolate itself from the rest of humanity.

16. See appendix IV.

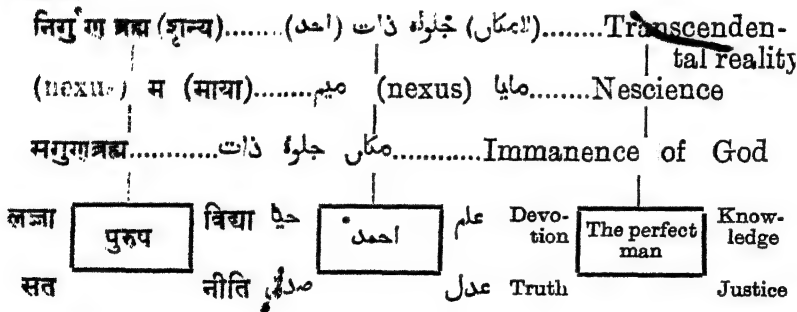
II. Notes and References on verses and poems in the Pem Prakash.

Verse (1) कानन—कहावन है कि चांद की चांदनी पड़ते ही यह कपड़ा फट जाता है।

(3) خداوند حقیقی را آن وقت بیند که خود را نبیند— Cf. : خداوند حق را آن وقت بیند که خود را نبیند
 Head कह for कहे or तु for तो—و از دنیا محبت ندارد

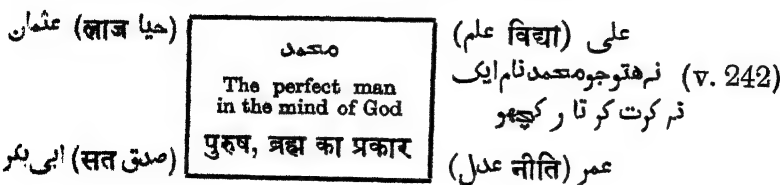
(6) ز احمد تا احد یک میم فرق است—جهان اندر آن یک صدمه عرق است—سیرور
 Cf. (Ilman-it-ul-arifin)
 شیخ حضرت محمودی فرمود—خلق الهی آدم علی صورتی—یعنی حق اولدم آدم را بر صورت خود وهم فرمود—تا احمد بلا میم یعنی احد م

Man in essence is divine:— Cf. the Platonic idea of the archetype of man in the mind of the Creator. Thus Ahmad or Muhammad=The concept of perfect man in the divine mind. Cf. Gita (15.7) समैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः, also, Katha Upanishad-(3-1) ऋतं पिबन्तौ सुकृतस्य लोके, also Cf. Śvetāśvatara Upanishad—(4-6) द्वास्तुपर्णा सयुजा सखायाः—

(7) पांचो (پنجوں) (लोगों), नवी (Prophet), नांह (नाथ) see V. 6 and 8, Cf. the Hindu idea of विष्णु पंचायतनम्

(8) The eternal human values personified:—

Vide, infra. vv. 174, 242, 243, 303. Note, Islam as Universal religion..

(10) Cf. our author in رساله سوال و جواب —

صدق و عدل و حیا و علم ازین چهار صفت اگر یکم گزاردی انسان نمیشی - هر کم
صدق را گزارد آدمی نتوان گفت - اگر عدل را گزارد هیچ نیست - اگر حیا
گزارد - و نه بر زندگی او - اگر علم گزارد حیوان است

(11) ध्यान ज्ञान उपकार correspond to भक्ति ज्ञान and कर्म of the Gita, the three aspects of human consciousness—thinking, feeling and willing. नैन चैन नांसा नवन

correspond to सत, नीति लाज and विद्या Cf. v. 8, above. Also denote the discipline of گوش و چشم و بینی و دهان
in Yoga, Cf. our author in رساله سوال و جواب

بر در حالت شغل چشم را گزارد - کور دل است -

(14) Note the clever use of the word معی الدین شاه for عبد القادر جیلانی, as *Muhi* of *Din* (the protector of religion), in contrast with Aurangzeb (v. 16) the zeb of Aurang (the ornament of the world)—not mentioned here by his name شاه معی الدین. The contrast of دین with the embellishments of the world is clear. The Arabic word دین derived as it is from the Iranian *Duina* may be traced to the Sanskrit root दै I.P.—to purify, (शोधने)—hence light, religion. हवीव = सौहर्मद साहब

(17) सिरौ नगर = Belgram in Hardoi, distt. in the U. P. जहाँ साह नहीं, चोर—Cf. our author in چهار انواع—

سفر عوام چه نویسد - خصوص مردمان این ضلع مارهره که در روز
به نیئت رهنی و در شب بقصد شبخونی منازل هاتی میکند -

This is why I put comma after नहीं and not after साह which is also possible. The saint gives up the company of the selected ones at Belgram and comes to live with the thieves to mend their ways! Cf.

منشیں بہ بہشتیان کہ آسودہ دل اند - با دوزخیان نشیں کہ سوزے دارند (ابولخیری)
हम पूरब के पुरबिया indicates our poet's love for his country.
(حب وطن از ملک سلیمان خوشتر)

- (18) धृग पृथक् का = man of God. Cf. infra v. 54, جو or जो is redundant, Read—धृग पृथक् का होय ।
- (19) मरंम + नव + मन = 1000 + 9 + 100 = 1109 Hijri corresponding to A. D. 1697, the date of composition of the Fera Prakash.
- (20) दयि = उदयि. मेवार = کامی
- (21) बहु माहुम He is with you, wherever you may be—
وہو وہو ہمیشہ ساتھ
- (22) فی اللہ = तुम्हारी जातों में
- (23) نحن اقرب (من حب التورین) = हम ज्यादा करीब हैं तुम्हारी रगे गर्दन से भी ।
- (24) این آلاءِ بَلَّ شے (علیم) = अइलेइल्स यह कहते हैं, कि ईश्वर हर जगह है । रुई तार ज्यों चीर में—This is Samavāya Karana of the Indian Philosophy.
- (25) Cf. the Indian प्रतिविम्बवाद ।
- (26) کونہ نہیں ہیں اظاہر یا مآبود اللہ = मगर ईश्वर । ‘मन मन गंडे म्वा—’ Be exceeding glad.
- (27) आवागवन = प्राणायाम
- (28) Cf. Gita II (16—18), 18 (51—53)
- (30) गगन = ब्रह्मरंध्र سر سے مراد ہے
- (31) कन्था-خبر، सुसरन تسلیح (33) तौला-تراز، ग्यान-مراتب، مشغولی، (اشاره به شغل محمود است) ٹیکن-نغم، دیدار-درمان
- (36) हर-रंग = خدا کا ظہور दीप एक ही भाय—
Cf. ہندویہ سلیمانست شمع
(value) (قیمت-भाव-सना). It is the same light everywhere.
- (38) किसमबातवल अर्थ—आकाश और भूमि Cf. نور السموات
- (39) लाल = دوست
- (40) चोर = شیطان نفیس
- (43) नैनन आन टलाय—مثرگل = बरनेँ وسوسل عشق
- (44) ऐन-दृष्टि (عین) Cf. our poet in ریاض عشق
بجز زار نباشد کار ببال - بہ بیند ورنہ بیند جلوہ کل
- (45) चिवुकूप—چاه ز نخندان
- (48) खोर (कहोर)—आواز
- (50) घाय—زخم Cf. زدن یا پیژدن

- (52) विरह-चाह—معتبت. فراق و معصیت. रण स्वम्भ—زمگاه
 (53) घोरा घोरा लरत हैं—Cf. Gita (3.28)—गुणा गुणेषु वर्तन्ते ।
 (54) मुन्न (शून्य) — ذات بخت
 (55) मद-सुरा—شراب خالص (مرکب) (56) पानप (Read पानिप-
 —पानी)—آب و دانہ—

زہر پرستیدن آن صنم-وگرنہ مرا ذوق ہستی نبود۔ Cf. तुही तुही नित बोल-

- (59) सुभाय (स्वभाव)—خصلت (60) सिख (शिष्य)—چیلہ, साखा—کلام
 دیرہ (درویش) دولت, महन्त—مُرشد

- (61) Cf. infra, v. 122. विरह—अनल=आتش فراق (62) सल्लो—دراز

- (63) Cf. —چوں شمع جاں گداذم تو صبح دل کشائی-سوزم گرت نریںم صیرم چورخ نمائی-

The date and author of the Persian couplet is not known to me. The story goes that a dancing girl (دومنی) by name *Nuri*, who was asked by Nadir Shah to accompany him to Iran, had sung it in his presence in the court of Muhammad Shah. Nadir on hearing the couplet was so impressed with it, that he had withdrawn his orders to take her away with him. The Hindi verse of our author was composed in the time of Aurangzeb, that is, before Nadir had attacked India and the Nuri-incident had taken place. It is worthy of enquiry as to which of the two verses is an older one. Our author, of course, teaches here, अद्वैतवाद or وحدت الوجود

- (65) See infra v. 304, तिरबेनी के पाट—شغل محمودا In Yoga, the meeting-place of इडा, पिंगला and सुषुम्ना Cf. also Cf. Gita 8.10. भ्रुवोर्मध्ये प्राणमावेश्य सम्यक् । स तं परं पुरुषमुपैति दिव्यम् ॥ The popular name for *Tribeni* in Yoga, is *Triputi*. Re *Tribeni*, Maulana Ahsan in his introduction to مجمع البركات quotes on the authority of Sāhib-ul-Najāt an incident from the life of our author, as below:—

آن ائیت عرض کرد کہ فقیرم - از دوار کا می آیم - ارادہ تریبینی دارم -
 فرمودند کہ از تریبینی کہ در خود داری غسل کردہ ؟ گفت نے !

- (68) षट्दमन—Six Systems of Indian Philosophy—طریق خدل
- (70) मरी—ماری آگیاں = अज्ञान (71) पांचो-(पांचों) اے شخص ها पांचों
five senses (72) भौतन—भौकना.
- (77) नौ दुर्गाں ۹ پرسش (78) करेर = غلب Cf. infra, verse 2,
poem 221—A beautiful use of the simile दीपक तरे अंधेर ।
See infra poem 221.
- (80) मदा—مدہ (82) गादों—گداز کاय (क्यों?) - برائے چه
- (83) न goes with both चलो and छाड़ो.
- (84) मार—عشق (85) जुनहया (Sansk. ज्योत्स्ना) چاندنی
- (92) मरसांय—مرسایں सतुवै वांकि—ساتوہر ہاتھ دھوکر
- (94) पल पल बारह मास—ہر ماہ یک بار بار
- (97) मेख (शेष)—سانپ (98) वैहिम—بغل کیر
- (99) कोह (क्रोध) غصہ (101) अनियां قرض دار, व्यौहरा (व्यवहारी)—
قرض خواہ
- (102) संग दौरत नंदलाल Cf. وهو معكم أينما كنتم as supra in vv.
21, 23.
- (105) रंचक—थोड़ी—اندک, सोंह—دوست
- (106) पर-लौं—پار میں, परलौ—قیامت
- (107) Cf.—कहा करूँ वैकुण्ठ ले, कल्पवृच्छ की छांह ।
अहमद ढाक सुहावने, जहँ पीतम गल बांह ॥
Ahmad of this verse, dated 1640 A.D., may be the
same as mentioned, infra, in Verse 182, 183, as the
guru of our poet. Also Cf. our poet's own verse
in مثنوی ریاض عشق —
مرا از دوزخ و جنت نه کارے - ہمیں دانم کہ ما باشم بہ یارے -
- (108) जमाल (جمال)—शिवरूप, जलाल (جلال)—उग्ररूप, रुद्र.
- (110) जियजान Cf. the Upanisad—प्राणस्य प्राणः Cf. Ahmad's
Verse—अहमद गति अवतार की कहत सबै संसार—
बिछुरे मानुष फिर मिलै, यहै जान अवतार ।
- (111) ८६ चुके—در راه عشق— Cf. موتو اقبل ان تموتوا
Verses 111 to 113 are true flashes of intuition
pointing to victory over death 'O Death! where is
thy sting?'

(118) Cf. Ahmad's verse quoted by our author in
—رسالہ چہار انواع

अहमद नखसिख पिउ बसैं, रोम रोम तन मांह ।

हौं नाहीं हौं नाह री, हौं नाहीं हौं नांह ॥ also note Verse 125.

(121) जील—زنجیر (122) Cf. verse 61 (123) कूक—کوک

(127) लोकंजन = سرم By application of this collyrium in the eye, man becomes invisible to the world. See infra V. 258.

(129) Cf. —هم خدا خواهی وهم دنیا و دین (131) Cf. Gita 2, 14.

(132) आह = अहंकार—انا نیت Cf. Kabir :—

जब हम थे तब तुम नहीं, जब तुम हो हम नाई ।

पेम गली अति साकड़ी, जामें दुइ न समाई ॥

(133) فلیضکون (کثیراً) ولینکو (کثیراً) वलयबकू (कसीरन्) फलयजहकू (Quran) चाहिए वह रोएं (ज्यादा) और हँसे कम ।

(134) —هدیٰ لِّلْمُتَّقِینَ वह हिदायत है ईश्वर से डरने वालों के लिए ।
—الرب इस में शक की गुंजायश नहीं ।

(135) غیب پر ایمان رکھنے والے—अदृष्ट पर श्रद्धा रखने वाले—
आंख मिचौती—Inshā in دریائے لطافت has rightly pointed out that آنکھ میچولی as uttered in Delhi, is pronounced as آنکھ میچونی round Lucknow. Here it signifies the Yogic practice—اشارہ بمراتب

(136) جسکو اللہ ہدایت کر دے—जिस को ईश्वर सीख दे—
اُسے کوئی گمراہ کر—उसे कोई भटका नहीं सकता—
ہادی ہم اوست و مصل ہم اوست—that is, और न दूजा कोय—
Read मुजिल्लहु. ف is the scribe's error for ض in 'مصل'

(137) جسکو وہ گمراہ کر دے—Read मन युजिल्लहु—
को वह भटकादे—अस्को कोئی हदایت کرنے والا نہیں—
(उस को कोई सीख नहीं दे सकता) Cf. Rigveda 10.125.5—
यं कामये तं तमुग्रं कृणोमि—also Gita (18.61)
आमयन् सर्वं भूतानि ॥

- (138) (Hadīs) من عرف نفسه—जिसने अपनी आत्मा को पहचाना—
 उसने पहचान लिया अपने पालनहार को—जس نے اپنی ذات کو پہچانا
 انا Cf. our poet's own verses in رفاص عشق
- خدا داند کہ خود ہیں است اصل—زخود بینی خدا بینی است حاصل
 خودی کن خود بود آن خود نمایست—خودی کن بے خودی آید خد ائیست
- (139) (مقولہ حضرت علی) —مैं نے पहचान लिया अपने पालनहार को—عرف ترویی
 Cf. the Mahāvākya—अहं ब्रह्मास्मि
 For, the three stages of realization of the self Cf. the Brhadāranyaka Upanishad,
 श्रोतव्यो, मन्तव्यो निदिध्यासितव्यः, अयमात्मा वा अरे द्रष्टव्यः ॥
 चान्द चान्द ही से दिखाई देता है दीपक से
 چندا چند ہی دیکھیت
 یعنی ماه از ماه دیدہ می‌شود - واز چراغ دیدہ نمی‌شود—
 Compare the Vedantic theory of perception according to which perception is based on the recognition of Self by the subject in the object.
- (140) من عرف ربہ—जिसने अपने आप को पहचाना ।
 उस की ज़बान गूंगी हो गई ।
 The Arabic word کل is the same as the Sanskrit root कल्- (I conj.), अव्यक्ते शब्दे । कल्पते । Note, अशब्द इति स्वामी, अशब्दस्तूष्णींभाव इति च—To remain silent. It indicates the ancient contact of the Aryas with the Semitic-speaking people.
- (141) उस की ज़बान लम्बी होगई, वक्ता और कोय—
 مراد از خدا تعالیٰ
- (142) as above व्याख्यान करने वाला और चुप
 corresponds to the Upanishad—
 सव खल्विदं ब्रह्म and ना नेति नेत्यात्मा—اثبات و نفی
- (143) (वर्णन) बिनान—(باطن)—निर्गुण—तन्त्रिये (ظاهر)—सगुण—तशबिह—
 مرتبه تقیید (उपाधि सहित सत्ता)
 مرتبه اطلاق (उपाधि रहित सत्ता)

- (145) अहमद سلم اللہ علیہ کے کلمات (قدسی) خدا کی तरफ से बजवाने
रसूल जो हदीस कही गई है ॥ हदीस—सुन्नत—خبر رسول
- (147) देह-देवरा (शरीर रूपी मन्दिर) see supra verse 69.
یعنی در بستانه جسم هر دو چیز است—یک جسم که مراد
از تشبیه است - دوم قلب یا روح که مراد از عالم تنزیر است -
- (148) Cf. Gita क्षेत्र क्षेत्रज्ञो ज्ञानम्
- (149) Cf. هزاران موج خیزد هر دم از وے-نگردد فطره هرگز کم از وے-گلشن راز
also see v. 167.
- (150) दिवस मिन्त की सीख है, रैन राम के भेख—In this line the
poet teaches that Islam and Hinduism are two
aspects of the same Reality and are one in essence.
मिन्त=मित्र-معلم; राम=خدا تعالیٰ Cf. گلشن راز
سپاهی گردانی نور ذات است . تباریکی درو آب حیات است -
and the Rig-Veda, Nāsadiya Sukta—तमसा गूढमग्रे
The sources of light are hidden in darkness. Thus
'darkness' of Hinduism which is God's own light
deserves the same respect as Islam, the light of
His friend, the Prophet.
- (151) बाहर-बाह्य भीतर-भीतर्, बाहरी लोय-ظاهر، بیناں Cf. in
Hindi the Vedantic teaching.—जो पिंडे सो ब्रह्मांडे and
vice versa.
- (152) निहुरावे-भुकावे —अत्रा—जुद्ध... جو وہم... اترال...
निशानी उन के सिजदे की । See infra v. 185 परम जोति-
نور ذات الہی
- (154) अधाय—वृत्त होना اورा न सिरुन Cf. Gita 3,37—विद्ययेनमिह
वैरिणाम् (ibid) 3,43—जहि शत्रु महाबाहो कामरूपं दुरासदम् ।
- (155) also Cf. v. 159.
- (157) बहु (बहु—वधू) Cf. یار درخانہ وما گرد چہاں میگردیم
- (159) ज्यौनार—خوردن
- (163) Cf. Mirā Bāi—अंसुवन जल सींच सींच प्रेम बेल बोई ।
- (164) क्रौं ميدان—میدان کی گوند، जिसे पोलो के खेल में पकड़ने
दौडते हैं ।

(166) Cf. the Upanishad—स्वराज्यमाप्नुहि, तत्त्वमसि ! That Thou art ! See infra poem 220 V. 4—तू राजा—(कोत—رشته) (167) रंग रंग लहरें उठे—Cf. the Vedantic theory of the Universe as स्वभाव ब्रह्म। (168) For कर्यो read कर्यो with य slurred away.

(170) डेरापार—هزارپار یعنی کوچ از جہاں (173) (لَأَحْمَىٰ) (كُنَاءُ ك) (173) मैं तेरी तारीफ का इहाता नहीं कर सकता । ”بُكْمٌ“ ”مَمٌ“—बहरे गूंगे

(174) (Hadis according to Sufis) (انسان سَری (والتَّوَّابِ) इन्सान मेरा राज है और मैं उस का राज हूं. Cf. the Brihadāranyaka Upanishad 2. 5. 1. (मधु विद्या) अयमात्मा सर्वेषां भूतानां मधु, अस्यात्मनः सर्वाणि भूतानि मधु ॥

(175) هَذَارْتِي—यह है मेरा खुदा । حضرت ابراهيم کا قول—Seeing the moon and the stars, Abraham had said it. For the allegory of, मन ‘मूसा’ तन ‘तूर’ सम (Exodus 19,18) Cf. our author in دیوان عشقی

جسم ما طور است و جان من است میدانم یقین۔ مد تجلی میں نمایداں لہر شور ما

(176) The Deluge mentioned in the Satapatha Brāhmana, the Avesta, the Sumerian, the Babylonian and the Hebrew writings and the Quran is here allegorized. (Noahs' deluge). (177) सचान—سچہ بازو شکر۔ तांबो—طعام अहेरो

. تختی—کوح—पाटिका (180) कैंसी (कृषि) कैंसी (179) शंकर . पेसचटसार—مکتب عشق—हरी हरी हर हर گرفتन—(181) मरी मरी—موت خود مرده شد جسم मरी मरी काय (काया) تازه و سرسبز

(182) ‘अहमद महम्मद’ (احمد محمد) I render it as—احمد بن محمد, Ahmad the son of Muhammad who is referred to by Mir Gulam Ali Azad in his مآثر الکرآم on p. 250, in an account of Ziaullah Belgrami as below :—

وہا جناب سید احمد بن محمد کالیوی قدس اللہ اسرارہما غالبانہ عقیدتی

بہم رساند و این بیت بہ نظم آورد۔ کالیی مکملگرام یمین۔ اے تو احمد منم آویس قرن

This Ahmad (bin) Muhammad is definitely stated as his *guru* by our author in the next verse no. 183—

تاگر کے ہم داس Compare Mir Gulam Ali in his account of our author on-p. 248-249 of مآثر الکرام،

”اور اوایل حال دست بیعت بجناب سید مریدی بن سید عبدالنبی بلگرامی داد - وازعنفوان سن تمیزی تا مبادی ایام کہولت بخدمت سید العارفین میر سید لطف اللہ بلگرامی سعادت اندوخت.... و سند خلافت و اجازت اخذ نمود۔ وہ دارالولایتہ کالپی شتافتہ از خدمت مخدوم زادہ عالیجناب شاہ فضل اللہ بن میر سید احمد بن میر سید محمد کالپی.... مثال اجازت و خلافت گرفت -

- Our author devotes not less than 21 verses (182-202) in praise of his *guru*, Ahmad (bin) Muhammad of Kalpi; Also Cf. poem 266, verse 3. This Ahmad may be identified with the Sufi poet in Hindi, of the same name, who lived in 1640 A.D. and was thus, at least twenty years older than our poet! His ideas are reflected in our poet's own compositions. See notes, on verses 107, 110, 118 and 211. Our poet addresses him in his work—دیوان عشقی as Shah Kalpi—

روز ازل نصیبہ عشقی براہ حق - باشاہ کالپی ہم پیمال نوشتہ اند

(184) The poet attempts to reform Hindi poetry for a spiritual purpose by transfiguration of its style of composition known as नख सिख (سرآیا) commonly applied to women treated as objects of pleasure.

(185) سیما هم See supra, note, 152.

(186) اشاره بمراقبتہ کبیر-کاسنہا کا बीच के कमानों दो-قاب قوسین

(187) اشارہ- (संकेत) सैन है वह देखता है-بے بیصر

(190) دست راست دیم آفتابی- (सोहत-शोभित) इंगल-सुहत

(اشاره بہ شغل نصیرا) دست چپ ماہتابی-پینگل

(191) مراد از شغل کہ سلطان آلا ہرے جریے ہائے بے یمنی (دشوار است)

(192) अनहद (अहद) -अनाहत The sound that a Yogi hears.

ہے بے یمنی-ہرے جریے سونتا ہے

(می پیونیم بگوش) मैं कान लगाता हूं-القی السمع

- (193) Read جائے for جائیو see supra verse 23
- (195) روشن—دیپے زہیں و آسمان — अबनि गगन
- (196) ईठ (इष्ट) دوست (197) ब्रह्म-अगन (जठराग्निरूप)
- (198) लांक—लम नीठ (निष्ठा) وابستم (200) चल्ता चल्ता है
(جو لوگ خدا کے بندے ہیں وہ زمین پر نہایت عاجزی سے چلتے ہیں)
- (203) साक्ष (साक्षी) قسم (204) कंवल (مراد اعلیٰ) मधु (مراد ادنیٰ)
(تکلم عاجزان) — दीनानाथ — آئندہ — سانی
- یعنی دینا ناتھ کہ محبوب است خوب بدرد مارید و خوب سلوک و شفقت کرد
کبجا نام زنیست کہ کرشن در میهنرا بر او عاشق — (کوبڑی) — کوبجا
در خانم خود آورد و کوبری از راه طمن آئرا گویند -
The allegorical meaning is that God accepts the humble who bow down (کوبجا)
- (205) अविध-निबन्धा—وعده—उंचो कंधा—بالا دوش—सर-संधा—بلند سر—कूबरी (कूबड़ी)
—संधा—सुराख—राह—लट—عاجز شده—
یعنی ہمے وقتے کہ خود هر (معشوق حقیقی) فریفته شده و عاجزو عاشق زار
براں کبجا شده چه باید گفت
“A Symbolism of God's love for man.”
- (206) मूर—एल, कूबर काढ़े (झुक जाएं) خم بر آریم
- (207) गई—गति, पियाग—प्रयाग line 5—
یعنی آودھو چوں بطرب شده - پیغام فراموش کرد
- (208) लच्छ (लक्ष्मी) دولی अनख (क्रोध) غم
- (209) Line 1, 2, 3—प्रतिबिम्बवाद or आभासवाद. For जमि दरपन मध
Cf. Katha Upanishad 6.5. (यथादर्शो तथात्मनि) For
घन में सूरं दुरत नहि कबहू—Cf. ریاض عشق
اگر پنہاں شود درابر خورشید—نباشد ذرہ رازہستی امید
(ایں کمال وصال است) بهنرا मिलिन्द (در بستم شده) संपुटकवल
जप तप जोग तजौ Cf. Gita 18,66. सर्व धर्मान् परित्यज्य.....
- (210) Verse 2. पाप पुनः—عيب و ثواب Cf. Gita (18,66)
सर्वधर्मान् परित्यज्य ॥ پیمنی سو جن مکت نہ پاوے—جن کرجائے دوئے
also Cf. Katha Upanishad Ch. IV :—
मृत्योः स मृत्युमाप्नोति य इह नानेति पश्यति From death to
death, he goes who sees as if there is difference here.

- (211) बूंद-समुन्द समानो, Cf.—Ahmad's verse : बुन्द समुन्द समानो यह अचरज कासे कहौ । हेरतहार हेरान अहमद आपी आप में ॥ साध (साधु क्लम) समाध (समाधि, लगन, مراقब)
- (213) बिरह कलेस—درد فراق Cf. ریا ض عشق
غم این جا تاچه گویم شادی تست - خرابی باعث آبادی تست
خزان خود یک نویدے بهار است - حصول بیقرار ریا قرار است
- (214) कांच मन्दिर—मूल दिव्य दृष्टि (दिव्य दृष्टि) नगा + बाطن
मृग मरीच—सुख निखारू (समभाऊ) माफ कम و فهمانم
प्रसन्न-मन—तसकिल دل (देह देवरा) Cf. دیوان عشقی
می نسازم باکسے جز خویشتن شعلہ و پروانہ و ہم شمع دریں فانوس است
- (215) पांच—the five senses, पञ्चीस—twenty-five Categories of the Sāṅkhya, which constitute the world.
भांवर दे—To wed by going round the Fire of Love.
The mystical marriage of the soul with the Lord.
तुन्न मन्दर (शून्य मन्दिर) ذات بعث चौदह पांच उनीस
भूमि आकाश हफ्त طبق آسمان—هفت طبق زمین—چهار عنصر—پنجم هوا
के सात सात लोक तथा पांच तत्व । अगतिनगति گت دھد
सूगत (सुगति—नجات) अरीस—ناقص करवट—(काशी करौत—a mediaeval Hindu custom of religious suicide)
सेवा—ریاضت، खीस—برباد (216) बूझ—معرفة साधनाँ—عارفان
सारी (पूरी हुई) मया—مهربانی घरी—ساعت (217)
(218) पीली—पीली । कदरी बदरी—بیر و بیدر Cf.—
कहु रहीम कैसे निभै, केर बैर को संग ।
वे तो डोलत सहज ही, उन के फाटत अंग ॥
The reading गदरी बदरी would mean—ابر غلیظ
(219) नारी (नाड़ी—نبض) उपचार—علاج
(220) सात—सात लोक । स्याम और पीत—The three Gunas that constitute nature Cf. Gita क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभागयोग also Katha Samhitā : राडसि सम्राडसि—ثو راجہ
(221) दीपक तरे अंधेरी, see v. 78.
(222) सुगुरा—مرشد पर—the Beyond. मया—(माया) مایا
(223) लाहा (लाभ) نفع हटवार—ذوکلان (224) सुरत—ध्यान (یوگ)
(225) May also refer to the poet's own domestic worry at some stage in life.

- (226) Line 1, Cf. کشتی—نواره هر کم یافت آن از عشق یافت
 صاحب عشق—پهमी ورق گردانی نمودیم—آں طرف—باधां है
 Cf. زخود رفتن هم آغوشی است—دیوان عشقی
- (227) आपन खोय आपको पावें । आपन = خودنی आप = خود
 (आत्मा) Cf. the doctrine of فنا with the Buddhist
 teaching of Nirvāṇa. The simile of the 'seed' is
 originally Buddhistic; also Cf. Matthew (10.39) 'He
 that loseth his life for my sake, shall find it.'
 दूजौ नहीं प्रसंग (واسط) Cf. Gita VI (29-32). Another
 reading may be तब बूझै या भेदहि पेमी (see Intro-
 duction) (229) भौनायक (भवनायक—मालक) काम—عشق
 (230) आवागवन (प्राणायाम—हिस) (231) ताजन
 (कोड़ा) - Cf. ریاض عشق - تازه یانم
 عروس و قافله جز درخرد نیست—چو عشق آن جا تمیزے نیک و بد نیست
- (232) कोरी—तेहिली अमृत = अमृत, भाजन—ظرف—खौपारी जन—खरिद—अरसन
 रकौती (रखौती—दुहरो—حسن की) बिसाह—खरिद—Take Beauty
 by giving Love. See infra verse 282, line 4.
- (234) उधार (उद्धार) नجات , उधार — कर्-उधार
 उद्धेग—अभिराह—परसबौ (स्पर्श) وصل , अनखात—इतराये हुए.
- (235) A poetic description of the poet's own state of
 union in *Samādhi*. (240) मिहिर कुंज (Solar plexus,
 in Yoga) मिहिर (मित्र—the sun).
- (241) भगत बनाये—रा—सुवांग (242) The style is majestic,
 according to the subject treated here. जस
 कवित सुकवि.....As the poet brings out a poem
 from within so is the Universe an act of unfoldment
 from within. Cf. येन विश्वसितं वेदाः, Cf. also,
 Mundaka Upanishad — यथोर्णनाभिः सृजते.....तथाऽङ्गान्
 संभवन्तीह विश्वम् । also, Katha Samhitā (34) येभिर्वाचं
 पुष्कलेभिरव्ययन् । For ने कर्त कर्तार के For
 See supra, notes on vv. 6 and 8, and on v. 174—Cf.
 Hadīs (سرّی وانا سرّی) الانسان سرّی and मधुविद्या in Brihad.

Upanishad (5-13)—इदं मानुषं सर्वेषां भूतानां मधु, अस्य मानुषस्य सर्वाणि भूतानि मधु, यश्चायमस्मिन् मानुषे तेजोमयोऽमृतमयःपुरुषः,.....अयमेव स योऽयमात्मेदममृतमिदं ब्रह्मेदं सर्वम् ॥ This is the only philosophical interpretation that I could think of the above line.

- (243) See supra note on vv. 6, 8, 174, 242, and infra 303 line 2 man in essence is divine. सस्तदिशत—Iranian شش جهه—Vedic षट् दिशाः—six quarters, कलकल—شیریں (मधुर) कल (मधुर)
- (244) तीरथ—معبد, अना—Arabic (میں) आत्मा, सुन्न-समुन्द (शून्य समुद्र) (247) For line 2, (नट ज्यों चढ़त है) Cf. Kabir's song 'साधो मन को कैसे लगावे, जैसेनट.....'
- (248) कमल सहित अलि Eyes compared to lotuses and the eyelashes to rows of black-bees. (249) मथ (मन्मथ) (250) 'तामरस (कंवल) عشق'
- (251) बिरंचि (ब्रह्मा), गाथ (गाती) لوزہنی
- (252) कुंज कुंजन को भीजिबो—حالت مراقبہ—(समाधि में ईश्वर-सायुज्य) a mystic state of union with God (At-one-ment)
- (253) भूलौ धन सरन को सोचिबो Cf. Gita—सर्व धर्मान् परित्यज्य (18-66)
- (254) A mystical experience. नैरात (नृत्य) لہجہ, For निहचै पठातरीफ, रीमौ पठात है Cf. our author's رباعی in دیوان عشقی درتن چو تغصص بکنی جان پیداست—درجان جو تجسس کنی ایمان پیداست گر نیک نظر کنی در ایمان عشقی—بینی بینی جمال جاناں پیداست
- (256) Sati, a lotus-flower blossoming in fire! In Love, the terrible changes into beauty, and suffering into joy. A masterpiece of poetry! (257) कौंच (कवांच—a creeper) (258) Conquest of death, Cf. supra vv. 111 to 113. लोकंजन (see supra v. 127.) (259) आतन (Skt. अतनु) عشق (260) लटकौ—فریفته ہوئی
- (261) सुर-सुर के संवार جلوۃ الہی Cf. مامقیماں
 گاہ جہو دیدم و گاہ زنا ریم - گاہ ترساو گمہر مسلما نیم
 کر بچہ شمان دل مبین جز دوست—ہر چہ بینی بدان کر مظہر اوست
 भरमंस्त—A feminine mannerism of the age, Cf.
 — دریاہ لطافت (انشاء)

- (262) गोरख जानै *استقامت عشق* (264) Read नातो (नातु) for नाती-*नाती* कान्ह को नातो सदा अनुरागै—Be loving to all, for all are related to each other in God's family. (265) The *loving* God is always in pursuit of man, कारी (Pers.) *زیر دست* (266) Similarly, in the Yoga Vasistha, Guru Vasistha fails to instruct Rama on the subjective experience of the Unity of Self. Cf. the Brihadāranyaka Upanishad *विज्ञातारम् वा अरे केन विजानीयात् । मैत्र-सर-सुर* *عشق-عشق* *دیوان عشقی* Cf. our author's verse in *مرشد*

اندران صبرا کم شیران را گزرگاه است و بس
عشقیاراهیش ز شاه کالیی پر سید نیست

For दोषकपोत Cf. Katha Upanishad III, I ऋतं पिबन्तौ सुकृतस्य लोके, also Śvetāśvatara Upanishad (4, 6) द्वासुपर्णा सयुजा सखाया.....॥ (267) *انہد* (अनाहत—Divine inspiration in a Yogic state of mind. पाहन—Skr. पाषाण (पत्थर) कान्हजोसरोहै—when God loves, अहीरन की हीरी—the Gopi or the Individual soul. (268) बांट (भाग्य) *قسمت* (269) अहीरन के हीरे—Sri Kṛṣṇa—*خداوند تعالی* (271) *رَتَجَاج*—a vigil at night. God suffering in love for man. (276) Indicates a struggle in poet's life to leave his home, also Cf. v. 225 (278) सरोही—Scimitar (280) महिया फिराये अहीर Note the—*व्यञ्जना*. ननंदिजिठानी—Detractors, बोल बोल है—ridicule, पानरी—a gem. (281) चोटी (زلف) Sri Kṛṣṇa's hair-knot, a figure of speech for God's uniting power of love that keeps the Universe in order. चार नागन—(four quarters) रैना होए छोटै—without the ordering of love, disaster will take place. (282) *उल्थाकारी*—*پیغمبر* (283) *धम्माल*—*دهمال* a musical instrument, Cf. the Sumerian word Zammaru (chanter) which may be rendered

as घस्मालू دھमालू. Note the rapid movement of thought and words indicated here. (284) सब एक आंक—سب ایک سمیعہ (285) A striking simile! (286) याहू (یاہو) —हिरन (287) संवार—جلوؤات (ठाठ), राह की कुमारी—hataera, an example of उपमा माला (289) पाथर के सारे मेरव Cf. نرود میخ آهنی درسنگ (290) खसम خصم The Divine Husband. (291) नाक—مگر مچہ Ref. to the Hindu legend of a devoted *Gaja* who, at his prayer, was released from the bondage of *Grāha*. (294) Cf. Gita II, 69 — या निशा सर्व-भूतानां तस्यां जागर्ति संयमी। (296) चोली टेक—Surrender. मानही की मानें Faith will be rewarded. उधार कर — Mortgage thyself to God. (297) Alludes to Siva's wrath against Cupid, now set aside, and *Kāma* revived. मृनाल (मृणाल lotus-stalk) (298) (انگڑائی) प्रलंग—کمان (300) Woman should not be made slave of man's passion—नाहिं यै कनोडिया (کنیز), दरजी —The Divine Tailor. (301) Line 1—Inwardness of morality and religion, as opposed to formalism Line 2—Cf. Matthew 6, (5-6) 'When thou prayest, thou shall not be seen.' Line. 3.—Cf. Gita मानाप-मनयोस्तुल्यः । सहांसील (सहनशील) Gita तितित्स्व भारत, मैं — عشق Line 4. मुन्दनैत without wordly attachment, लखतनैत कौरन ते The eye of a Yogi! सुधाबुध औरै—Absorption in Yoga. (302) ओप, چمک सीसी बोल, قلقل مینا, अमी (अमृत) آب حیات Line 4 Cf. Kena Upanished केनेषितं पतति प्रेषितं मनः See supra vv. 55 Cf. ,आभासवाद also Gita अहमात्मा....आमयन् सर्वभूतानि (303) Line 3 स्याम के सहित—Cf. Brihad. Upanishad सहैतावानास यथा स्त्रीपुमांसौ संपरिष्वक्तौ See supra vv. 6, 8, 174, 242 and 243. (304) जाम (याम) کمر یاں, दीठ (दृष्टि) نظر, सर से—quickly तिरबेती उर बनहिए—See supra v. 65. (305) The pleasures of the world are discarded by those who are longing

for God. (306) कोर कोर کُورے کُورے, लाए हुते बाम (वामा
 نازنین, the Individual soul) see supra note 303. (307)
 खोर-راستم, सैठ, ایشور सठ (शठ) क्लृप्त, मलहाई का म
 कشتی پار کرنے کا म
 तरैं (तरणी) कश्ती हरैं हरैं हूले हूले (308) Line 1-2, Cf.
 verse 35. Line 3, Cf. Kāvya Prakāsh 10,25—लग्ना
 मन्ये ललिततनु ते पादयोः पद्मलक्ष्मीः। (309) अरसाय
 (अलसाई), करसायल नयनी (मृगनयनी) (310) Riddles
 like the *Brahmodyas* in the Rig-veda and the
 questions of Yaksha put to Yudhisthira
 in the Mahābhārata. Line 1. कुप कै? Mere works (बहु
 जतन) without love, not acceptable to God. Line 2.
 मधुपकै? mind attached to the world—वासना Line 3.
 अलपकै? The Soul enjoys a divine status and is
 not less. कनियां (कन्या virgin, the soul) Line 4
 पांखरी पुहुप कै?—The soul, a mode of the Divine
 Self (Ātma), the Subjective Reality in man which
 cannot be seized objectively. Cf. Brihad.
 Upanishad—विज्ञातारम् वा अरे केन विजानीयात् ॥ See
 line 3, poem 304, Pein Prakāsh.

(311) The first two lines describe the path of *Yoga*
 followed by ascetics (साधु), who suffer and live
 in *hope* of the future Bliss—जिय धरत हैं. The last
 line describes the path of *love* followed by the
 Gopis who *enjoy* the Bliss, *here and now*—
 सांवरे को रूप लै भरत हैं (personate Kṛṣṇa) and are
 at one with God.

(313) Line 1. पौन—कमتر Line 2. पौन (पवन) हवा. Line 4.
 नवीन नारी (अर्थात् माया) कला को हारी (अर्थात् ईश्वर)
 چاند, राहु (अर्थात् मन), निसि (रात) (अर्थात् जीवन زندگی)
 Cf. Hindi saying दुबिधा में दोनों गए, माया मिली न राम ॥
 also Cf.—
 شمع روشن ہے ادھر اور ادھر شمع رو-
 دیکھیں اب بزم میں پر وائے کدھر جاتا ہے-

(314) A perfect gem of poetry. For line 4—नित तरुनाई तरंग देत
 Cf. our poet quoting in جواب و سوال, the 1st v.:-

بیزارم از کہنہ خدائی کہ تو داری - ہر اعظم مرا تازہ خدائی دیگر است
اے مرایا رب ز تو نشانے دیگر است۔ ہر زمانے مردن ہر اعظم جان دیگر است

God is revealing every moment of life. The Divine inspiration is not closed. For without it, the world would be a chaos. See poem 281 (रैनां होए छूटै). Indeed the Divine Revelation that takes place every *moment of life*-(नित्यप्रलय;) is the basis of all *experience*. It forms the *substratum* of every state of consciousness, Cf. the Kena Up. प्रतिबोधविदितं मतम् । It also explains the teaching

of the evolutionary plan of a spiritual life worked out by Shāh Sahib in چہار انوار For the above teaching in line 4 of this poem, also compare the following verse, hearing which, over and over again, Qutub Uddin Kaki breathed his last in a state of trance—هر زمان از غیب جان دیگر است۔

खेलत अनंग रंग दम्पती लला लली—God and man (लली) are pictured as united in love, Cf. Brihadāranyaka

Upanishad quoted above in notes 243 and 303.

Our poet is in the most exalted mood of spiritual exultation at the mystical union of his soul with God, thus expressed in this most elegant poem of unsurpassing beauty! I wonder, if any one can produce a line ever written in Hindi poetry that can excel the supreme charm of language and richness of thought expressed in this line:—

नित तरुनाई तरंग देत रोम रोम अंग अंग; खेलत अनंग रंग दम्पती लला-लली ॥

In line 3, सजनीरी in the original manuscript is redundant. Delete it in the printed

text and read, कूक देत कोकिला.....Line 4 in the

printed-text as also in the original manuscript,

be reconstructed as below:—The correct reading

would be—नित तरुनाई तरंग देत, रोम रोम अङ्ग अङ्ग ।

खेलत अनङ्ग-रङ्ग, दम्पती लला-लली ॥

- (315) Cf. supra v. 13—14, see infra v. 318.
- (316) (1) Since I began my devotion to God, I am no longer affected by praise or censure of a friend or a foe (2) کم (کُپا) مللکھہ ملل ہئیں—The *Siddhis* or perfections that attend a Yogi, ought not to detract him from the path of God's love. (3) Love tears away all possessions. (4) یارائی (شکتی) Love is self-surrender (5) Cf. Gita (2.69) In the single-mindedness of devotion, the solitude of a bright *night* can not be bartered away for the company of the *day*. (6) Wounds of suffering are inflicted on man that he may see God's love. (7) رز (رزت) چاندی، ہدک—نشان تیر Body is chastened with suffering, to become a fit target, to receive arrows of love, charged by Thine eyes, from the bow of Thine eye-brows.
- (317) (1) جاہید—پاؤڈی (10) The Rewāyat relates to Mansūr who openly said انا الحق اہے برہماسم (318) کھتوب آبوال -ranks among the Sufis; for حبیب الہم ہے ثانی Cf. Diwan-i-Ishqi توئی کم نام تو باشد محمد ثانی
توئی کم یار تو گویند چار سو یا غوث
(4) It is stated that Gilāni in a state of inspiration used to repeat — سبعا نی - ما اعظم ثانی
- (319) God is within. (320) Line 6, for failure of intellect to comprehend God, Cf. Katha Upanishad (6-13) अस्तीत्येवोपलब्धव्यम् Cf. ریاض عشق
نہ بیند جلوہ اش جز بلبل عشق۔ کم پیدا نیست ز روئے جز گل عشق
- (321) मोरचो — रंगर (323) A personal experience of our author himself who believes in the doctrine of فنا and بقا thus, Cf. ریاض عشق
فنا اں جاں چو شد عین بقا هست۔ انا گفتن در اں حالت روا هست۔
فنا رفتن بقا باز آمدن دان — عروج و ہم نزول ایدوست بر خوال۔
- (325) चिन्ह نشان अचिन्ह نشان Cf. the *Nāma-Rūpa* doctrine of the Vedānta.

(326) नाँकर (نَوَکَر) (327) जालरन्ध (روشن دان) घट अंधियार
darkness of the world.

(331) محمد شریف کمبوہ تخلص لٹھا گیانی The word *Kambo* is derived from the Sanskrit *Kamboja*, an Aryan tribe living round Kabul speaking a Sanskrit dialect, mentioned by *Yāska* in the 7th cent. B. C. In the written account of the life of *Shāh Barakat Ullah*, we come across such names as *Mohammad Afzal Kamboh* and شیخ خیرالدین کنبوہ کم مرید صادق بود A reference to عماید کنبوہ is also made. It is for the first time that we meet the name of *Mohammad Sharif Kamboh* here. His surname is لٹھا which resembles لٹھا the surname of *Syed Lutfullah*. This *kabīṭ* of *Latthā Gyāni* who was benefitted by the study of the *Pem Prakāsh* forms a *taqrīz* in praise of the *Pem Prakāsh*, calling attention to its great spiritual message for the enlightenment of humanity.

ADDITIONAL NOTES.

V. 182, P. 153. Note the discrepancy in the account of our author by *Mir Ghulam Ali*, who does not mention *Ahmad* as the spiritual teacher of *Shah Barakat Ullah*, as related by him in the *Pem-Prakāsh*.

V. 214, P. 156. "We are such stuff
As dreams are made on."

Away with your endeavour to change men's views in this dreamland! It is needed only to change your own state of spiritual consciousness that will reflect its light on all creatures of the dream and consequently produce a change in them. Example is better than precept!

APPENDIX I.

Some happy quotations from the Pem Prakāsh.

1. रुई तार ज्यों चीर में, त्यों जग में जग मौत (Verse 24)
2. देवल और मसीत में, दीप एक ही भाय (36)
3. बिन देखे नहीं रह सकौं, देखें रहौ न जाय (63)
4. धोइ जाइंगे पाप सब, परसौ लालन पाय (65)
5. सूरा सोइ सराहिये, करे निसाने चोट (67)
6. मिलिहैं कैसे ऐ सखी, दीपक तरे अंधेर (78)
7. मिलबो नित बैकुण्ठ है, बिछुरन नरक समान ।
बेग मिलो मन भांव ते, जनि बिछरो जिय जान ॥ (110)
8. 'मैं' 'तू' कहना जब छुटै, वही वही सब होय (118)
9. पन्थमीत को कठिन है, खेलौ फाग बनाय (122)
10. हम तुम एकै होयंगे, जो रि छुटै ये आंह (132)
11. रोवत रहियो दिवस निस, हंस परसो कै पाय (133)
12. चन्दा चन्द हि देखियत, दीप न देत दिखाय (139)
13. दिवस भिन्त की सीख है, रैन राम के भेख (150)
14. बाहर भीतर जानियो, भीतर बाहर होय (151)
15. अपने घर को राज तजि, परजा काहे होत (166)
16. मन कों राम कों एक विचार, फिरै जनि डौरत ज्यों गुड़ माछै (203)
17. हर-दरसन परसन बिन पेमी, कहूं न दीसत ठौर (208)
18. 'पेमी' सो जन मुकुत न पावै, जिन कर जाने दोय (210)
19. हम में स्याम स्याम मध हम हैं, तुम जनि अनत बखानो (211)
20. मनसा थिर कियो न पेमी, सेवा सब गई खीस (215)
21. तू राजा परजा तन तेरो लेहु सकल जगजीत (220)
22. मन थिर किये सिद्धि सब पावें, नांहि तो काओ कीत (220)
23. तब परतीत भयी मन पेमी, जब हि मया कर हेरी (221)
24. सोई भागवन्त या कलि में, हरि चरनन लिपटानों (225)
25. लालन सो सोई मिलै, जिन पेमकि बाहैं (226)
26. आपन खोय आप को पावे (227)
27. वे तो हैं प्रतिपाल दयाल सबन पर, मेरे करम को हिनताई (228)
28. निहचै पठात रीझ, रीझै पठात हैं (254)
29. कान्ह को नातो सदा अनुरागे (264)
30. जीवन को फल यही, देखौं मुख पीतम को ।
एक एक रात जात, लाख लाख रात की ॥ (275)

31. नित तरुनाई तरंग देत, रोम रोम अंग अंग ।
खेलत अनंग-रंग दम्पतो लला-लली ॥ (314)
32. जब सिंध के भंवर में परी, तब समझ परी (320)
33. मरम पेम का पेमी जाने, जिन निस पिय-संग मानी (329)

APPENDIX II

Hindi quotations of various authors culled from the Persian Works of Shah Barakat Ullah.

- I. (مرد آنست که در خواب بیدار باشد) (چهار انواع)
- (1) अहमद नित ऊंचे रहै, लोग जानै उंधाय ।
बौरा लोगन जानिहैं, ऊंचे ऊंचे जाय ॥
- (2) See another quotation, in note on v. 118.
- II. (رساله سوال و جواب)
- (3) सखी री आगे परत न पाय । See note on v. 266.
- (4) प्रभुजू जब चेते मो तन मया कर, तब जग मो तन चेतो ।
(Cf. Pem Prakash v. 151.)
- III. (عوارف هندی)
- (5) सूरदास प्रभु भले बने हैं, कछि कटि उर पौन ।
- (6) सूरदास कैसें कै निबहे, एक ओर गोययां ।
- (7) (نور) (कबीर) जो हर भया तु क्या भया, हर में सब कुछ होय ।
हर-जन ऐसा चाहिए, जा में कछू न होय ॥
- (8) रे मन बहुरि न होय है आवन ।
एकौ काम न कर सकै, आये बरस गिनावन ॥
- (9) ऐहो नन्दलाल भिजत हूं, नैक कामर काहे न देहो ॥
(Cf. Pem Prakash last line v. 280)
- (10) दियरा बले जु तेल सों, हम बिन तेल बलायें ।
ना हम बलें न बालिहैं, यूं ही बलबल जायें ॥
- (11) मन थिर किये सिद्धि सब पावें, नाहिं तो काओ कीत ॥
(Cf. Pem Prakash v. 220)
- (12) जिन डारो निरगुन समुन्द मुंह, भरन पायहु चाहैं ॥
- (13) तीन लोक को ठाकुर ठाडो, तुम में कछु ठकरोरे ।
तेरो नांव लेत मुरली में, टेरत धूमर धोरे ॥
- (14) जइये हो सो आज जाओ माधोजू, पै पीत जनि जाहो मेरे मन तें ॥
- (15) हरिया हरि सों पीत कर, ज्यों किसान की रीत ।
दाम जौ-कनै दुखघना, तऊ खेत सों पीत ॥
- (16) (این دروہ نہایت مرغوب دل آمدہ)
बेले डुगडुगी बाजे, सुनें बौरा बहरे ।
अंधले ने चोर पकरा, दौर्यो रे लंगरे ॥

APPENDIX III.

For appreciation of the poetry of the *Pem-Prakāśh*, the symbolism of cheeks, curls, lips etc. as fixed by the Sufi tradition in گلشن راز may be noted as below :—

(Also see note 9 under Notes to Introduction)

(اشارات رخ و زلف) تجلی گم جمال و گم جلالست - رخ و زلف آن معنی رامثالست
 صفات حق تعالی لطف و قهرست - رخ و زلف بتانرا ز آن دهرست
 (اشارات رخ و خط) رخ این جا مظهر خدایست - هر اد از خط جذب کبریاست
 (اشارات بچشم و لب) نگر کن چشم شاهد اچیزست پیدا - رعایت کن لو از م را بدانجا
 ز چشمش خواسته بیمار و مستی - ز لعلش گشت پیدا عین هستی
 (اشارات زنار) نشان خدمت آمد عقد زنار - نظر کردم بدیدم اصل هر کار

Compare *Pem Prakāśh*, poem 274—(lips of the Child Krishna), 281—(the top-knot), 285—(curl of Rādhā, etc., etc.) The symbolism of Krishna and the Gopis may be studied as below :—

تشبیه (रूपक)

تنزیه (अर्थ)

- 1....Krishna.....The Supreme Soul.
 - 2....Gopis.....The Individual Souls.
 - 3....Krishna's flute.....The Divine Call.
 - 4....Gopi's milk, curd or butter.....The rich possessions of man.
 - 5....Krishna stealing the curd.....God's claim on possessions of man. (چور را بامعرب نسبت داده اند—عزاف هندی Cf.)
 - 6....Krishna loves Gopis.....God loves man.
 - 7....*Kubjā*, the hunch-backed woman is acceptable to Krishna and not the Gopis (vide poems 204-206) who were stiff-necked. Cf. "Blessed are the poor in spirit for theirs is the Kingdom of Heaven" (Math. 5,3).
- Holi* or the Spring-festival symbolizes the union of the Individual Soul with the Divine. (See poems 237 to 240)
- Sati* or the metaphor of the immolation of self (فنا)
 (See poem 256.)

APPENDIX IV.

Quotations from the works of Shah Barakat Ullah bearing on Hindu-Muslim Unity as a corollary of the doctrine of *Tauhid* preached in the *Pem-Prakash*.

(ریاض عشق)

- ۱ بنام آنکم از هر مذهب و کیش - لباس تازه دارن در بر خویش -
- ۲ هزاران خانم و یک خانم سازی - هزاران شیشم و یک جلوه سازی -
- ۳ ببین آن رستم فرخنده اطوار - کم سازه گشته در تسبیح و زنار -

(دیوان عشقی)

- ۴ مرا ز کفر و ز اسلام هیچ کارے نیست - کم زبیر هر شکن زلف جلوه دین است -
- ۵ آنکم با خود آشنا شد دل گزشت از دین و کیش
- ۶ گزر دارن به ملک بے خودی جانیکم من دارم
- نم دیر و کعبه بروں است ایمانے کم من دارم -

(تر جیع بند)

- ۷ در صنم خانم و مسجد نگر از دیدہ دل - عشقیا هست عیان جلوه برکات آلم -

(پیام پرکاش)

۸ دوا نمبر ۳۶ و نمبر ۱۵۰

(رسالہ سوال و جواب)

- ۹ اسلام یعنی سلامت بودن و آنکم غیر است تا کم غیر است اسلام حقیقی نیست -
- ۱۰ بشر هم - هندو مسلمان - اے عزیز - این انسان سایم آن شخص است کم وحدانیت نام دارد -
- ۱۱ آن جا کہ حسن حقیقی و مرتب جمع - اهل تفرق از آن آگاهی ندارند -
- ۱۲ صوفی آنرا می گویند کہ بصفا رسیده - هیچ کدو رنگ در دل و دیدہ او باقی نماند -

APPENDIX V.

Further quotations from the works of Shah Barakat Ullah that reveal his spirited character in conformity with his teaching in the *Pem Prakash*.

A.—The ten commandments of Shah Barakat culled from his work—نصایح

1. Occupy yourselves with the thoughts of God.

۱ باید کم مشغول به یاد الہی باشند -

2. Humble down in service of man—

۲ و برحسنتہ اللہ برائے کار خلق با هر کس تملق و لجاجت نمایند

3. Don't ask for a special favour from the Government.

۳ و به هیچ کاره و مطلبه بعام و به نسی رجوع نکنند و به محکم رجوع نشوند

4. Don't run after men of the world; seek the company of the good.—

۴ و بخانه مخلوق و مردم دنیا نروند — و بآنکه ظاهر او بدین و دین است آراستہ البتہ البتہ روند —

5. Don't live in comforts—Fight with your own ego.

۵ جهاد اکبر همین است که خود آرام ندهند تا کم آرام نیابند — مکار به با نفس کنند —

6. Don't lean on public popularity.

۶ و بر خلق هرگز هرگز اعتماد نکنند —

7. Don't make religion a means of your livelihood.

۷ و بدین ها محتاج نشوند —

8. Seek first knowledge and character.

۸ المقصود علم و عمل پیش گیرند —

9. Be free from vanity.

۹ و بر آن مغرور نشوند —

10. Always be pure in deeds. —

۱۰ و آرزو آن کنند که عمل خالص از مدد الهی و از فیض عالم پناهی میسر میشود (آمین)

B.—The inwardness of morality and religion as preached

رساله چهار انوار

- (1) هم موقوف بر طهارت است — وضو از هستی خویش است
 که لوث هستی نجاستی است (2) نماز عوام عادت است — هزار سال
 عبادت کند نمازی نیست — نماز عاشقان ترک وجود است (3) روزه عوام
 انتظاری شام خشکی کام — روزه سالک قلبی است (4) زکات عام براه
 محافظت مال است تا نقصان نپذیرد — زکات کامل خودی را دادن است
 و خود را داشتن (5) حج سالک زیارت دل است — از خویش گزشتن
 چهر مبارک سفره بود —

C. See note 12, under notes on Introduction, for reference to freedom of thought revealed in**D.—Love as the highest value, See**

- ۱ پیرو صد ساله اگر باده عشقت بپاشد — الله الله که دگر بار جوان خواهد بود
 ۲ هر که هندو ترا کرد طواف از سر شوق — بعلم الله که هم رنگ مسلمانی یافت
 ۳ برو از من دل و دین — آن بت سنگین دل هر دم — مسلمانان که دارند نامسلما نیکم من دارم

APPENDIX VI

Quotations from other Persian writers in the works of Shah Barakat Ullah that corroborate his teaching in the Pem Prakāsh.

(a) گلشن راز quotes چہار انواع thus:—

- (1) مسلمان گر بدانستی کہ بس چیست - بدانستی کہ دین در بت پرستی است
- (2) اگر کافر زبت آگاہ گشتی - کجا در دین خود گمراہ گشتی -
- (3) بت پرستی خود پرستی کار ماست - مادرین دارم خدا در کار ماست
- (4) نمود کفر درین رہ زخود نمائی بہ - بہ نزد ما ز خودی دعویٰ خدائی بہ
- (5) نغی خود اثبات اوست

(b) رسالہ سوال و جواب quotes:—

- (6) گرتجلی خاص خواہی صورت انسایم بریں - شخص را بہ شناس کہ ہم اول و ہم آخر است
- (7) ہر کہ مانند حبیب از قید خود را میشود - بے تکلف صاف میگویم کہ دریا میشود

(c) عارف ہندی quotes: -

- (8) مرابہ ہیچ کتابے و دگر حوالہ مکن - کہ من حقیقت خود را کتاب مے بینم
- (9) چشم داری و عالم اندر نظر اسف - دیگرچہ معلم چہ کتابت باید
- (10) یارے دارم کہ جسم جاں صورت اوست - چہ جسم و جاں جملہ جہاں صورت اوست
- (11) عاشقانرا روز محشر باقیامت کار نیست - کار عاشق جز تماشا خجہ جمال یار نیست
- (12) در ہرچہ نظر کند خدا را بینم - (13) زہستی تا عدم یک جست مے دارند شہار من
- (14) دلا سوز کہ سوز تو کارہا بکند - (15) ہر عمل اجرے و ہر کردہ جزائے دارد
- (16) خلق را در حق و حق را در خلق مے بیند - (17) جان را بیننی تو جان جاں را بیننی
- (18) بشناس خویش را کہ تو شاہ نئے گدا (19) یکساں ظہور اوست چہ در کعبہ و کننٹ

(also Hindi दूधहु घौला छाछहु घौली; in 1 also सब रंग लायो लाल बनां)

APPENDIX VII

Names of saints and writers and their writings quoted in the works of Shah Barakat Ullah.

- (I) (رباض عشق):—(1) The prophet, (2) The four companions (3) Hazrat Fātimā (4) Shah Jilāni Gaus-i-azam (5) Naqshaband Khwaja Ahrār (6) Khwaja Sultān Ajmer (Khwaja Muin Uddin Chishti) (7) Sheikh Bahauddin Suhrawardi (Multan) NOTE:—(Sufi orders trace connection to the prophet through Ali; in one order, Naqshabandiya, through Abu Bakr the first Caliph. Naqshabandiya order was founded by Khwaja Bahauddin who died in 1388 A.D. Shah Jilani or Abdul Qadir of Jilan (1078 A.D. —1166 A.D.) in N. Iran, developed from the school of

Junaid, the Qadariya Order of Sufis. Khawaja Muinuddin Chishti of Seistan arrived in India in the 12th cent. A.D.)

II. دیوان عشقی further quotes:—(8) Mansur (b.858 A.D. executed in 929 A.D. born in Iran, visited Gujrat, noted for his saying انا الحق—I am the Truth)

(9) Shah-i-Kalpi (mentioned twice, the same as Ahmad of the Pem Prakāsh verse 182—183)

(10) Fazil quoted in our manuscript, after the colophon:—

اثبات غیر و نفی خود از من نمیشود - بت میشود فضیل و برهن نمیشود

Shah Barakāt makes the following correction:—

آنچاکم ذات جلوه سرشار میکند - اثبات نفی و برهن و بت فسانه است

(11) Bedil (12) Sheikh Abu Said Abul Khairi quoted:—

منشیں ہم بہشتیاں کہ آسودہ دل اند - با دوزخیان نشیں کہ سوزے دارند

(13) Abul Hasan Khurqani (14) Hamzā Sahib (an enthusiastic follower of the Prophet. (15) عزیز بہ حضور اعلیٰ بیت خواند)

نام لیلیٰ بسر تربت مجنون مبرید - بگزارد کہ دیوانہ قرارے گیرد

(جناب عالی چون اصلاح فرمودہ) نام لیلیٰ بسر تربت مجنون مبرید۔ مگزارد کہ دیوانہ قرارے گیرد

(16) Syed-ul-Arifin Mir Shah Laddha Belgrami.

(17) Abu Ali Sina (Avicenna, 980—1037 A.D.)

III The Pem Prakāsh mentions the above numbers 1,2,4 and 9.

IV (رسالہ چہار انواع) (18) Husain Mansur (Husain son of Mansur, known as Hallāj (carder) same as No. 8, above.

(19) Pir-i-Hirāt quoted:—

پیر ہرات گوید کہ کعبہ دل ساختہ رب جلیل است و کعبہ گل پرداختہ ابراہیم

خلیل - آن از جان و دل است - و این از آب و گل

(20) Sahib-i-Bistām (21) Sahib-i-Bistām (22) and of Gulshan-i-

Rāz quoted) (23) Shri Mad Bhāgavat quoted:—

(This description applies to Durvāsa's legend)

مخور اک کامل از خود بخورد نیست - و این مقدم در نوشتن نمی آید - قص

مشہور است کہ سہنس گوی باقسام طعام پیش فقیرے رفتند و خوراندند - آنجا

دریائے بود عمیق - التماس نمودند کہ چہ طور بگزیم - فرمود - کہ ہرکارہ آن گوئید

کہ این فقیر از مدتے چیزے نخورده است - گفتند و راہ یافتند و گزشتند - دریں مقام

رازقی و مزروعی را حساب دیگر است

- (24) Junaid (of Nahawand d. 910 A.D.) (25) Azizi (26) Iraqi (27) Maulana Jalal Uddin Rumi (successor of Farid Uddin Attar, son of Bahauddin born at Balkh, 1207 A.D.—1273 A.D. author of Masnavi)
 V (الفراحمہ بلایم—رسالہ سوال جواب)
 (28) Ibrahim Adham (an ascetic of Balkh d. 875 A.D.)
 (29) Bū Ali Qalandar (Sheikh Sharfuddin Panipati)
 (30) Shibli (Abu Bakr, of Khorasan, class-mate of Mansur Hallaj d. 946 A.D.) (Gilani quoted—سبعانی ماعظم شانی)
 (31) Iraqi (32) Magrabi (33) Kāshafi (34) Zakaryavi
 quoted الانسان من نوری و انا من نوراله—:
 -VI (عوارف هندی) quotes Saduddin (22) author of گلشن راز, author of Shah Bistar near Tehrān 1250 A.D.—1320 A.D.) as below :—سیاهی گر بدانی نور ذات است - تباریکی درو آب حیات است—:
 Compare Pem Prakāśh v. 150, also our poet's own verse - بالاتراز سیاهی رنگ دگر نباشد—وصف نور ذات میکند کم سیاه است)
 (35) Surdas (36) Amir Husaini Rahmatullah, (37) Bahauddin Zakariya (Gaus-ul-Azam also quoted اسمی کاسم الاعظم وسبعانی ماعظم—Bāyazid Bistami as above No. 21.—Bistām in Khorasan, d. 874 A.D. He heard ‘O Thou I’ cf. the Upanishad—सोऽहम् ; a teacher of the doctrine of नात्मा (38) Urfi (Bahauddin Suhrawardi quoted—شعر بر شعلا بینی سرار—

APPENDIX VIII

Some quotations from the Sufi writers adduced in support of the philosophy of life preached in the Pem Prakash.

- (۱) خلق اللہو آدم علی صورتہ، یعنی خلق کردم آدم را بر صورت خود (The Prophet)
- (۲) قلب المومن عرش الہی - (حضرت علی)
- (۳) التوحید إسقاط الافاضات، یعنی دور کردن نسبت‌هاست - کمال توحید دانستن و یک دیدن است (Junaid)
- (۴) خدایکست نہ یکے مثل آن یکہ در شمار آید (Abul Khairi)
- (۵) پر سیدند در مذهب کیست ؟ گفت - در مذهب خدا (Shibli)
- (۶) مذهب عاشق زمر بہا جاد است - عاشقان را مذهب و ملت خداست (Mansur)
- (۷) صوفی صوفی نبی د تا ہم خلق عیال اونشوند (Abu Said)

(۸) از گفتن توحید موحّد نشوی - شیریں نشود دھان از نام شکر - توحید آنست که تو دروغ غایب شوی تا او در تو غایب شود (Ibid)

(۹) چه موسی، چه عیسی، چه پیرے مرسلان احمد - چه ترساوچم مغ آنجا هم گشتن برابر پس (Bu ali Qalandar)

(۱۰) اگر هندو اگر کبرو مسلمان - بهرملت کم هستیم از تو ایمان (Baba Tahir Hamadani)

(۱۱) خلق را به حق میبش و حق را به خلق میبش (Ibn ul Arabi)

(۱۲) مرد باید که بابد حق شناس - تاشنسی شاه را در هر لباس (Sheikh Musli)

(۱۳) بنده عشق شدی ترک نسب کن جامی - کم درین راه فلاں ابن فلاں چیزه نیست (جامی)

NOTE the Prophet's saying '*Istafte qalbbah*' and Ali's saying (No. 2), signifying—consult thine own heart as the authority of mystical inspiration (فراست) granted to all. Cf. अनुभव in Vedānta. For the cultural effect on the mind of man, of the teaching of the Universal religion (توحید) as interpreted by Sufism, note the following examples:—

1. Nūrī when executed prayed—'O Lord, if it by Thy inexorable will to make Hell full of mankind, Thou art able to fill it with me alone, and to send them to Paradise.'

2. Rabia who like Mirā Bāi did not believe in the earthly marriage prayed:—

'O God, whatever share of this world, Thou hast allotted to me, bestow it on Thy enemies, and whatever share of the next world Thou hast allotted to me, bestow it on Thy friends—Thou art enough for me.' Again, 'O God, if I worship Thee in fear of Hell, burn me in Hell, and if I worship Thee in hope of Paradise, exclude me from paradise, but if I worship Thee for Thine own sake, withhold not thine everlasting Beauty.' Cf. Gita II. 41-46. See Pem Prakāsh verse, 107.

APPENDIX IX

Some quotations from the Holy Quran that forms the bedrock of Sufism expounded in the Pem Prakāsh.

1. God of Islam is the God of all mankind
رب العالمین - رب الناس Cf. Rig Veda (प्रजापति:)

2. Whithersoever you turn there is Allah's

countenance (Q. 2. 115) Cf. Yajur Veda-Katha (विरवरूपः)

3. "We are nearer to him than his jugular vein"
نَحْنُ اقْرَبُ (Q. 50—16) cf. (अन्तरात्मा अन्तर्यामी)

4. There is no God save Allah. His are the most beautiful names (Q. 20—8) Cf. Rig Veda एकं सद् विप्रा बहुधा वदन्ति

5. Allah—loveth not aggressors (Q. 2. 190) Cf. Yajur Veda विश्वशंभुः

6. Allah is light (نور السموات والأرض) Light upon light
و هو على كل شيء شهيد (Q. 34—47) Allah is witness of all things (نور على نور)
cf. Upanishad—यस्य भासा सर्वमिदं विभाति ॥ साक्षी, चेता ॥

7. (The other-worldliness of Islam):—The life of this world is but comfort of *illusion* (Q. 3. 185) Cf. माया in Vedānta.

8. (Man is no other than *god's own spirit*)
"I have breathed into him of my spirit" من روعي (Q. 15—29)
cf. Gita समैवांशो जीवलोके जीवभूतः सनातनः ।

9. (Islam promises *meeting with the Lord* (Q. 18-110). *Nishkāma Karma* in the Quran (57-23) *Ahimsā* in the Quran. (16—126)

10. *Tolerance*. 'We have made you of tribes that you may know each other (49—13) Cf. भेदाभेद अद्वैतवाद (One in the many and the many in one). "We make no distinction between any of His messengers" (2—235). 'We have raised in every nation a messenger proclaiming 'Serve Allah' (16—36) 'Cry into the Beneficent (الرحمن) unto whichsoever way you cry (it is the same) Cf. Gita—ये यथा मां प्रपद्यन्ते तांस्तथैव भजाम्यहम्. "Naught is said unto thee (O Mohammad) save what was said unto the messengers before thee" (41—43)

God loves man. (يحب). The Holy Quran enjoins Love of God (حب الهی). The prophet is known as God's Beloved (حبيب). 'Cling all to the strong rope of love for each other and of God, and do not think of separation ever'. "Wa tasēmu bā hubba Ilāhi Jamiyan, Wa lā tafarraqu" Cf. प्रेम ते नाम (Katha Samhitā 8, 17), also. Gita 3. 11, परस्परं भावयन्तः श्रेयः परमवाप्स्यथ ।

**Opinions on the Pem-Prakash of Syed Shah Barakat Ullah Pemi,
Edited by Pandit Lachhmi Dhar.**

- (1) *Dr. Lakshman Sorup, M. A. Ph. D. University Professor of Sanskrit,
University of the Panjab, Lahore :—*

I have had an opportunity to look through the Pem Parakash by Syed Shah Barakat Ullah, the *Editio Princeps* of which is prepared by M.M. Pandit Lachhmi Dhar Shastri, M.A., M.O.L. of the Delhi University. The work is in Hindi and Persian, but written in the Persian script. Reading of Hindi words written in Persian script is tantamount to almost decipherment, and the patience with which the Mahamahopadhyaya.....must have been remarkable. The industry spent in laboriously reconstructing the text of the original is very creditable to the editor. The critical introduction and notes are illuminating.

As far as the original is concerned, there is a flow and a marvellous command on the language. The author has a true feeling of poetry. His choice of words is apt and striking. He is endowed with a high soaring fancy and rich imagination. As a result he paints very vivid pictures in sweet and sonorous metres.

The publication of such a work will not only be an important contribution to the vernacular literature but will also promote communal harmony.

I therefore strongly recommend the publication of this work as a University publication.

- (2) *Maulana Syed Suleman Nadvi*

مجید یہ معلوم کر کے بہت خوشی ہوئی۔ کہ ہندو لچھی دھر ساستری صاحب۔
پیم پرکاش مصنف حضرت سید شاہ برکت اللہ صاحب مار مر ری کو ایڈٹ کر کے شائع
کر رہے ہیں۔ اور مصنف نے بڑی محنت سے اُسے۔ مقدمہ اور حواشی مرتب کئے ہیں
جنہیں ازراہ غایت انہوں نے مجھے بھی دکھایا۔ اور میں اُنکی اس محنت اور
کوشش سے متاثر ہوا۔

- (3) *Sir Ziauddin Ahmad, M. A., D. Sc. LL. D.
Vice-chancellor, Muslim University, Aligarh :—*

Dear Sir,

I have seen the book 'Pem Parkash' by Syed Shah Barkat Ullah Sahib and have also read the opinion of Maulvi Syed Suleman Nadvi, who is a great authority on the subject, about the work which you have done on this book. I endorse the views expressed by him and consider that its publication will be highly appreciated.

To Mahamahopadhyaya Pandit Lachhmi Dhar, M. A., M. O. L., Shastri,
Head of the Dept. of Sanskrit and Hindi, University of Delhi.

- (4) *Pandit Braj Mohan Dattatreya Kaif :—*

(Office of Anjuman-i-Taraqqi-e-Urdu—India), Delhi.

I am very much pleased to see the manuscript of 'Pem Prakash', edited by M. M. Pandit Lachhmi Dhar Shastri. I am bewildered to see the depth of ideas of the author as well as the learned rendering and editing of the Shastri.

It is a happy coincidence that he thought of preparing this scholarly edition at a time when the teaching of *unity in diversity* is of the greatest value to all of us.

I have seen many old works with notes and commentaries, but I do not think that many of them will come up to a high standard of critical exposition and scholarly explanation which raises the beauty and utility of this text.

I confidently hope that if the Delhi University agree to publish the book, it will be the recipient of heartfelt gratitude of all sections of society especially the Hindus and Muslims.

(5) *Dr. Abdul Haq, Secretary, Anjuman-e-Taragqi-e-Urdu (India) :—*

Mahamahopadhyaya Pandit Lachhmidhar Shastri kindly showed to me the manuscript of *Pem Prakash* which he has edited with great care and labour. The author flourished during the reign of Aurangzeb and is a great Sufi poet and scholar. This is a rare book and throws light on the language of the period and the ideas prevailing among the Hindus and Musalmans about the unity of religions and brotherly love.

Pandit Lachhmidhar Shastri in editing the book has rendered great service both to knowledge and to the Indian nation. In editing this book he has taken great pains and has made scholarly research.

(6) *Sir Abdul Rahman, Judge Madras High Court, Late Vice-Chancellor, University of Delhi :—*

A rendering of an unpublished Hindi work written in Urdu character conveying thoughts conceived and developed after a vast learning of Arabic and Persian literature and a great study of Hindi and Sufi philosophy which Syed Shah Barakat Ullah of Marhera had imbibed, must necessarily be a task of considerable magnitude and difficulty. In order to appreciate its metaphors and allusions, one must not only read all the other available works by the same author but must also acquaint himself with the back-ground in which it came into existence and the various subjects on which the author was expressing himself. And this is exactly what Mahamahopadhyaya Pandit Lachhmidhar has attempted in his introduction and commentary on *Pem-Prakash* to achieve, and achieved so successfully.

I congratulate Pandit Lachhmidhar for the immense trouble he has taken in bringing this work written some 250 years ago to light. It is interesting to find that the Muslims could have had no prejudice then against Hindi and the Hindus no bias against the thoughts which were being expressed therein and the character in which it was written.

I trust that the work will be published by the University of Delhi and be fully appreciated by the literary world.

(7) *The President of the All-India Oriental Conference Eleventh Session, 1941, Hyderabad Deccan in his presidential address read on the 20th December 1941, writes :—*

During the last two years Mahamahopadhyaya Pandit Lachhmidhar, Head of the Sanskrit Department of the University has carried out useful research.....in early Sanskrit literature.

He has also edited a Hindi poetical work entitled *Pem Prakash*, by a Muslim writer named Barakat Ullah Bilgrami. Pandit Lachhmidhar's edition is based on a single MS. which was discovered by him; but his first edition may lead to the discovery of other MSS. of the poem and thus pave the way for the final recension of the work."

— : o : —

The published works of Pandit Lachhmidhar of St. Stephen's College, Delhi.

(1) *Vara-Vadhū Samvāda* (Sanskrit and Hindi) (2) '*Posh-Pūjā*' (Sanskrit and Hindi) (3) *Guru-Sishya Samvāda* (Sanskrit and Hindi) (4) *The Birth-pl of Kalidasa* (English) (5) *Home of the Aryas* (English) (6) *The Vaidika Paddhati* (Sanskrit and Hindi) (7) *The Aryan Sacraments* (English) (8) *Bhajanavali* (Hindi, English, Sanskrit and Pāli) (9) *Pārvatī Sikshā—a rendering into Sanskrit verse of the Christ's Sermon on the Mount.* (10) *A Prayer-Book* (Sanskrit and English) (11) *Mṛtyu Shoka kī Shānti* (Hindi) (12) *Bhakti-Kusumajali* (Hindi with an introduction and notes in English) (13) *Sanskrita-Sāntya Kaumidi* (Sanskrit with English notes). (14) *Braja-Vibhūti* (Hindi). (15) *Kāvya Kānan* (Hindi) (16) *Studies in Ancient Indian History I—VIII* (English).....(continued)

17. Articles published from time to time, on subjects connected with the ancient Indian literature (Urdu and Hindi, bound in one volume, to be ready shortly).

18. Articles published in the Learned Journals on research in ancient Sanskrit literature. (English, bound in one volume—to be ready shortly).